

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

128610

MODA'DA HIRİSTİYAN DİNİ YAPILARI

Mimar Funda KARABEY

FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Prof.

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Füsün ALİOĞLU,

F. Alioğlu

Doç. Dr. Can D. Karabey

F. Karabey

Mimar

Y. Doç. Dr. Tegan Kahya

İSTANBUL, 2001

İÇİNDEKİLER

sayfa

RESİM LİSTESİ	i
HARİTA LİSTESİ	iii
KATALOG LİSTESİ	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	3
2. KİLİSENİN TANIMI, DOĞUŞU ve GELİŞİMİ	4
2.1 Kilisenin Tanımı	4
2.2 Kilisenin Yapı Türü Olarak Ortaya Çıkışı	5
2.3 Kilise Mimarisi	5
2.3.1 Kiliseyi Oluşturan Bölümler	6
3. İSTANBUL' DA TANZİMATTAN SONRA İNŞA EDİLEN HİRİSTİYAN YAPILARI	8
3.1 Ermeni Kiliseleri	9
3.2 Rum Ortodoks Kiliseleri	10
3.3 Katolik Kiliseleri	11
3.4 Protestan Kiliseleri	12
3.5 Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Plan ve Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	13
4. KADIKÖY – MODA SEMTİ'NİN YAKIN ÇEVRESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	67
4.1 Bölgenin Tarihsel Gelişimi	67
4.1.1 Bizans Öncesi Dönemi	67
4.1.2 Bizans Dönemi	69
4.1.3 Osmanlı Dönemi	70
4.1.4 Cumhuriyet Dönemi	75

5.	L' ASSOMPTION FRANSTZ KATOLİK KİLİSESİ.....	80
5.1	Yapının Tarihçesi	80
5.2	Assomptionist' ler	81
5.3	Yapının Mimarı	81
5.4	Yapı Analizi.....	83
5.4.1	Kiliseye Bağlı Yapılar	84
5.4.2	Plan Özellikleri	86
5.4.3	Cephe Özellikleri	93
5.4.4	Bezeme	97
6.	SONUÇ	100
	KAYNAKLAR	101
	EKLER	104
	ÖZGEÇMİŞ	105

RESİM LİSTESİ

	Sayfa
Resim 3.1	Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi 19
Resim 3.2	Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi 20
Resim 3.3	Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi 20
Resim 3.4	Surp Azdvardzadzin Kilisesi, Beşiktaş 21
Resim 3.5	Surp Asdvardzadzin Kilisesi, Bakırköy 22
Resim 3.6	Surp Asdvardzadzin Kilisesi, Bakırköy 22
Resim 3.7	Saint Esprit Kilisesi, Harbiye 23
Resim 3.8	Surp Istepanos Kilisesi, Yeşilköy.....24
Resim 3.9	Surp Istepanos Kilisesi, Yeşilköy.....24
Resim 3.10	Surp Tateos-Partoğomeos Havariler Kilisesi 25
Resim 3.11	Ayios Atanasios Rum Ortodoks, Feriköy 26
Resim 3.12	Ayios Atanasios Rum Ortodoks, Feriköy 27
Resim 3.13	Ayios Atanasios Rum Ortodoks, Feriköy 27
Resim 3.14	Ayios Trias Rum Ortodoks, Taksim 28
Resim 3.15	Ayios Trias Rum Ortodoks, Taksim 29
Resim 3.16	Ayios Trias Rum Ortodoks, Taksim 29
Resim 3.17	Ayios Trias Rum Ortodoks, Taksim 29
Resim 3.18	Surp Nişan Kilisesi, Kartal 30
Resim 3.19	Surp Pırgıç Kilisesi, Kazlıçeşme 31
Resim 3.20	Surp Santukht Kilisesi, Rumeli Hisarı 32
Resim 3.21	Surp Azdvardzadzin Kilisesi, Ortaköy 33
Resim 3.22	Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu.34
Resim 3.23	Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu.35
Resim 3.24	Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu.35
Resim 3.25	Surp Vartan Kilisesi, Feriköy 36
Resim 3.26	Surp Vartan Kilisesi, Feriköy 37
Resim 3.27	Surp Vartan Kilisesi, Feriköy 37
Resim 3.28	Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Kuzguncuk 38
Resim 3.29	Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Kuzguncuk 39
Resim 3.30	Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Kuzguncuk 39
Resim 3.31	La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi, Büyükdere.....40
Resim 3.32	La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi, Büyükdere.....41
Resim 3.33	La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi, Büyükdere.....41
Resim 3.34	Ayios Nikolaos Rum Ortodoks, Galata 42
Resim 3.35	Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi 43
Resim 3.36	Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi 43
Resim 3.37	Anglikan Kilisesi, Moda 44
Resim 3.38	Anglikan Kilisesi, Moda 44
Resim 3.39	Surp Boğos Kilisesi, Büyükdere 45
Resim 3.40	Surp Boğos Kilisesi, Büyükdere 46
Resim 3.41	Surp Boğos Kilisesi, Büyükdere 46
Resim 3.42	Surp Hripsimyants Kilisesi, Büyükdere 47
Resim 3.43	Surp Kevork Kilisesi, Samatya 48
Resim 3.44	Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi, Bakırköy 49
Resim 3.45	Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi, Bakırköy 50
Resim 3.46	Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi, Bakırköy 50
Resim 3.47	Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi, Kumkapı 51
Resim 3.48	Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi, Kumkapı 52

Resim 3.49	Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi, Kumkapı	52
Resim 3.50	Surp Hagop Kilisesi, Samatya	53
Resim 3.51	Surp Hagop Kilisesi, Samatya	53
Resim 3.52	Ayios Konstantinos Rum Ortodoks Kilisesi	54
Resim 3.53	Surp Harutyán Kilisesi, Taksim	55
Resim 3.54	Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi, Gedikpaşa	56
Resim 3.55	Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi, Gedikpaşa	57
Resim 3.56	Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi, Gedikpaşa	57
Resim 3.57	Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk	58
Resim 3.58	Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk	59
Resim 3.59	Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk	59
Resim 3.60	Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk	59
Resim 3.61	Stefan Sveti Kilisesi, Balat	60
Resim 3.62	Stefan Sveti Kilisesi, Balat	61
Resim 3.63	Stefan Sveti Kilisesi, Balat	61
Resim 3.64	Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Kadıköy	62
Resim 3.65	Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Kadıköy	62
Resim 3.66	Panayia Kafatiani Kilisesi, Karaköy	63
Resim 3.67	Panayia Kafatiani Kilisesi, Karaköy	64
Resim 3.68	Panayia Kafatiani Kilisesi, Karaköy	64
Resim 3.69	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	65
Resim 3.70	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	65
Resim 3.71	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	66
Resim 3.72	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	66
Resim 3.73	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	66
Resim 3.74	Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	66
Resim 4.1	Dame De Sion Lisesi, ...	73
Resim 4.2	Kadıköy Kız Meslek Lisesi	74
Resim 4.3	Saint Joseph Lisesi	74
Resim 4.4	Art Nouva Tarzı Apartman.....	76
Resim 5.1	Avlu Giriş Kapısı	83
Resim 5.2	Mezarlık Girişi	83
Resim 5.3	Eski İlk Okul Binası	85
Resim 5.4	Piskopos Sarayı	84
Resim 5.5	Lojman	85
Resim 5.6	Kilise Ana Giriş Kapısı	83
Resim 5.7	Galeri.....	87
Resim 5.8	Sunak	88
Resim 5.9	Sunak	89
Resim 5.10	Kolon Ayağı	89
Resim 5.11	Korint Başlık	90
Resim 5.12	Kubbe	90
Resim 5.13	Apsis	91
Resim 5.14	Kış Şapeli Küçük Çan Kulesi.....	92
Resim 5.15	Papaz Odası Ön Cephesi	92
Resim 5.16	Kubbe Dış Cephesi	93
Resim 5.17	Kolon Başlığı	94
Resim 5.18	Giriş Kapısı ve Pencereleler.....	94
Resim 5.19	Ön Cephe	95
Resim 5.20	Ön Cephe	96
Resim 5.21	Kuzey Cephesi	97

Resim 5.22	Küçük Sunak	98
Resim 5.23	Heykel	99

HARİTA LİSTESİ

	Sayfa
Harita 1.1	Tanzimat'tan Sonra İnşa Edilen Kiliseleri Belirtildiği Harita 2
Harita 4.1	Anapulus Bosphori, Thraci 1616 68
Harita 4.2	Fenerbahçe, Fr. Kauffer, 1776.....71
Harita 4.3	Kadıköy, 1918 İstanbul Şehremaneti Rehberi 72
Harita 4.4	Perwitiçi Sigorta Haritası, 1939.....77
Harita 4.5	Perwitiçi Sigorta Haritası, Moda 1939 78
Harita 4.6	Kadıköy Kazası, Kadıköy Belediye Şubesi I. Haritası, 1960 79

KATALOG LİSTESİ

	sayfa
Katalog 01	Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi 19
Katalog 02	Surp Azdvardzadzin Kilisesi, Beşiktaş 21
Katalog 03	Surp Asdvardzadzin Kilisesi, Bakırköy 22
Katalog 04	Saint Esprit Kilisesi, Harbiye 23
Katalog 05	Surp İstebanos Kilisesi, Yeşilköy 24
Katalog 06	Surp Tateos-Partoğomeos Havariler Kilisesi.....25
Katalog 07	Ayios Atanasios Rum Ortodoks, Feriköy 26
Katalog 08	Ayios Trias Rum Ortodoks, Taksim 28
Katalog 09	Surp Nişan Kilisesi, Kartal 30
Katalog 10	Surp Pırgıç Kilisesi, Kazlıçeşme 31
Katalog 11	Surp Santukht Kilisesi, Rumelihisarı.....32
Katalog 12	Surp Azdvardzadzin Kilisesi, Ortaköy 33
Katalog 13	Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu ...34
Katalog 14	Surp Vartan Kilisesi, Feriköy 36
Katalog 15	Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Kuzguncuk 38
Katalog 16	La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi, Büyükdere.....40
Katalog 17	Ayios Nikolaos Rum Ortodoks, Galata 42
Katalog 18	Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi, Feriköy 43
Katalog 19	Anglikan Kilisesi, Moda 44
Katalog 20	Surp Boğos Kilisesi, Büyükdere.....45
Katalog 21	Surp Hripsimyants Kilisesi, Büyükdere 47
Katalog 22	Surp Kevork Kilisesi, Samatya 48
Katalog 23	Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi, Bakırköy.....49
Katalog 24	Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi, Kumkapı 51
Katalog 25	Surp Hagop Kilisesi, Samatya 53
Katalog 26	Ayios Konstantinos Rum Ortodoks Kilisesi 54
Katalog 27	Surp Harutyun Kilisesi, Taksim 55
Katalog 28	Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi, Gedikpaşa 56
Katalog 29	Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk 58
Katalog 30	Stefan Sveti Kilisesi, Balat 60
Katalog 31	Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Kadıköy 62
Katalog 32	Panayia Kafatiani Kilisesi, Karaköy 63
Katalog 33	Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy 65

ÇİZELGE LİSTESİ

	sayfa
Çizelge 4.1	Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Plan ve Çatı Kaplaması Karşılaştırılması 14
Çizelge 4.2	Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Pencere Gruplandırılması.....15
Çizelge 4.3	Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Kapı Gruplandırılması.....16
Çizelge 4.4	Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Ön Cephe Karşılaştırılması..... 17
Çizelge 4.5	Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Ön Cephe Pencere Karşılaştırılması 18

ÖNSÖZ

Doğu ve Batıyı birbirine bağlayan kozmopolitik bir kent olarak İstanbul' da; farklı dil, din ve kültüre mensup cemaat, kendilerine ait dinsel, eğitsel, sağlık, ticaret ve sosyal işleve sahip yapıları inşa etmeye başlamışlardır.

Bugüne kadar yapılan Hıristiyan Dinine bağlı cemaatlerin yapıları; Ermeni Kiliseleri, Rum Kiliseleri, Latin Katolik Kiliseleri, Protestan Kiliseleri adı altında ayrı ayrı incelenmiştir. Bu çalışmada Tanzimat' tan sonra inşa edilen Hıristiyan Dinine mensup kiliselerin tümünü içine alan, bilinenleri güncelleştirmek, koruma çalışmalarına ve gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak oluşturabilmek amaçlanmıştır.

Çalışmalarım süresinde, bir önceki projemde birlikte çalıştığım ve tez danışmanım olma şansını bana tanıyan, ilgisi ve yönlendirmesi ile önemli katkılardan dolayı Sayın Doç. Dr. Füsün Alioğlu' na, katalog kapsamındaki tüm kiliselerin yerinde tespiti için yaptığımız bütün gezilerde bana eşlik eden ve bilgisayar ortamında hazırlanan çalışmamda büyük katkılarından dolayı kardeşim Uğurtan Karabey' e, kilisenin rölöve çalışmalarında bana yardımcı olan ve zamanımı esirgemeyen arkadaşım Mim. Fatoş Ertez' e, çalışmam süresince bana hoşgörü ve sabırla destek olan arkadaşım İnş. Müh. M. Ayhan Kayahan' a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Antik çağlardan günümüze kadar coğrafi, politik, ekonomik ve dinsel açıdan bakıldığında İstanbul ayrıcalıklı bir kent olmuştur. Bizans döneminden itibaren kent, tarihsel gelişim süreci boyunca sosyo-kültürel renklilik ve çeşitliliği içinde barındırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kentteki sosyo-kültürel mozağının en zengin olduğu süreç; Tanzimat'ın ilanından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan süredir. Bu dönemde yabancılara tanınan ayrıcalıklarla, çok sayıda Avrupa'nın kente gelerek yerleşmesi ve kısa sürede sermaye ve mülk sahibi olmalarına yol açmıştır. Yeni oluşan bu zengin sınıf, ihtiyaçtan doğan dinsel, eğitsel ve sosyal işleve sahip yapıların inşasını desteklemiştir.

Genel olarak İstanbul'da ki Hıristiyan Dini Yapıların tanıtılması amacı ile Tanzimat'tan sonra inşa edilen ve günümüzde de mevcut ve ibadete açık olan tüm kiliseler saptanmıştır. Bu kiliselerin otuzüç adedi katalog kapsamına alınmış, yapıların tarihi ve mimari özelliklerini incelenmiş ve plan, cephe tipolojileri hazırlanarak karşılaştırma yapılmıştır.

19.yüzyılda kentin fiziksel yapısını etkileyen diğer önemli gelişmede ulaşım imkanının kolaylaşmasıdır. Galata-Pera olarak bilinen Levantenlerin yerleşim bölgeleri bu dönemden sonra Batı'da Yeşilköy, Bakırköy, Kumkapı, Yedikule, Doğu'da ise Kadıköy, Moda, Fenerbahçe, Haydarpaşa ve Adalar olarak gelişme göstermiştir. Bu bölgelerden Moda semti seçilerek bölgenin tarihsel gelişimi, mimari ve sosyal değişimi ve fiziksel olarak nasıl biçimlendiği ele alınmıştır. incelenmesi amaçlanmıştır. Tek yapı olarak L'Assomption Fransız Kilisesi mimari açıdan araştırılıp, değerlendirilerek yapının mekansal, yapısal, cephe ve bezeme özellikleri ile ele alınmış, rölöveleri hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Levanten, Kilise, Moda – Kadıköy, Neo-Barok

ABSTRACT

In the geographical, political, economical and religious perspective, İstanbul had become a very unique city, starting from antic period up to date. The city embraced socio-cultural mosaic all through its historical development, mainly starting from the Byzantine period onwards. Ottoman period was the phase where the socio-cultural mosaic reached it's utmost variety, especially starting from Tanzimat (Political Reformation) period until the first few years of Turkish Republic period. During this period, a plenty of government policy that gives certain privileges to the foreigners. This new capitalist group had supported the construction of religious, educational and social buildings, which were their basic needs for living.

All churches located in İstanbul constructed after the Reforms made in Ottoman Empire and are still open to worship have been designated in order to introduce the buildings of Christianity. Thirty-three of those churches were included in the catalog. The history and architectural characteristics of the buildings were observed and the plans with the front typography have been prepared to be compared with each-other.

Another important development effecting the city's physical profile in 19 th century was the improved opportunities of transportation. Galata-Pera, know as the centre of population for the Levantine's, changed to Yeşilköy, Bakırköy, Kumkapı, Yedikule in the west, Kadıköy Moda, Fenerbahçe, Haydarpaşa and the islands in the east. Moda has been chosen among those areas and its historical development, architectural, social, physical changings were examined. As a single monument "L' Assomption" the French church and its architectural, structural, decorative and figurative characteristics have been observed. Its Rölöves have been prepared.

Keywords: Tanzimat (Politikal Reformation), Levantine, Church, Moda-Kadıköy, Neo-Baroque

1.GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Bizans döneminden itibaren İstanbul’ da farklı etnik gruplar varlık göstermiştir. Osmanlı döneminde de geniş topraklara yayılmış bir imparatorluğun başkenti ve çok sayıda farklı etnik grup bir arada yaşamış, siyasal ve ekonomik nedenlerle gelen yabancılarda bu şehrin bir parçası olmuşlardır.

İstanbul’ da ki yaşam Tanzimat’ ın ilanından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan sürede, gayri-Müslim ile Müslümanların hukuksal açıdan eşitliğini sağlayan ve bu dönemde kentin kozmopolit toplum yapısını hızlandırması açısından dönüm noktası olmuştur. İmar faaliyetleri ile birlikte mimarlık ve sanat alanında Batılılaşma hareketi söz konusu olmuştur. 1840 yılından sonra Denizyolları ve demiryolları ile kentin merkezine bağlanan, banliyölerle kent genişlemiştir. Rumlar, Ermeniler, Museviler ile büyük bölümünü Fransız, İtalyan ve İngilizlerin’ in oluşturduğu yabancılar kendilerine ait dinsel, eğitsel, sağlık, ticaret ve sosyal işleve sahip inşa etmeye başlamışlardır. Bizans dönemindeki Hebdeon (Bakırköy), Hieria (Fenerbahçe), Aya Stefanos (Yeşilköy), Calcedonia (Kadıköy) gibi önemli yerleşimler olan bu bölgelerde gayri-Müslim nüfusunun yer alması ile gerek İslam mahallerinde yapı inşası yasağı gerekse Hıristiyan mahallelerinde daha kolay yerleşebilme olanağı dini yapılarının kent içindeki yerleşimlerinde bir diğer etken olmuştur. Yeni gelen azınlıklar kentteki Rum ve Ermenilerle yakın olmuşlardır. Herhangi bir bölgede bir gayri-Müslim yapısı varsa yenileri için izin almak ve yerleşmeleri daha kolay olmuştur.

Batılılaşma hareketinde Moda semti bu akımın merkezlerinden bir tanesi olmuştur. 1880’ li yıllarda Moda yaz mevsimi için kullanılırken, yüzyılın sonunda düzenli yapılarla sıralanmış sokak ve caddelerden oluşan dini ve sosyal yapıları ile sürekli oturulan yerler haline gelmiştir.

İstanbul’ un fethinden sonra Fatih Gayri-Müslimleri devlet bünyesine katmak amacıyla bağımsız kiliseler kurulmasına izin verilmiştir. (Haydaroğlu, 1990). 19 yüzyılda Tanzimat’ ın ilanı ile azınlık dini yapılarında artış göstermiştir. Bu dönemde yapılmış olan tüm kiliseler tespit edilerek (Harita1.1) , bu yapılardan otuzüç adedi katalog haline getirilmiştir ve karşılaştırma yapılmıştır.

Osmanlı mimarisinin ayrılmaz bir parçası olan kilise mimarisinin örneklerinden olan L'Assomption Fransız Katolik Kilisesi iki yanda yer alan kuleleri, cephede heykel ve kabartmalara yer verilmesi ile cephenin önem kazanması açısından İstanbul' da ki Latin Katolik Kilise' lerinin ilk örneği olarak tanımlanabilir. Bir katedral olarak düşünülen yapının cephesi Neo-Barok üslûptadır. Aynı tarihten itibaren eklektik anlayış içerisinde Neo-Klasik, Neo Barok, Neo-Gotik düzenlemelerin uygulanmaya başlandığı görülmektedir (Sezer, 1997).

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tanzimat'tan sonra inşa edilen kiliselerin tespiti R. Ekrem Koçu' nun İstanbul Ansiklopedisi, Türk Tarih Vakfının hazırlamış olduğu İstanbul Ansiklopedisi , Pars Tuğla' cının Ermeni Kiliseleri, Zafer Karaca' nın Rum Ortodoks Kiliseleri ve Sezim Sezer' in Tanzimat' tan Cumhuriyete İstanbul' da Latin Katolik Yapıları adlı araştırmalar taranarak başlanmıştır. Yapılan liste Adalar dışındaki mevcut olan kiliseleri kapsamaktadır. Bu kiliseler yapım yılına göre numaralandırılarak harita üzerinde semtlere göre belirtilmiştir. Yapılan tasnif ve tespitlerden sonra, kiliselerde karşılaşılan çalışma zorluklarından dolayı otuz üç adet kilise üzerinde katalog çalışması yapılmıştır. Ayrıca L'Assomption Fransız Katolik Kilisesinin mimarî anlayışı, üslup özellikleri incelenmiş, rölöve projesi hazırlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanması sırasında, tarihsel araştırma ve incelemenin yanı sıra, vakfiyeler, eski haritalar (Perwitich, Ayverdi, Kayra , Büyükşehir Belediyesi Harita Bölümü), gravürler ve fotoğraflar incelenmiştir. Bu araştırmalar için; İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Atatürk Kütüphanesi, İRCICA Kütüphanesi, Mimar Sinan Üniversitesi Kütüphanesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphanesi arşivlerinden faydalanılmıştır.

2. KİLİSENİN TANIMI, DOĞUŞU, GELİŞİMİ.

2.1. Kilisenin Tanımı

Hıristiyan ibadet yapısını ifade eden kilise kelimesinin kökeni, Yunanca ekklesia, (Tanrı' nın toplantısı, Hz. İsa' nın çevresinde toplananlar, seçilmişler) önceleri demokratik halk toplantılarını nitelerken, daha sonra her türlü toplantı için kullanılmıştır. Kilise yapısının Hıristiyanlık dinsel törenlerine özgü bir biçim kazanması ve anıtsal boyutlarda uygulanmasının ilk örnekleri İmparator Büyük Konstantinos döneminde görülmektedir. (Ahunbay, 1997) Dünya tarihinin en büyük imparatorluklarından biri olan Roma imparatorluğu, etnik, kültürel ve sosyal nedenlerle ayrı düşen Latin Batı ve Helenistik Doğu ikilemi içinde 4. yüzyıl' a kadar birlikte yaşamışlardır. Hıristiyanlığın ve Hz. İsa' nın öğretilerini kabul eden bir kısım Romalı özellikle komünyon* ve vaftiz ayinlerini uygulamaya başlamıştır. Ruhani yetkinin kaynağı olarak benimsenen Havarî Petrus ve diğer havariler ile onların temsilcileri Hıristiyan topluluğunun ilk piskoposları olarak, kilise örgütlenmesinin temelini atmışlardır. (Şebin, 1998)

Hıristiyan dinsel ayini kapalı mekanda geçmektedir. Bu amaç genellikle bazı evlerin yeterli büyüklükteki salonları ve sabit mobilyalar kullanılmıştır. 3.yüzyıldan sonra Hıristiyanlığın ileri dönemlerinde bazı salonların Hıristiyan ayin ve törenlerine uyarlandığı anlaşılmaktadır. Ayin ve törenlerdeki kurallar bütünü olan liturji* zamanla değişiklikler, ekler zenginleştirmeler ile gelişmiştir. İlk yüzyıllarda ayin yöneticilerinin geniş çerçeveli kurallar içinde serbestçe biçimlediği ayin düzenleri, dinin yaygınlık kazanması ve inanç ayrılıklarından doğan farklılıklardan dolayı daha sıkı denetlenmiş ve ilk yazılı litürjiler doğmuştur. Kilise binasının ana çizgilerindeki farklılıkların oluşmasındaki en büyük etken, yöresel mimari gelenekleri ve kullanım alışkanlıkları ile yöresel yapım teknikleri olmuştur. (Ahunbay, 1997)

Kuramsal olarak birlik halinde kalmalarına rağmen, bir daha fiilen hiçbir zaman Batı ile birleşmeyecek olan Doğu Roma, yani Bizans İmparatorluğu, tarih sahnesine 395' de çıkmıştır. Bizans döneminde kilise, devletin ve özellikle imparatorluğun egemenliği altına giriyor ve imparator aynı zamanda kilisenin başı oluyordu. 4. yüzyıldan itibaren Bizans

-
- komünyon: Şükran, teşekkür
  - liturji: Genel anlamıyla toplu ibadete ilişkin törenler, Hıristiyanlıkta komünyon ayini için Katolik kiliselerinde düzenlenen tören. (Ahunbay,1997)

patriği ile papa görünüşte eşit statülere sahip olmuştur. Roma ve Bizans arasında, dinsel doktrinler, kilise disiplini ve ayin usullerine ilişkin konularda yaşanan kutuplaşmalar Hristiyanlık tarihinde yavaş yavaş bir çatışma doğmasına neden olmuştur. 9. – 13.yüzyıllar arasında, Katolik Roma ve Ortodoks Bizans kiliselerini birleştirme yönündeki çabalardan kesin bir sonuç elde edilememiştir. Konstantinopolis' in Osmanlılarca alınması ve böylece Bizans Devletinin tarihe karışması ile kiliselerin arasındaki bu sorun ortadan kalkmıştır. (Hür, 1994)

2.2 Kilisenin Yapı Türü Olarak Ortaya Çıkışı

Hristiyanlık dini mimarisinde, uzun süre yaygın biçimde kullanılan 'Bazilika Planlı' yapıların kökeni Hristiyanlık öncesine dayanmaktadır. Özgün olarak ilk olarak Atina Pazar yerinde baş yargıç Basile' in, içinde adaleti uyguladığı yapı. Dikdörtgen planlı bu yapının kısa yanında hakimın oturacağı bir yer ve içine imparatorun veya herhangi bir ilahın heykelinin yerleştirildiği yuvarlak bir hücre bulunur. (Hasol, 1993) Ayrıca Antik Çağ' da imparator sarayındaki büyük kabul salonu, bazı Roma soylularının büyük Villa' larının salonları gibi başka bina türlerini de nitilemektedir. Bazilikalar Hristiyanlığın ortaya çıkışından sonra, bu dine mensup olanlar tarafından ibadet mekanı olarak kullanmışlardır. (Ahunbay, 1997)

Kiliselerde bazilikal plan tipi, bir kısa kenarı doğuya bakacak şekilde konumlandırılmıştır, derinlemesine yönelik gösteren dikdörtgen plandır. Doğuya bakan kısa kenarda apsis yer alır. Sütun dizileriyle üç veya beş nefli olarak düzenlenmiş yapılarda orta nef, yan neflerden geniş ve üst örtüsü de daha yüksektir. Genellikle batıda , girişin bulunduğu narteks yer alır. (Karaca, 1995)

2.3 Kilise Mimarisi

Hristiyanlığın asıl yayılma alanı olan Roma İmparatorluğunun sınırları içinde, Ortaçağ öncesinde, kilise planı şemasında hem Doğu hem Batı için büyük bir ortaklık tespit edilmiştir. Ancak Geç Antik Çağ' ın sonunda Doğu ve Batı Hristiyan mimarlığında farklılıklar meydana gelmiş, Bizans merkezi planlı, küçük manastır kiliselerinde, haçvari kubbeli yapılara ağırlık vermiş, Batı ise genelde bazilikal şemanın ana ilkelerine bağlı kalan yapılara yönelmiştir.

Kilise planlarına, erken ortaçağın sonunda zengin bir işleve sahip, çok sayıda mekandan oluşan iyi düşünülmüş bir mimari egemen olmuştur. 7-10. yüzyıl da sergilenen ise daha fazla katmanlı ve daha zengin çeşitlenmeli ise de aynı ana çizgi ortaktır. Kilise planına çapraz nef alınmış, büyük bir olasılıkla Doğu kaynaklı haç ve “T” planının da etkisi ile çapraz nef ile bazilikanın orta nefinin kesişmesinden yeni bir “haç” planı ortaya çıkmıştır. Gene Roma düşüncesinden kaynaklanan çok sayıda sunaklı düzen, ortaçağın sonuna kadar manastır keşişlerinin hizmet ettiği kilise bölümünün biçimlenmesindeki gelişimin ana sebebi olmuştur. Diğer bir düzenleme ile giriş portalinin üstünde yada karşısında yükselen kulelerle yapıya bir cephe kazandırılmış ve portal-kule birlikteliğinde Gotik düzenin kurgusu hazırlanmıştır. Romanesk ve Gotik üslup, dinsel mimari, kilise mimarisi içinde yaratılırken, Rönesans, mimarlık kuramları temeli üzerinde geliştirilmiş bir mimari ortaya atılmıştır. Ortaçağ ardından barok mimarlıkta ise kiliseler organik yeni kompozisyonları ile kent düzenine katılmışlardır.(Ahunbay, 1997)

XIX. yüzyılda ise çeşitli üsluplardaki yapıtların beğenilen biçimlerini ve süslemelerini seçip, uygulayan eklektik bir yaklaşım egemen olmuştur. (Hasol, 1993) İstanbul’ da XIX. Yüzyılda kiliselerin gelişimine daha detaylı bakılacak olursa, yüzyılın ilk yarısından önce genelde ,içe kapalı olarak ve kompleks biçiminde işlevlerini sürdürmüştür. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında ise Tanzimat’ la sağlanan haklar her yapı grubunun kent içerisinde daha serbest yerleşimine, sanat ve mimarlık alanında daha etkin olmasına neden olmuştur. Tanzimat’ tan sonra Neo- Klasik, Neo-Barok, Neo-Gotik düzenlerin başladığı görülmektedir. (Sezer, 1997)

2.3.1 Kiliseyi Oluşturan Bölümler

Narteks, genellikle yapının batısında yer alan kuzey - güney doğrultusunda dikdörtgen planlı, ana kilise mekanından önce gelen, duvar veya sütunlarla ana mekandan ayrılan giriş mekanıdır. (Hasol, 1993) Bazen yapının içinde bazen de dışarıda çözümlenmiştir. Narteksin ard arda düzenlendiğinde birine “dış narteks” (esonarteks , eksonarteks), diğerine “iç narteks” (enonarteks) denir. Narteks sözcüğü 6. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Narteksin işlevi konusunda, henüz vaftiz edilmediği için Hıristiyan cemaatinin tam üyesi olarak kabul edilmeyen adaylarının, “söz ayini” nin ardından şükran ayini

başlamadan önce ibadet mekanını terk ederek beklemiş olabilecekleri mekan olduğu ileri sürülmektedir. (Ahunbay, 1997)

Naos, cemaatin ibadeti için ayrılan ana kilise mekanıdır, Sahın olarakta adlandırılmaktadır. Bazilika planlı kiliselerde ana ibadet mekanı olan naos, sütun dizisi ile neflere ayrılmıştır. Bu nefler bazı kiliselerde üç sıra olarak kullanılmıştır.

Transept, orta nefin koroya yakın bölümünde nefe dik olan ve orta nefle birlikte bir haç şekli meydana getiren uzunca mekandır. Transept ile nefin birleştiği yerde meydana gelen kare ya da dikdörtgen şeklindeki bölüme transept karesi denmektedir. Roman mimarisinde transept karesi çoğu zaman bütün yapının oranlarının saptanmasında ölçü birimi olarak alınmıştır. Pek çok Roman kiliselerinde transept karesi, üzerinde yükselen kule fenerle dışa yansır. (Hasol, 1993)

Apsis, Koronun arkasında bulunan, kutsal olarak bilinen ve camilerin mihrap kısmının karşılığı olan, yarım daire veya yarım çokgen şeklinde çoğu tonozla örtülü bölümdür. Apsisler çoğu zaman apsidiyollerle çevrili olurlar. Romalılarda yapı dışına taşan yarım daire şeklindeki gözlere veya küçük boyuttaki odalara absida denir. (Hasol, 1993) Bu bölümlerde, vaftiz için gerekli olan eşyalar ve kilisenin değerli kutsal nesnelere korunmaktadır. Tek yada çok apsisli kiliseler bulunmaktadır.

Kiliselerde erken dönemlerde rahiplerin oturması için ayrılan ve halkın giremediği, apsinin önünde bulunan. Altarın bulunduğu yükseltilmiş bölüme de bema denir. Altar, çoğu zaman taştan yapılan, ayinle ilgili kutsal malzemenin üzerine konulduğu ve takdis ayini için kullanılan masa veya yükseltilmiş döşemedir. (Hasol,1993) Kiliselerde orgun bulunduğu yer genellikle galeri bölümüdür. Narteks üzerinde yada naosun batısında taşıyıcılara oturarak nefler üzerinde yer alır. (Karaca, 1995) Erken Bizans kaynaklarında Galerî katı kadınlara ayrılan bir bölüm olduğu, Ortaçağ kaynaklarında ise kadınların alt katta yan neflerinde olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla kadınlar için öngörölmüş mekanların zaman içerisinde yer değiştirdiği anlaşılmaktadır. (Ahunbay, 1997) Kiliselerin galeri katına ulaşan merdivenleri, galerinin konumuna göre naostan veya nartekste bulunur.

3. İSTANBUL' DA TANZİMATTAN SONRA İNŞA EDİLEN HİRİSTİYAN YAPILARI

İstanbul' un 1453 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra kent, Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olur. Kentte Ermeni, Rum, Yahudi, Latin ve diğer uluslardan Müslüman olmayan topluluklar da yaşamaktaydı. Fetihten sonra İmparatorluğun farklı bir dine mensup olması nedeni ile Hıristiyanlık mimarisi, Bizans dönemindeki destek ve serbesti yerine, yeni yönetimin sınırlamaları içinde varlığını sürdürebilmiştir. Dönemin koşulları sonucunda öncelikle eski yapılarla giderilmeye çalışılan ibadet mekanlarına ilişkin gereksinimler, bu yapıların yetersizliği nedeniyle, yeni arayışları zorunlu kılmıştır. Sorunun çözümü için eski dini yapıların onarımı ya da yeniden yapıma yönelinmiştir. (Karaca,1995)

Osmanlı toplumunda sosyal yaşam, kaynağını İslam Hukuku' ndan alan yasalarla düzenleniyordu. İslam Hukuku' na göre toplum, Müslüman olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılırdı. (Ercan, 1983) Yasak ve kısıtlamalar çerçevesinde; Hıristiyanların yeni kiliseler inşa etmelerine izin verilmiyordu. (Turan, 1963) Ancak yangın ya da deprem sonucu tamamen tahrip olan bir kilisenin yerine yenisi inşa edilebilirdi. Eski kiliselerin onarımı da izne bağlıydı ve onarımlara mevcut biçime uymak ve eklenti yapmamak şartı ile müsaade edilirdi. (A. Refik, 1988) Müslüman olmayanların dini yapılarındaki onarımlar, eski ve kullanılmış malzeme ile yapılabilirdi. Kiliselerde kubbe yapımı ve kubbenin kurşunla kaplanması da yasaktı. (Mamboury, 1951)

Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısındaki siyasal gelişmeler, Hıristiyanların yeni kiliseler yapabilmelerine ve eski kiliselerini onarabilmelerine olanak sağlamıştır. Sultan II. Mahmut döneminde (1808-1839), Hıristiyanların yeni kilise inşa etmelerine ilişkin yasak kaldırılır. Bu döneme kadar onarımlar için gerekli olan padişah fermanı ise, yeniden inşa edilecek kiliseler için zorunlu kılınmıştır. (Bozkurt, 1989)

1939' da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nin sosyal ve siyasal tarihinde yeni bir dönem başlar. Din farkı gözetmeksizin Müslüman olmayan cemaatin hukuki eşitliği kabul ediliyor ve böylece İslam Hukuku kuralları değişikliğe uğruyordu. (Karaca, 2000) 1856 tarihinde ilan edilen Islahat Fermanı ile din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin dini inanç, ibadet ve eğitimde özgür bırakılıyordu. Ancak dini ve sosyal yapılarının onarımlarında güçlük çıkartılmıyor, yeni kiliselerin inşasında Padişah fermanı gerekli kılıyordu.

Osmanlı yönetiminde, Hıristiyanların dini yapıları ile ilgili inşa faaliyetlerinde uyulması zorunlu kurallar sonucu mimaride tek düzeliğin hakim olduğunu görmekteyiz. Dönemin kiliseleri genel olarak tek nefli plan tipinde üzeri beşik çatılı ve benzer özellikler gösteren yapılardır. 1839 Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanının getirdiği koşullar ise mimaride çeşitlenme ve farklı plan tiplerinin uygulandığı, özellikle kubbeli büyük boyutlu ve yoğun bezemeli yapıları ortaya çıkarmıştır. (Karaca, 1995)

3.1 Ermeni Kiliseleri

İstanbul’ da Ermeni Kiliselerinin çoğu 18 – 19. Yüzyıl’ larda inşa edilmiştir. Bugün mevcut olan kiliselerin onbeşinin ilk yapımı bu tarihler arasındadır. Daha önce inşa edilmiş kiliselerin de bu dönemde büyük onarımlar geçirmişlerdir. Ermeni Kiliselerinin geleneksel mimari yapısı genellikle tek nefli bazilikal planlı ve haçvari plan tipindedir. Yapının doğu ucunda sunak bulunur. Kiliselerin çatı örtü sisteminde geleneksel olan merkezi kubbedir. Osmanlı döneminde kubbe yapımı yasak olduğundan ya hiç uygulanmadan tonozla geçilmiş, yada Beşiktaş’ ta ki Surp Asdvadzadzin Kilisesinde olduğu gibi kırma çatının içerisine saklanarak uygulanmış, yada Kuzguncuk’ ta ki Surp Krikor Lusavoriç Kilise’ sinde olduğu gibi bir tek kez uygulanmıştır

Tanzimat’ tan sonra inşa edilen yirmi iki adet Ermeni Kilisesi şunlardır (Tuğlacı,1991):

Surp Yerevman Haç Kilisesi, Kuruçeşme	1834
Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Ortaköy	1835
Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Beşiktaş	1838
Surp İstebanos Kilisesi, Yeşilköy	1843
Surp Asdvadzadzin Kilisesi, Bakırköy	1844
Surp Yergodasan Arakyalik Kilisesi, Kandilli	1846
Surp Tateos-Partoğomeos Kilisesi, Yenikapı	1848
Surp Hırıpsima Kilisesi, Büyükdere	1848
Surp Harutyun Kilisesi, Kumkapı	1855
Surp Santukht Kilisesi, Rumelihisarı	1856
Surp Nişan Kilisesi, , Kartal	1857
Surp Takavor Kilisesi, Kadıköy	1858
Surp Hagop Kalkhatır Kilisesi, Altımermer	1858

Surp Lusavoriç Kilisesi, Kuzguncuk	1861
Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi, , Gedikpaşa	1876
Surp Garabed Kilisesi, Üsküdar	1888
Surp Kevork Kilisesi, Samatya	
Surp Harutyun Kilisesi, Taksim	1895
Surp Pırgıç Kilisesi, Yedikule	1898
Surp Yerits Mangants Kilisesi, Boyacıköy	
Vartanants Kilisesi, Feriköy	1931
Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, Karaköy	1965

3.2 Rum Ortodoks Kiliseleri

İstanbul’ da Günümüzde mevcut olan Rum Ortodoks Kiliselerinin plan tiplerinin büyük çoğunluğunun tek nefli, üst örtü tonozlu bazilikal plan tipinde olduğunu görmekteyiz. Genelde kiliseler benzer özellikleri taşımaktadırlar. Tonozlu bazilikalar kendi aralarında; orta nefin tonozlu yada tüm neflerin tonozlu oluşuna göre farklılık göstermektedir. Orta nef tonozunun apsis önünde değişiklik gösterdiği örnekler de mevcuttur.

Tanzimat’ tan sonra inşa edilen onyediyi Rum Ortodoks Kilisesi şunlardır (Koçu, 1960).

Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi, Edirnekapı	1834
Ayios Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi, Hasköy	1835
Ayios Dimitrios Rum Ortodoks Kilisesi, Balat	1835
Ayios Strati Rum Ortodoks Kilisesi, Balat	1836
Ayios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Ayakapı	1837
Ayios İoanis Rum Ortodoks Kilisesi, Galata	1843
Ayios Stefanos Rum Ortodoks Kilisesi, Yeşilköy	1845
Ayios Yeoryios Rum Ortodoks Kilisesi, Yeniköy	1851
Ayios Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi, Beykoz	1852
Ayios Atanasios Rum Ortodoks Kilisesi, Kurtuluş	1855
Ayios Fokas Rum Ortodoks Kilisesi, Ortaköy	1856
Ayios Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi, Tarabya	1860
Ayios Kostantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu	1861
Ayios Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Beyoğlu	1863

Ayios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Samatya	1865
Ayios Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi, Şişli	1868
Ayios Kostantinos Rum Ortodoks Kilisesi, Tarabya	1875
Ayios Elefterios Rum Ortodoks Kilisesi, Feriköy	1880
Ayios Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Taksim	1887
Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi, Kumkapı	1888
Ayios Kostantinos Rum Ortodoks Kilisesi, Paşabahçe	1894
Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi, Kuzguncuk	1896
Ayios Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Kadıköy	1902
Ayios Trias Rum Ortodoks Kilisesi, Kireçburnu	1908
Ayios Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi, Yedikule	1920
Ayios Yeoryios Rum Ortodoks Kilisesi, Kadıköy	1927
Ayios Nikolaos Rum Ortodoks Kilisesi, Galata	

3.3 Katolik Kiliseleri

İstanbul’ da Günümüzde mevcut olan Katolik Kiliselerinin plan tiplerinin büyük çoğunluğunun tek nefli plan tipinde olduğunu görmekteyiz. Kullanılan bir diğer tip ise üç nefli plan ve kubbeli haç planıdır.

Tanzimat’ tan sonra inşa edilen onyeddi Latin Katolik ve dokuz Ermeni Katolik Kilisesi şunlardır (Sezer, 1997):

Latin Katolik Kiliseleri

Saint Pierre ve Saint Paul Paroisse Kilisesi, Galata	1843
Saint Louis des Français Paroisse Kilisesi, Beyoğlu	1846
Saint Jean Chrysostome Kilisesi, Beyoğlu	1854
Notre Dame de L’ Assomption Paroisse Kilisesi, Moda	1856
La Nativite De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi, Büyükdere	1866
Sainte Etienne Kilisesi, Yeşilköy	1866
Notre Dame du Rosaire Paroisse Kilisesi, Bakırköy	1887
Kumkapı Paroisse Kilisesi,	1894
Saint Augustin Kilisesi, Fenerbahçe	1900

Sainte Marie Draperies Paroisse Kilisesi, Beyoğlu	
Tübini Şapeli, Kadıköy	1905
Sacre - Coeur Kilisesi, Bebek	1910
Notre Dame de L' Assomption Kilisesi, Yedikule	1913
Notre Dame du Rosaire Kilisesi, Haydarpaşa	1913
Saint Esprit Katedrali, Harbiye	1913

Ermeni Katolik Kiliseleri

Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi, , Ortaköy	1839
Surp Anarad Hığutyán Kilisesi, Samatya	1856
Surp Hovhan Vosgeperan Kilisesi, Taksim	1863
Surp Asdvadzadzin Başpiskoposluk, Beyoğlu	1866
Surp Hovhanes Mıĝırdıç Kilisesi, Yeniköy	1866
Surp Andon Kilisesi, Tarabya	1871
Surp Boĝos Kilisesi, Büyükdere	1885
Surp Levon Kilisesi, Kadıköy	1911
Surp Anarad Hığutyán Kilisesi, Pangaltı	1971

3.4 Protestan Kiliseleri (Oyhon, 1999)

Amenasurp Yertortutyun Kilisesi, Beyoğlu	1861
Christ Kilisesi, Beyoğlu	1868
St. Helena Kilisesi, Beyoğlu	1870
Anglikan Kilisesi, Moda	1872
Ermeni Protestan Kilisesi, Gedikpaşa	1921

3.5 Katalog Kapsamındaki Kiliselerin Plan ve Cephe Özelliklerinin Karşılaştırılması

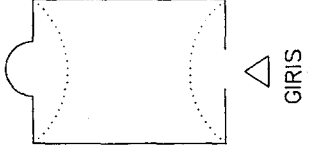
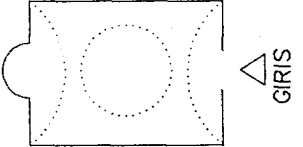
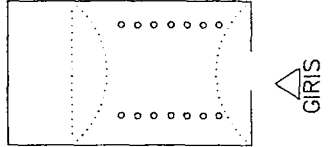
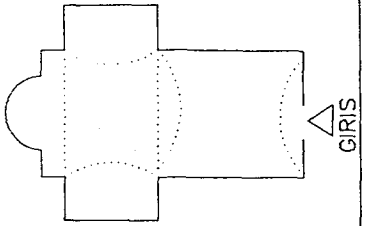
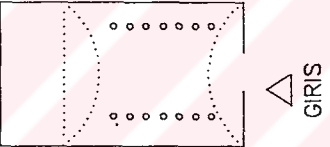
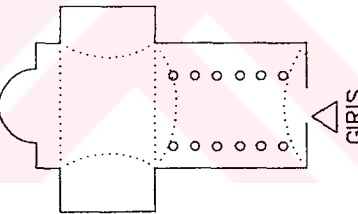
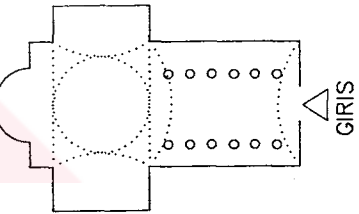
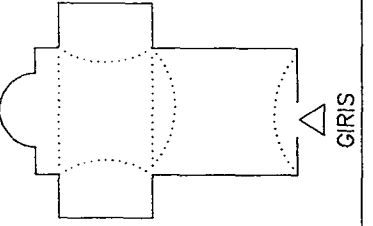
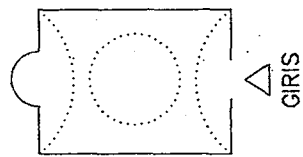
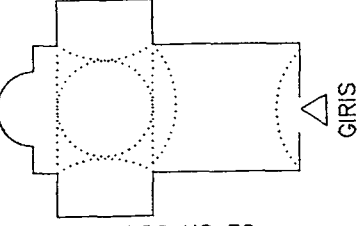
İstanbul'da Tanzimat' tan sonra inşa edilen Hıristiyan dini yapıları konu alan bu çalışma, belirli bir bölge sınırlamasına gidilmeden sadece adalar dışında otuz üç adet kiliseyi kapsamaktadır. Katologta kiliselerin yeri, bağılı bulunduğu dini topluluk, inşa tarihi , mimarı ve yapı analizi olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

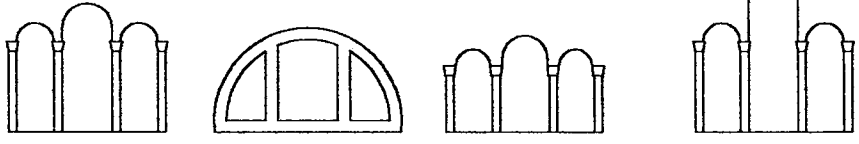
Katologta otuz üç adet kilise, plan tiplerine göre tasnif edildiğinde iki grupta toplanır. Birinci grubu oluşturan yirmi adet kilise dikdörtgen planlı ve tek nefli, üç adedi üç neflidir. Nefler tonozla örtülü üzeri kiremit ile kaplı beşik çatıdır. Sadece bir adet kilisede kubbe olup üzeri kiremit kaplı beşik çatıdır. Apsis doğuya bakan kısa kenarda yarım daire biçiminde çıkma yapmaktadır. Çıkma yapan apsislerin örtüsü genellikle yarım konik çatı ile içeride yarım kubbedir. İkinci grupta olan kubbeli haç planıdır. Bu tip tek nefli bazen de üç nefli olarak kullanılmıştır. (Çizelge 4.1) Nefin üzeri tonoz ve çatı kaplaması kiremit veya kurşun kaplamadır. Kubbe genelde yüksek bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Kemerli veya dikdörtgen pencereleri olan kasnak silindirik veya çokgendir. Bir kilisenin dışında diğer sekiz adet kilise kubbesi kurşun kaplamadır. Kilise yapılarının hepsinde batıda olmak üzere narteks bulunur. Bazı kiliselerde dışarıya sonradan bir giriş bölümü inşa edilmiştir.

Katalog kapsamındaki kiliselerde, cepheler giriş ve pencere açıklıkları ile düzenlenmiştir. Kiliselerde, çeşitli konumda ve sayılarda pencere ve kapı vardır (Çizelge 4.2), (Çizelge 4.3). Genel olarak açıklıklar dört grupta toplanır. Bir ve ikinci grup; kuzey ve güneyde karşılıklı olan açıklık dizileri aynı hizada, eşit aralıklarla ve eşit boyutlardadır. Üçüncü grup; doğuda bema hizasındaki açıklıklar yapının üst örtüsüne bağlı olarak üçlü veya büyük tek olarak düzenlenmiştir. Üçlü açıklıklarda biri eksende ve büyük, ikisi ise yanlarda ve simetrik. Bazende apsiste açıklık bulunmaktadır. Batı cephesinde açıklıklar, eksendeki girişe simetrik, iki veya üç sıralı olan, genellikle büyük boyutlu dikdörtgen veya kemerlidir. Üç sıralı olan cephelerde üst açıklıklar küçük ve çatı alınlığındadır. Gruplayacak olursak alınlık pencereleri tekli üçgen veya yuvarlak, ikili, üçlü veya dördü olarak kullanılmıştır. (Çizelge 4.2). Giriş cephesi pencere düzenine göre iki sıralı veya tek sıralıdır. Tek sıralı açıklıklarda iki veya dört açıklık kullanılmıştır. İki sıralı düzende üçlü, beşli ve altılı pencere kullanılmıştır. Bazı kiliselerde girişteki çıkıntılar cephe düzenlemesine farklılık getirmiştir. Bu çıkıntılar sadece girişte kullanıldığı gibi birkaç örnekte olduğu gibi çan kuleleri ile beraber kullanılarak cepheye hareket kazandırmıştır. (Çizelge 4.4)

Katalog kapsamında kiliselerin ikisi hariç diğer lerinde çan kulesi vardır. Bazen çan kulesi giriş aksında alınlık üzerinde cephe ile bir bütün olarak tasarlanmıştır. Bir diğer örnek giriş cephesinin iki yanında simetrik, kare planlı olup iki yada üç kademe oluşturarak, önde veya arkada çıkıntı yapmaktadır. Bazen de avluda veya avlu ana girişinin ana binadan bağımsız olarak inşa edilmiştir. Ayrıca metal malzeme ile sonradan inşa edilmiş iki çan kulesi örneği çatıya oturtulmuştur. (Çizelge 4.5)

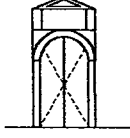
ÇİZELGE 4.1 – KATALOG KAPSAMINDAKİ KİLİSELERİN PLAN VE ÇATI KAPLAMASI KARSILASTIRMASI

	TEK NEFLİ	TEK NEFLİ KUBBELİ	ÜÇ NEFLİ	HAÇVARI PLANLI ÜÇ NEFLİ	HAÇVARI KUBBELİ PLANLI	HAÇVARI PLANLI
KIREMIT ÇATI KAPLAMA	 <p>KATALOG NO:01, 04, 05,06,07,08,09,10, 11,12,14,15,16,18, 26,27,29,31,32,</p>	 <p>KATALOG NO:13,</p>	 <p>KATALOG NO:20,28,</p>			 <p>KATALOG NO:19</p>
KURSUN ÇATI KAPLAMA			 <p>KATALOG NO:24, 28,</p>	 <p>KATALOG NO:33</p>	 <p>KATALOG NO:17,</p>	 <p>KATALOG NO:21, 22, 25,23,</p>
ÇATI KIREMIT KAPLAMA+ KUBBE KURSUN KAPLAMA		 <p>KATALOG NO: 03,</p>			 <p>KATALOG NO: 30,</p>	

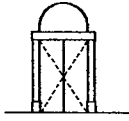
		ÇİZELGE 4.2 – KATALOG KAPSAMINDAKİ KİLİSELERİN PENCERE GRUPLARI			
ALINLIK PENCERELERİ	TEKLI				
	İKILI				
ALINLIK PENCERELERİ	UÇLU				
	DÖRTLÜ				
	ÜÇLÜ PENCERE GRUPLARI				
	DÖRTLÜ PENCERE GRUPLARI				
		KATALOG NO:02 KATALOG NO:03,13 KATALOG NO:09 KATALOG NO:23			
		KATALOG NO:05 KATALOG NO:21			
		KATALOG NO:22			
		KATALOG NO:31			
		KATALOG NO:03 KATALOG NO:22			
		KATALOG NO:01			
		KATALOG NO:15 KATALOG NO:16 KATALOG NO:17 KATALOG NO:18			
		KATALOG NO:16			

ÇİZELGE 4.3 – KATALOG KAPSAMINDAKİ KİLİSELERİN
KAPI GRUPLARI

TEKLI KAPI GRUPLARI

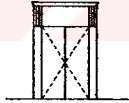
KATALOG NO:03,20
26,30

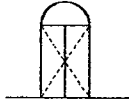
KATALOG NO:07
08

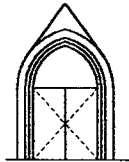
KATALOG NO:09

KATALOG NO:12

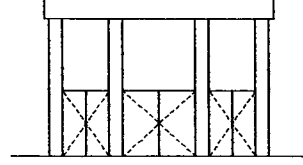

KATALOG NO:19
29

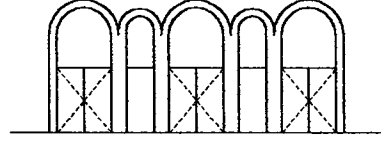

KATALOG NO:31
32

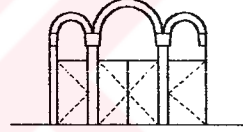
ÜÇLÜ KAPI GRUPLARI

KATALOG NO:03

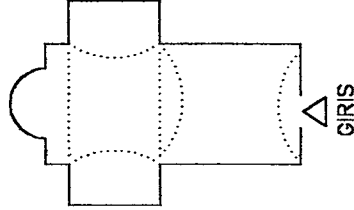
KATALOG NO:22

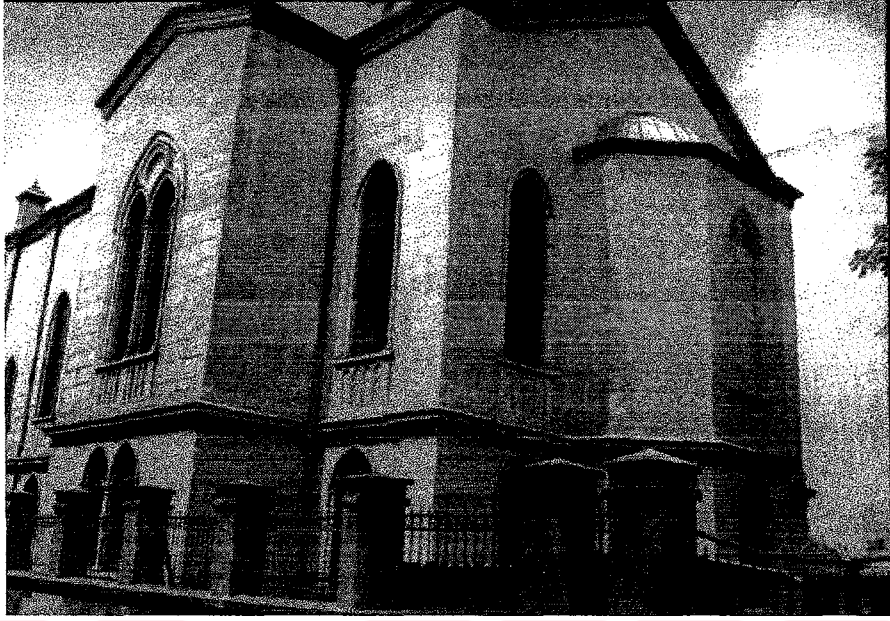
KATALOG NO:23

Katalog No	: 01
Kilise adı	: Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi
Adres	: Balipaşa Yokuşu No: 27, Gedikpaşa
Dini topluluk	: Ermeni Protestan
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Neo-Gotik
Yapım Yılı	: 1830
Haç planlı , duvarlar kesme taş ,üst örtü; beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Haç planlı

Resim 3.1 Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi

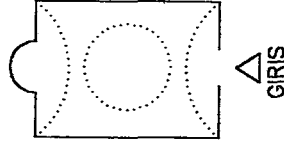
Resim 3.2 Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi

Resim 3.3 Gedikpaşa Protestan Ermeni Kilisesi

Katalog No	: 02
Kilise adı	: Surp Asdvadzadzin Kilisesi
Adres	: İlhan Sok. No. 20, Beşiktaş
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Garabet Amira Baryan
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: 1838
Kubbeli dikdörtgen planlı , taş + sıva ,üst örtü; beşik çatı altında kubbe + tonoz+ kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

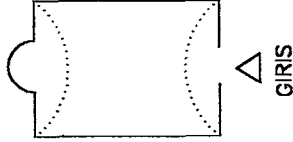
Plan şeması: Kubbeli Dikdörtgen planlı

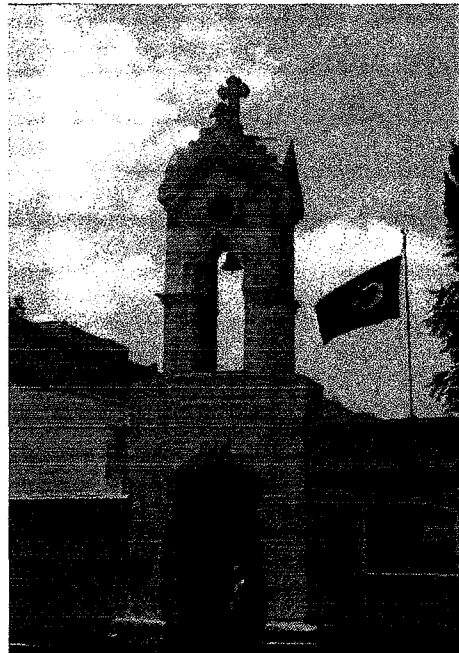
Resim 3.4 Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Kilisesi,

Katalog No	: 03
Kilise adı	: Surp Asdvadzadzin Kilisesi
Adres	: Ebüzziya cad. Bakırköy
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1844
Dikdörtgen planlı , duvarlar moloz taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bahçe giriş kapısı üzerinde bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Dikdörtgen planlı

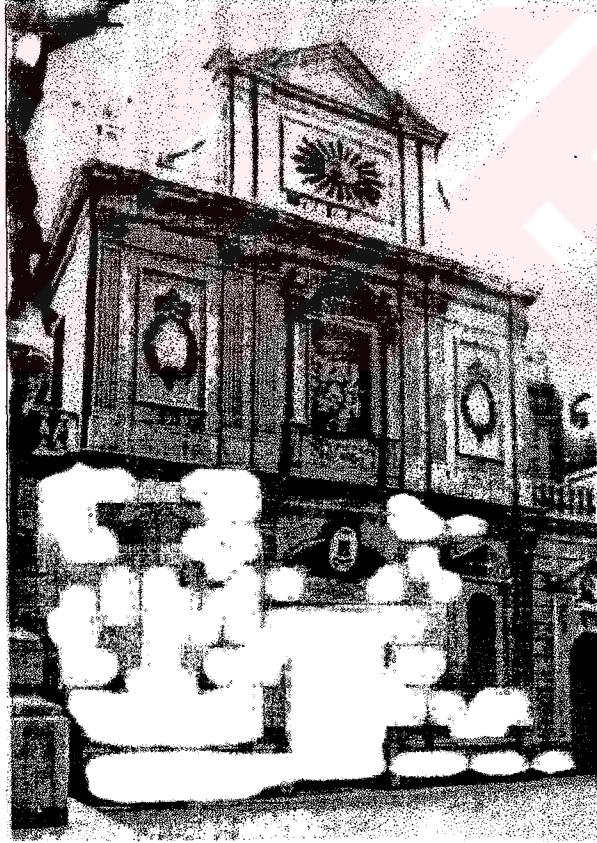
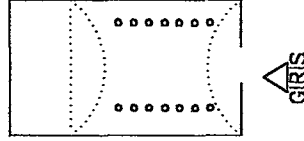
Resim 3.5 Bakırköy Surp Asdvadzadzin Kilisesi,

Resim 3.6 Bakırköy Surp Asdvadzadzin Kilisesi,

Katalog No	: 04
Kilise adı	: Saint Esprit Kilisesi
Adres	: Cumhuriyet cad. Harbiye
Dini topluluk	: Latin Katolik
Mimarı	: Giuseppe Fossati
Mimari Üslubu	: Barok
Yapım Yılı	: 1846
Üç nefli dikdörtgen planlı, duvarlar taş + sıva, üst örtü + tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama.	

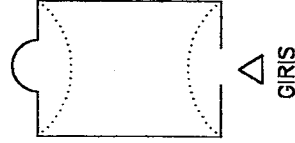
Plan şeması: Üç nefli dikdörtgen planlı

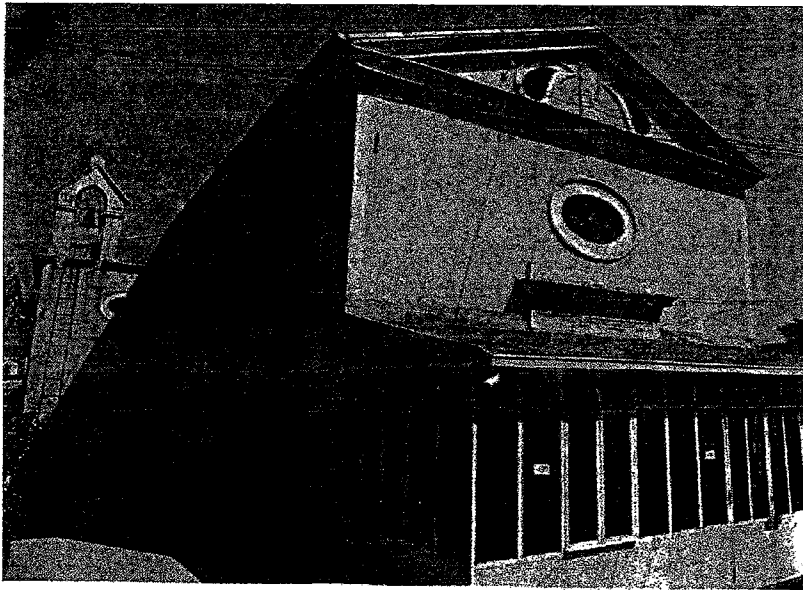
Resim 3.7 Harbiye Saint Esprit Kilisesi,

Katalog No	: 05
Kilise adı	: Surp İstebanos Kilisesi
Adres	: İnci Çiçeği sok. Yeşilköy
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1826, II. İnşa tarihi 1846
Dikdörtgen planlı, duvarlar moloz taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Dikdörtgen Planlı

Resim 3.8 Yeşilköy Surp İstebanos Kilisesi,

Resim 3.9 Yeşilköy Surp İstebanos Kilisesi,

Katalog No	: 06
Kilise adı	: Surp Tateos-Partoğomeos Havariler Kilisesi
Adres	: Alboyacılar sok. No: 57
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Neo-Barok
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1848,
Dikdörtgen planlı , duvarlar kesme taş + sıva,üst örtü tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

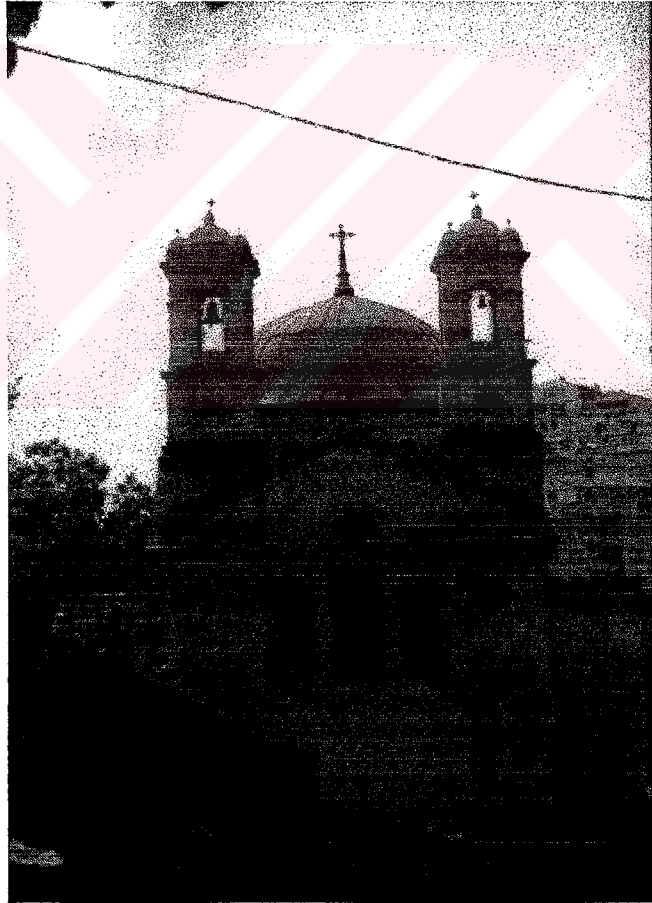
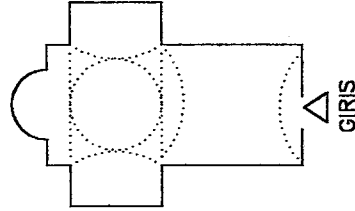
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

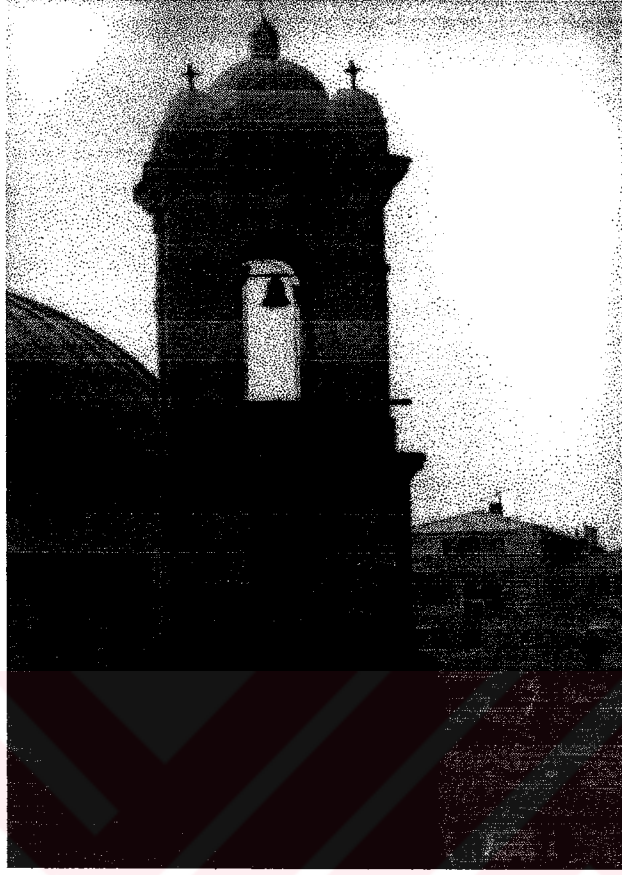
Resim 3.10 Surp Tateos-Partoğomeos Havariler Kilisesi

Katalog No	: 07
Kilise adı	: Ayios Atanasios Rum Ortodoks
Adres	: Omuzdaş sok, Feriköy
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1855
Kubbeli haç planlı , duvarlar taş + sıva, üst örtü; kurşun kaplama kubbe + tonoz ve beşik çatı + kiremit kaplama, iki çan kulesi var.	

Plan şeması: Kubbeli haç planlı

Resim 3.11 Feriköy Ayios Atanasios Rum Ortodoks,

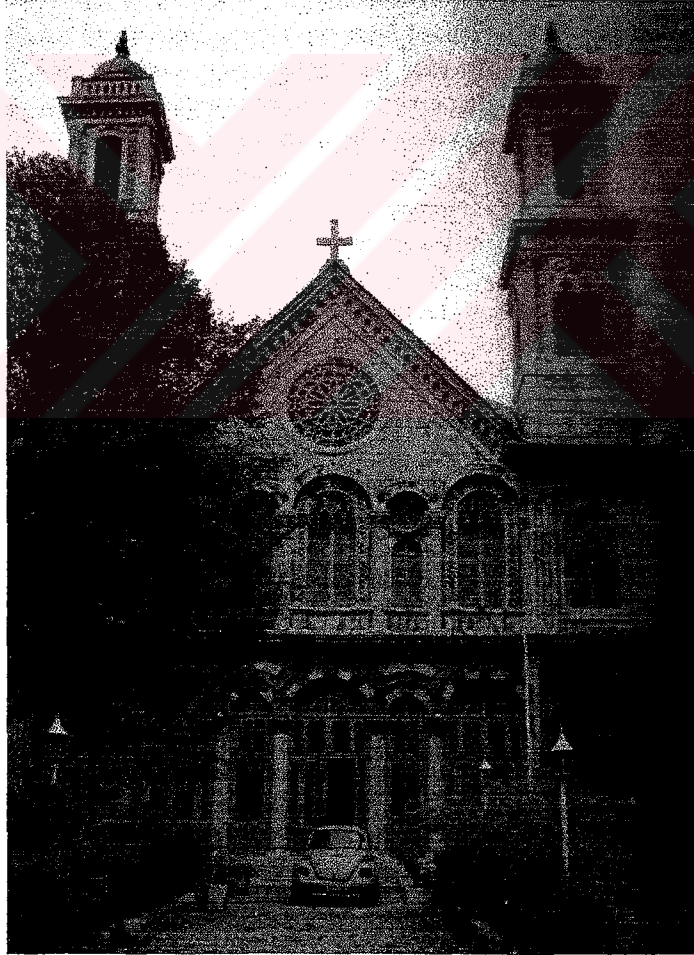
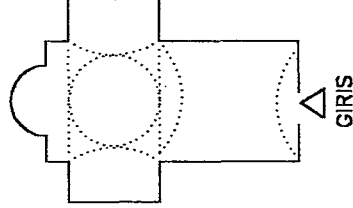
Resim 3.12 Feriköy Ayios Atanasios Rum Ortodoks,

Resim 3.13 Feriköy Ayios Atanasios Rum Ortodoks,

Katalog No	: 08
Kilise adı	: Ayios Trias Rum Ortodoks
Adres	: Meşelik sok, Taksim
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1855
Kubbeli haç planlı , duvarlar kesme taş , üst örtü; kurşun kaplama kubbe + tonoz + kurşun kaplama, iki adet çan kulesi var.	

Plan şeması : Kubbeli haç planlı

Resim 3.14 Taksim Ayios Trias Rum Ortodoks,

Resim 3.15 Taksim Ayios Trias Rum Ortodoks,

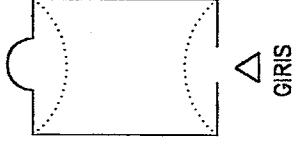
Resim 3.16 Taksim Ayios Trias Rum Ortodoks.

Resim 3.17 Taksim Ayios Trias Rum Ortodoks.

Katalog No	: 09
Kilise adı	: Surp Nişan Kilisesi
Adres	: Soğanlık sok. No: 6, Kartal
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1776, II. İnşa tarihi 1856
Dikdörtgen planlı , moloz taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

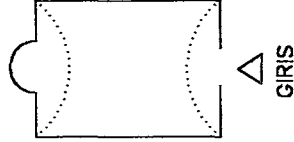
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.18 Kartal Surp Nişan Kilisesi

Katalog No	: 10
Kilise adı	: Surp Pırgıç Kilisesi
Adres	: Ermeni Hastanesi, Kazlıçeşme
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Kevork Aslanyan
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1776, II. İnşa tarihi 1856
Dikdörtgen planlı , duvarlar kesme taş, üst örtü tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

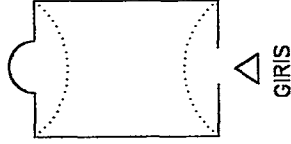
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.19 Kazlıçeşme Surp Pırgıç Kilisesi.

Katalog No	: 11
Kilise adı	: Surp Santukht Kilisesi
Adres	: Durmuş Dede sok. No: 8, Rumeli Hisarı
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 18.yüzyıl, II. İnşa tarihi 1856,
Dikdörtgen planlı , duvarlar moloz taş, üst örtü tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var. Ön cephedeki mum satılan mekan sonradan inşa edilmiştir.	

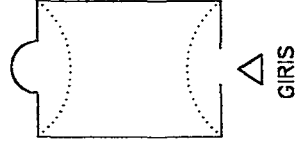
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.20 Rumeli Hisarı Surp Santukht Kilisesi

Katalog No	: 12
Kilise adı	: Surp Asdvadzadzin Kilisesi
Adres	: Cibinlik sok. Ortaköy
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 18.yüzyıl, II. İnşa tarihi 1856,
Dikdörtgen planlı , taş + sıva , üst örtü tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

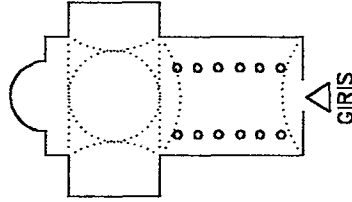
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

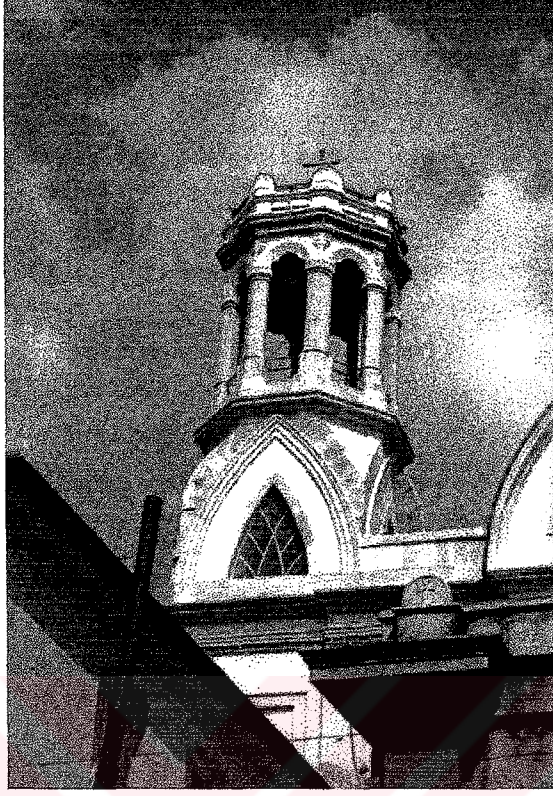
Resim 3.21 Ortaköy Surp Asdvadzadzin Kilisesi

Katalog No	: 13
Kilise adı	: Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Kalyoncukulluğu cad. Kemer Bostan sok, Beyoğlu
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Neo - Klasik
Yapım Yılı	: 1861
Üç nefli kubbeli haç planlı, duvarlar taş + sıva , üst örtü; kubbe + tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, iki adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Üç nefli kubbeli haç planlı

Resim 3.22 Beyoğlu Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi

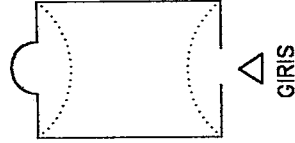
Resim 3.23 Beyoğlu Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi.

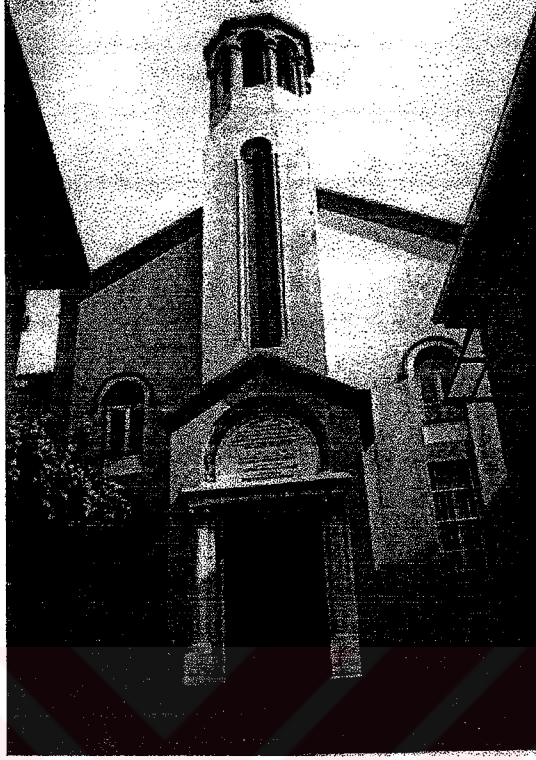
Resim 3.24 Beyoğlu Ayios Konstantinos ve Ayia Eleni Rum Ortodoks Kilisesi.

Katalog No	: 14
Kilise adı	: Surp Vartan Kilisesi
Adres	: Şahadet sok. No: 13, Feriköy
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1861
Dikdörtgen planlı , taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, avlu giriş kapısının üzerinde bir adet çan kulesi var.	

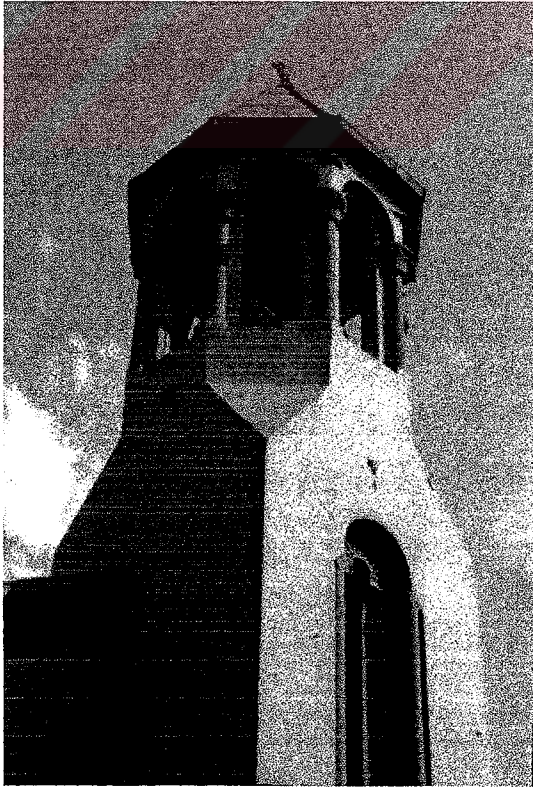
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.25 Feriköy Surp Vartan Kilisesi

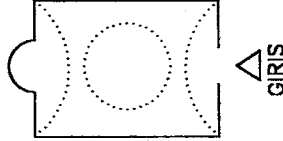
Resim 3.26 Feriköy Surp Vartan Kilisesi.

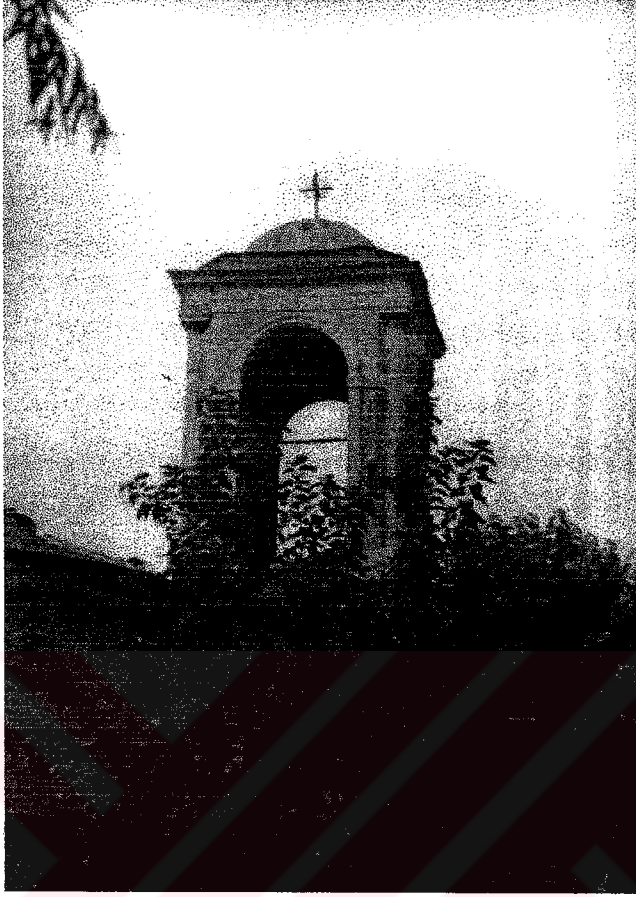
Resim 3.27 Feriköy Surp Vartan Kilisesi.

Katalog No	: 15
Kilise adı	: Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi
Adres	: Çarşı cad. No: 49, Kuzguncuk
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Hovhannes Amira Serveryan
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1835, II. İnşa tarihi 1861
Kubbeli dikdörtgen plan tipi, duvarlar moloz taş ve çift sıra tuğla hatıllıdır, üst örtü; kubbe üzeri kurşun kaplama + tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

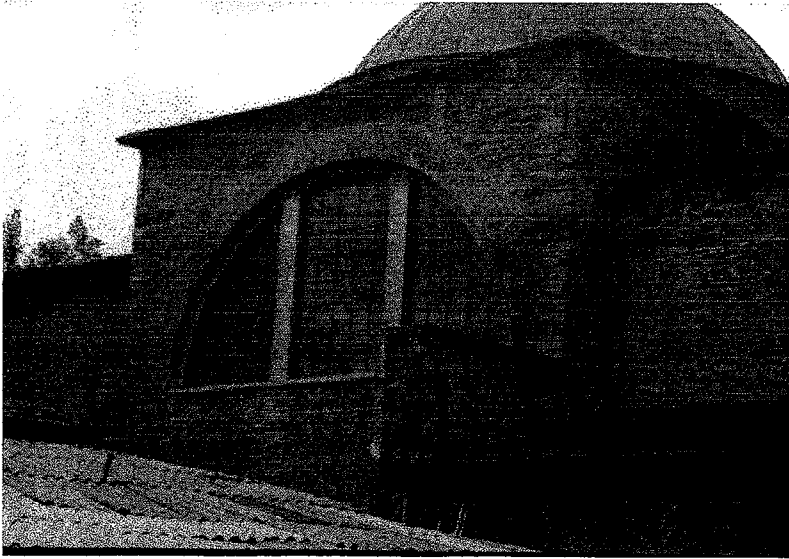
Plan şeması: Kubbeli dikdörtgen planlı

Resim 3.28 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi.

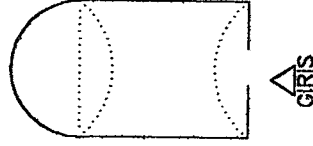
Resim 3.29 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi

Resim 3.30 Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi

Katalog No	: 16
Kilise adı	: La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi
Adres	: Azatlı sok, No: 1, Büyükdere
Dini topluluk	: Latin Katolik
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1866
Dikdörtgen planlı, duvarlar taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.31 Büyükdere La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi

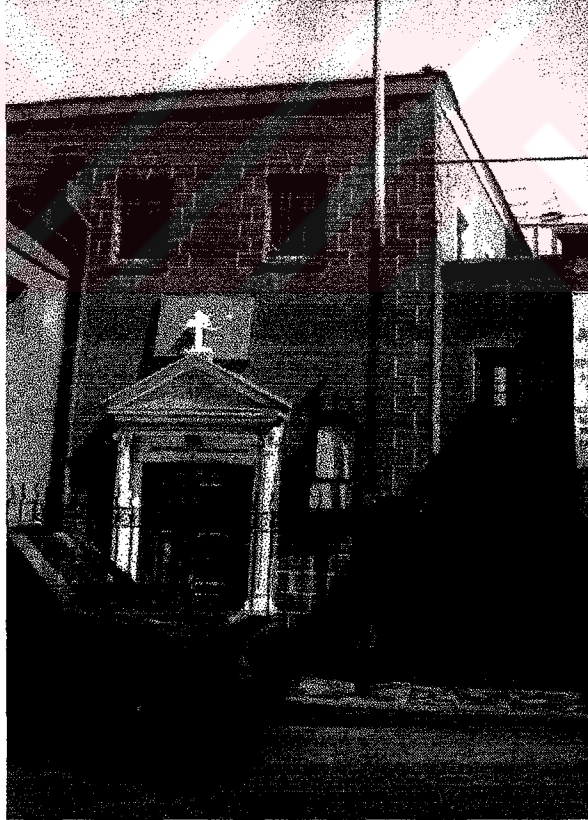
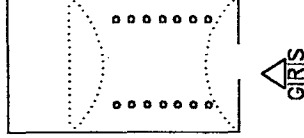
Resim 3.32 Büyükdere La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi.

Resim 3.33 Büyükdere La Nativete De La Vierge Marie Paroisse Kilisesi.

Katalog No	: 17
Kilise adı	: Ayios Nikolaos Rum Ortodoks
Adres	: Hoca Tahsin sok, Galata
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1867
Üç nefli dikdörtgen planlı, duvarlar taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir çan kulesi var.	

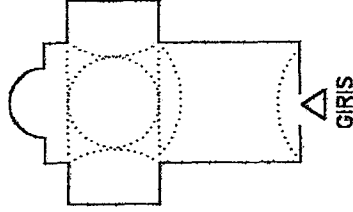
Plan şeması: Üç nefli dikdörtgen planlı

Resim 3.34 Galata Ayios Nikolaos Rum Ortodoks.

Katalog No	: 18
Kilise adı	: Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Avukat Cad. 41, Feriköy
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: 1868
Kubbeli haç planlı, duvarlar kesme taş, kubbeli, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama+ bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Kubbeli haç plan

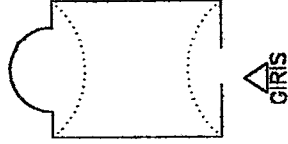
Resim 3.35 Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi

Resim 3.36 Ayios Dodeka Apostoli Rum Ortodoks Kilisesi

Katalog No	: 19
Kilise adı	: Anglikan Kilisesi
Adres	: Yusuf Kamil Paşa sok, Moda
Dini topluluk	: Protestan
Mimarı	: George Edmund Street
Mimari Üslubu	: Neo - Gotik
Yapım Yılı	: 1878
Dikdörtgen planlı, taş+sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi vardır	

Plan şeması: Dikdörtgen planlı

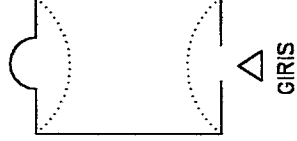
Resim 3.37 Moda Anglikan Kilisesi

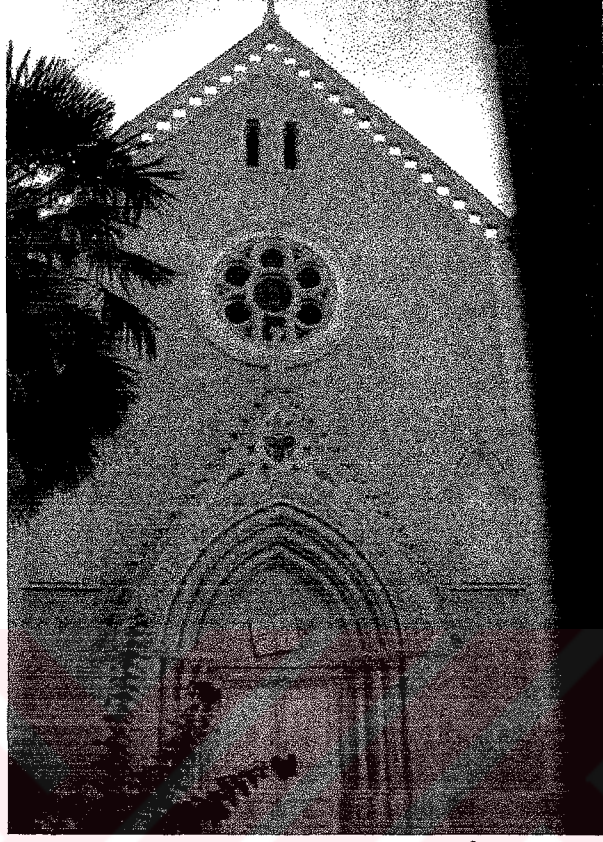
Resim 3.38 Moda Anglikan Kilisesi

Katalog No	: 20
Kilise adı	: Surp Boğos Kilisesi
Adres	: Piyasa cad. Büyükdere
Dini topluluk	: Ermeni Katolik
Mimarı	: Kirkor Hürmüzyan
Mimari Üslubu	: Neo - Gotik
Yapım Yılı	: 1885
Dikdörtgen planlı, duvarlar taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama.	

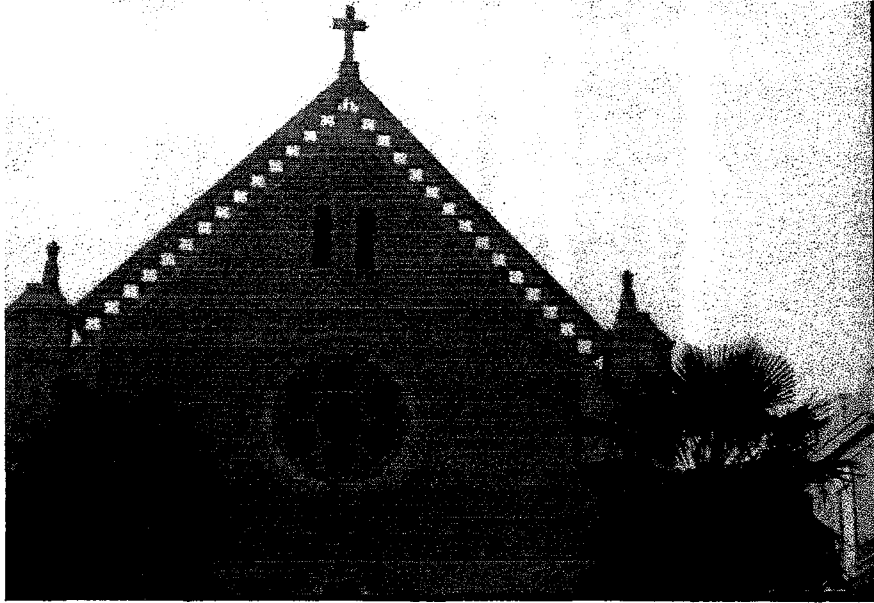
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.39 Büyükdere Surp Boğos Kilisesi

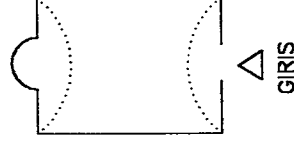
Resim 3.40 Büyükdere Surp Boğos Kilisesi.

Resim 3.41 Büyükdere Surp Boğos Kilisesi.

Katalog No	: 21
Kilise adı	: Surp Santukht Kilisesi
Adres	: Durmuş Dede sok. No: 8, Rumeli Hisarı
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 18.yüzyıl, II. İnşa tarihi 1856,
Dikdörtgen planlı , duvarlar moloz taş, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var. Ön cephedeki mum satılan mekan sonradan inşa edilmiştir.	

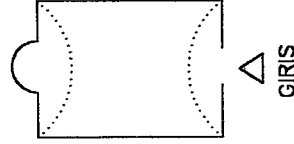
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.42 Rumeli Hisarı Surp Santukht Kilisesi

Katalog No	: 22
Kilise adı	: Surp Kevork Kilisesi
Adres	: Marmara cad. No: 79, Samatya
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bedros Nemtse
Mimari Üslubu	: Neo-Klasik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1031, II. İnşa tarihi 1722, II. İnşa tarihi 1887,
Dikdörtgen planlı , duvarlar kesme taş ,üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

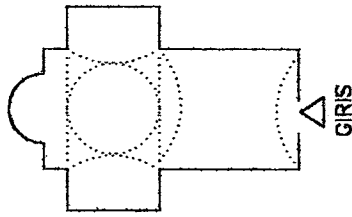
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.43 Samatya Surp Kevork Kilisesi,

Katalog No	: 23
Kilise adı	: Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi
Adres	: Sakızağacı Rüya sok. No:22, Bakırköy
Dini topluluk	: Latin Katolik
Mimarı	: Cristo Goccio
Mimari Üslubu	: Neo – Barok
Yapım Yılı	: 1887
Kubbeli Haç Planı, duvarlar kesme taş, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi vardır	

Plan şeması: Kubbeli haç plan

Resim 3.44 Bakırköy Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi

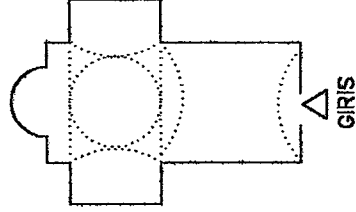
Resim 3.45 Bakırköy Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi

Resim 3.46 Bakırköy Notre Dame Du Rosaire Paroisse Kilisesi

Katalog No	: 24
Kilise adı	: Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Kadırgalımanı cad. Kumkapı
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1888
Kubbeli haç planlı , duvarlar kesme taş , üst örtü; kurşun kaplama kubbe + tonoz + kurşun kaplama beşik çatı, iki çan kulesi var.	

Plan şeması: Kubbeli haç planlı

Resim 3.47 Kumkapı Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi

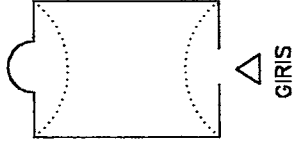
Resim 3.48 Kumkapı Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi

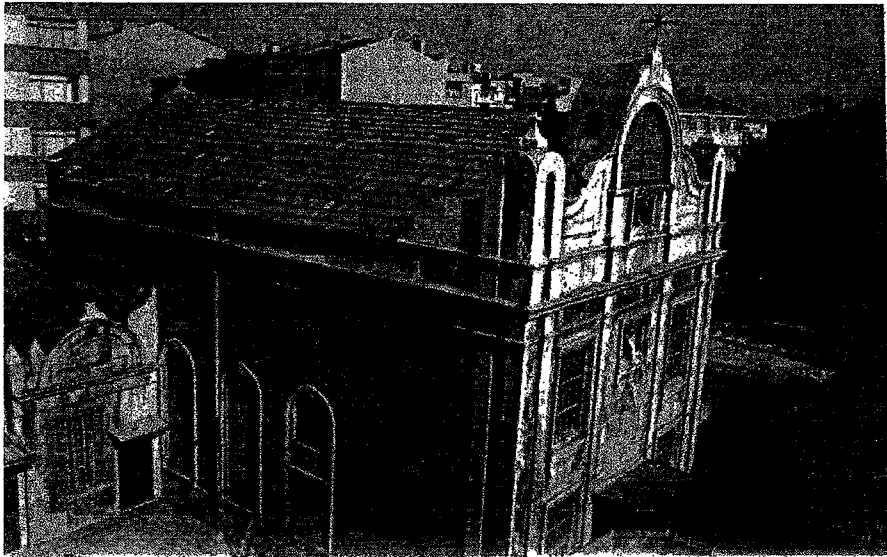
Resim 3.49 Kumkapı Ayios Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi

Katalog No	: 25
Kilise adı	: Surp Hagop Kilisesi
Adres	: Kırımlı Aziz sok. No:16, Samatya
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Neo - Barok
Yapım Yılı	: 1891
Dikdörtgen planlı , duvarlar kesme taş, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Dikdörtgen planlı

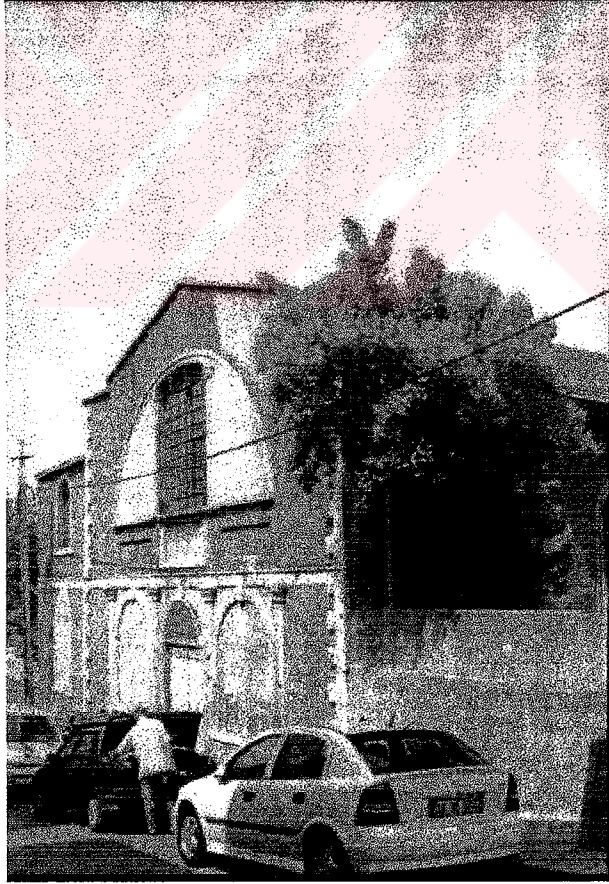
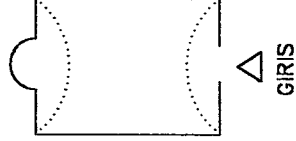
Resim 3.50 Samatya Surp Hagop Kilisesi

Resim 3.51 Samatya Surp Hagop Kilisesi

Katalog No	: 26
Kilise adı	: Ayios Konstantinos Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Çağatay sok. No: 9, Paşabahçe
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: 1894
Dikdörtgen planlı , taş + sıva , üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama	

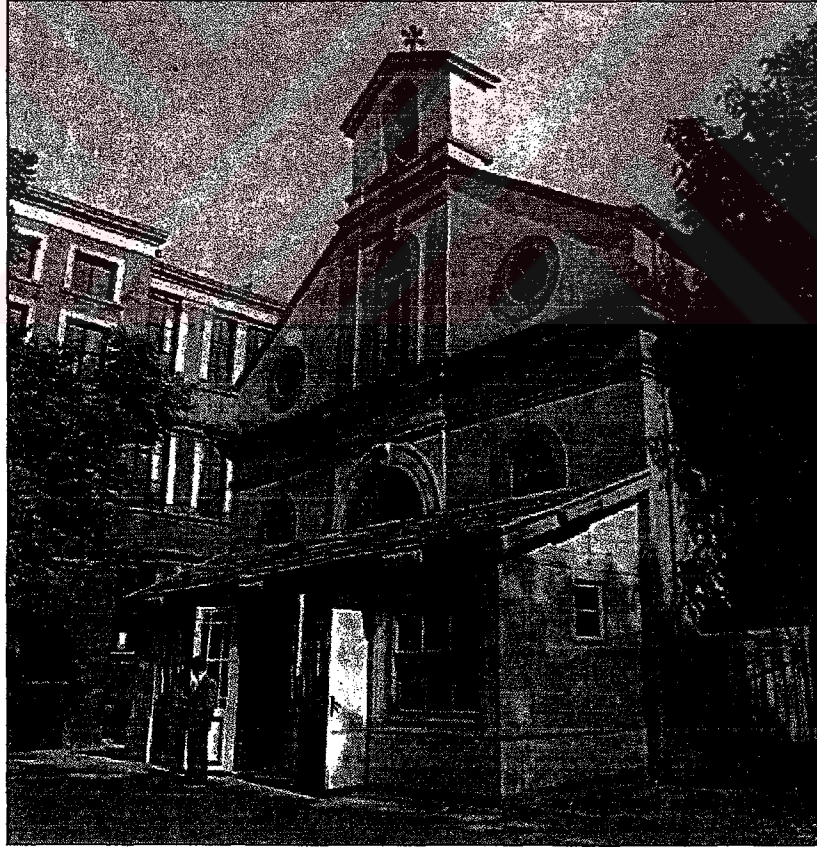
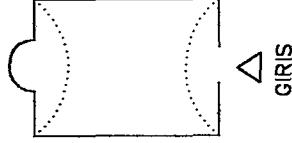
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.52 Ayios Konstantinos Rum Ortodoks Kilisesi

Katalog No	: 27
Kilise adı	: Surp Harutyán Kilisesi
Adres	: Meşeli sok. No: 34, Taksim
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1895
Dikdörtgen planlı , taş + sıva , üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

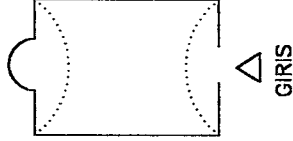
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.53 Taksim Surp Harutyán Kilisesi

Katalog No	: 28
Kilise adı	: Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi
Adres	: Sarayıçi sok. No: 7, Gedikpaşa
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1827, II. İnşa tarihi 1895
Dikdörtgen planlı , duvarlar kesme taş + sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var.	

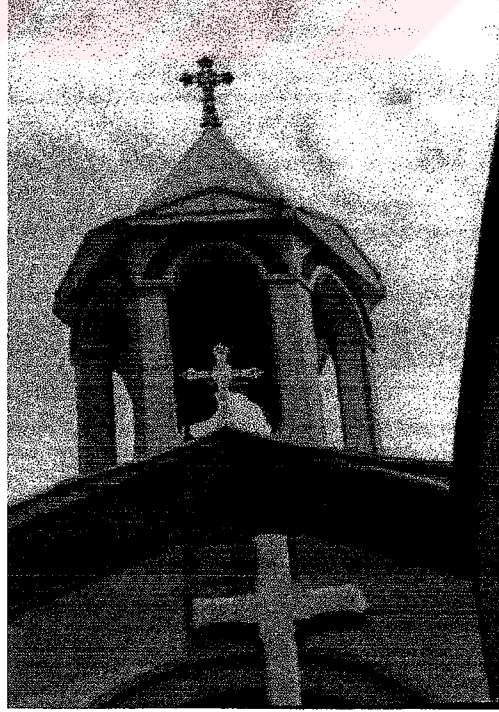
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.54 Gedikpaşa Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi.

Resim 3.55 Gedikpaşa Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi

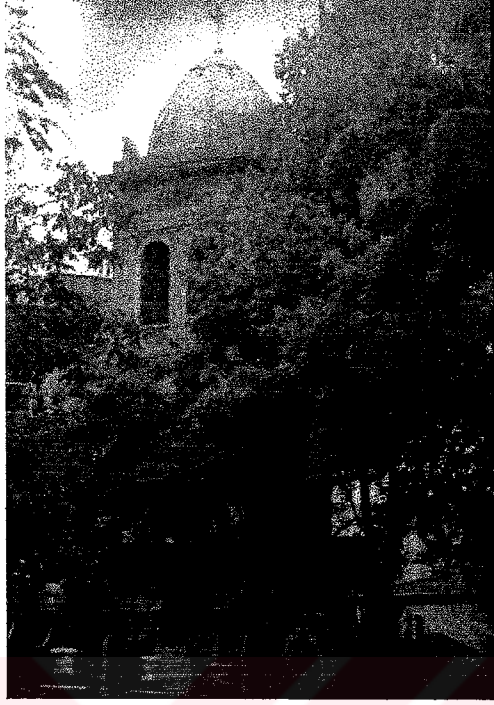
Resim 3.56 Gedikpaşa Surp Hovhannes Avedaraniç Kilisesi

Katalog No	: 29
Kilise adı	: Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Kuzguncuk
Dini topluluk	: Rum
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	:
Yapım Yılı	: 1896
Dikdörtgen planlı, duvarlar kesme taş, apsis moloz taş, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, 1911 yılında avlu giriş kapısı üzerinde inşa edilmiş çan kulesi vardır.	

Plan şeması: Dikdörtgen planlı

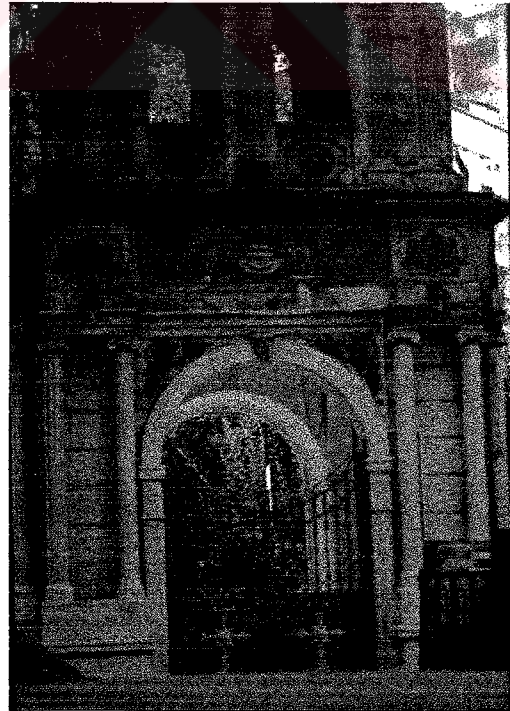
Resim 3.57 Kuzguncuk Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi.

Resim 3.58 Kuzguncuk Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi.

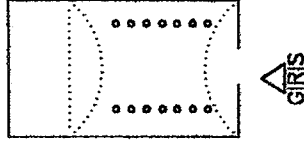
Resim 3.59 Kuzguncuk Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi.

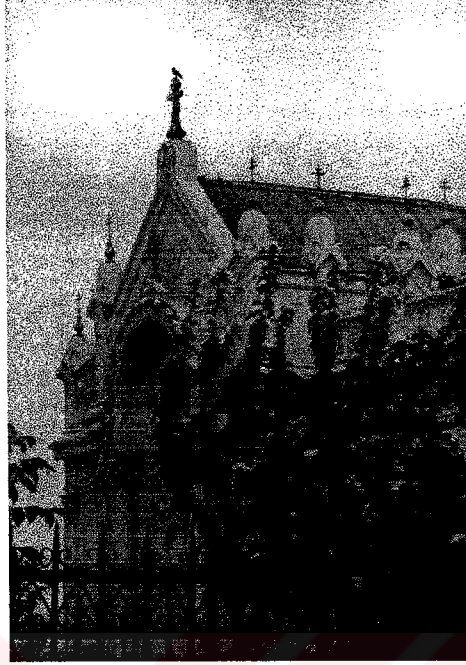
Resim 3.60 Kuzguncuk Ayios Pandleimon Rum Ortodoks Kilisesi.

Katalog No	: 30
Kilise adı	: Stefan Sveti Kilisesi
Adres	: Balat
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Hosvep Aznavur ve R. Ph. Waagner
Mimari Üslubu	: Neo-Barok ve Neo-Gotik karışımı Eklektik
Yapım Yılı	: 1896
Üç nefli dikdörtgen planlı, yapının taşıyıcı sistemi çelik profillerden oluşmuş üzeri saç ve döküm levhalarla kaplanmıştır, üst örtü; tonoz + kurşun kaplama beşik çatı, bir adet çan kulesi vardır.	

Plan şeması: Üç nefli dikdörtgen planlı

Resim 3.61 Balat Stefan Sveti Kilisesi.

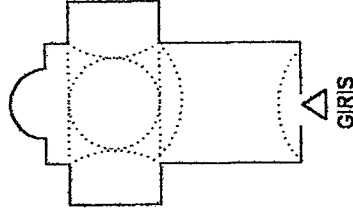
Resim 3.62 Balat Stefan Sveti Kilisesi.

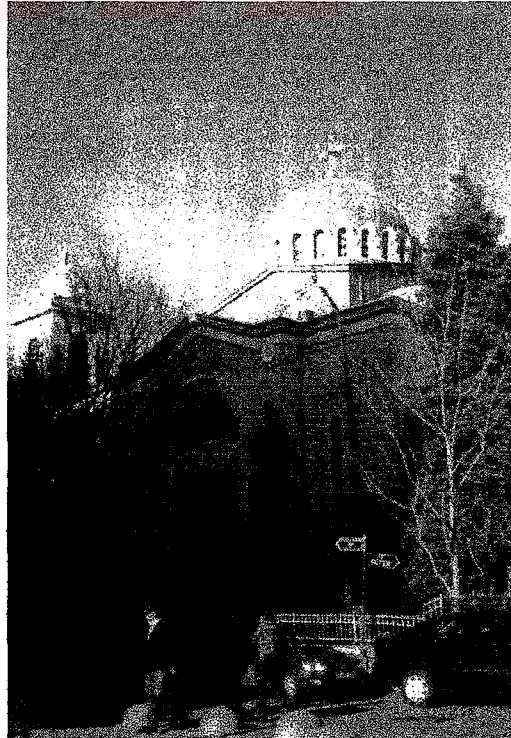
Resim 3.63 Balat Stefan Sveti Kilisesi.

Katalog No	: 31
Kilise adı	: Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi
Adres	: Bahariye Cad. , Kadıköy
Dini topluluk	: Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1902
Kubbeli haç plan tipi, duvarlar kesme taş, üst örtü; kubbe üzeri kurşun kaplama + tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, iki adet çan kulesi var.	

Plan şeması: Kubbeli haç planlı

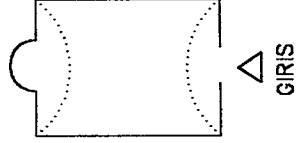
Resim 3.64 Kadıköy Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi,

Resim 3.65 Kadıköy Ayia Trias Rum Ortodoks Kilisesi

Katalog No	: 32
Kilise adı	: Panayia Kafatiani Kilisesi
Adres	: Karaköy
Dini topluluk	: Rum Ortodoks
Mimarı	: Bilinmiyor
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: 1922
Dikdörtgen planlı, duvarlar taş+sıva, üst örtü; tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var,	

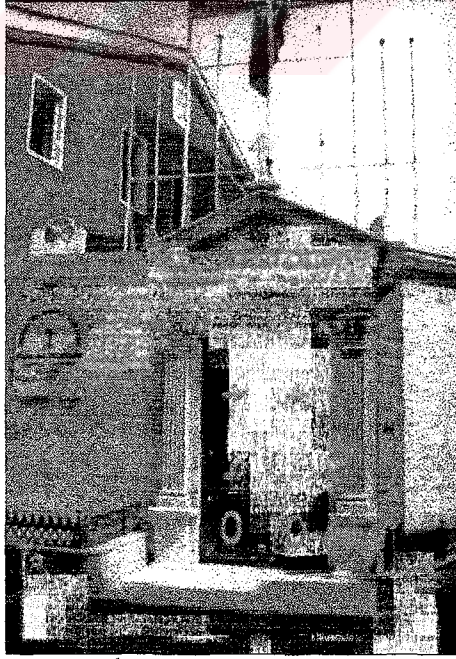
Plan şeması: Dikdörtgen planlı

Resim 3.66 Karaköy Panayia Kafatiani Kilisesi.

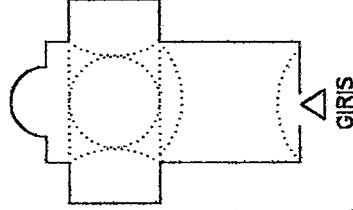
Resim 3.67 Karaköy Panayia Kafatiani Kilisesi

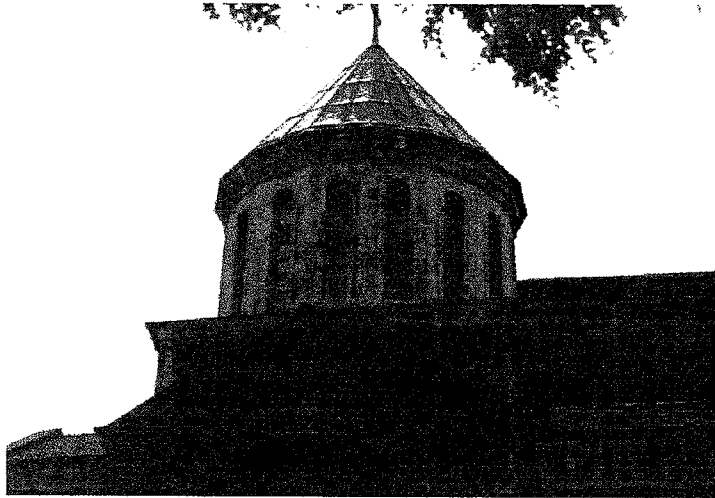
Resim 3.68 Karaköy Panayia Kafatiani Kilisesi

Katalog No	: 33
Kilise adı	: Krikor Lusavoriç Kilisesi
Adres	: Sakızcılar Sokağı No:3, Karaköy
Dini topluluk	: Ermeni
Mimarı	: Bedros Zobyan
Mimari Üslubu	: Eklektik
Yapım Yılı	: I. İnşa tarihi 1436, II. İnşa tarihi 1733 (Resim), III. İnşa tarihi 1965,
Kubbeli haç plan tipi, duvarlar kesme taş, üst örtü; on altıgen kubbe üzeri kurşun kaplama + tonoz + beşik çatı + kiremit kaplama, bir adet çan kulesi var,	

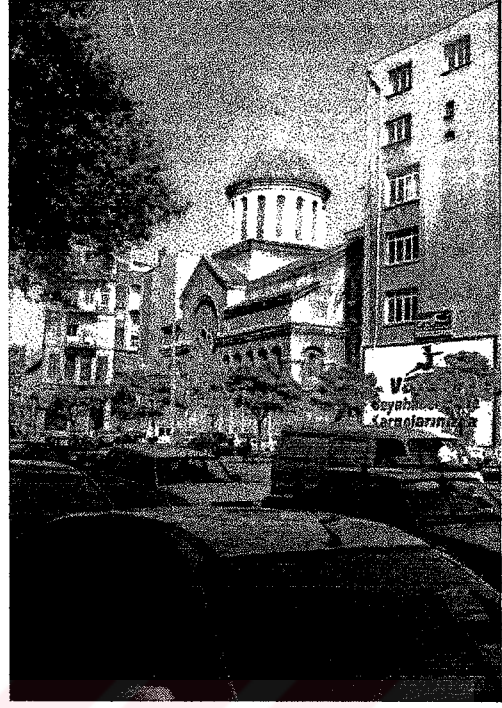
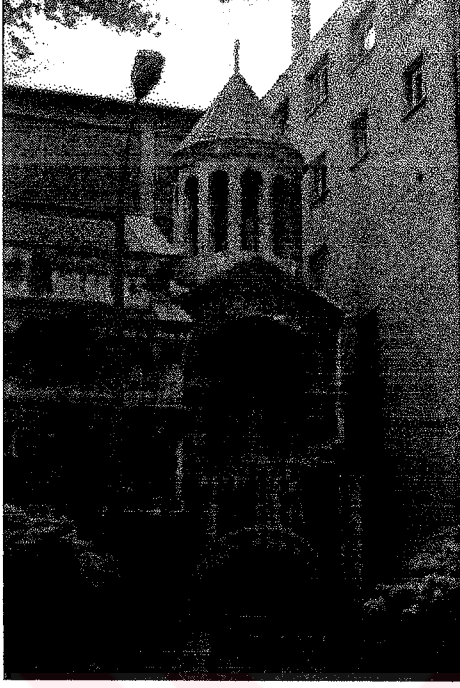
Plan şeması: Kubbeli haç planlı

Resim 3.69 Karaköy Krikor Lusavoriç Kilisesi

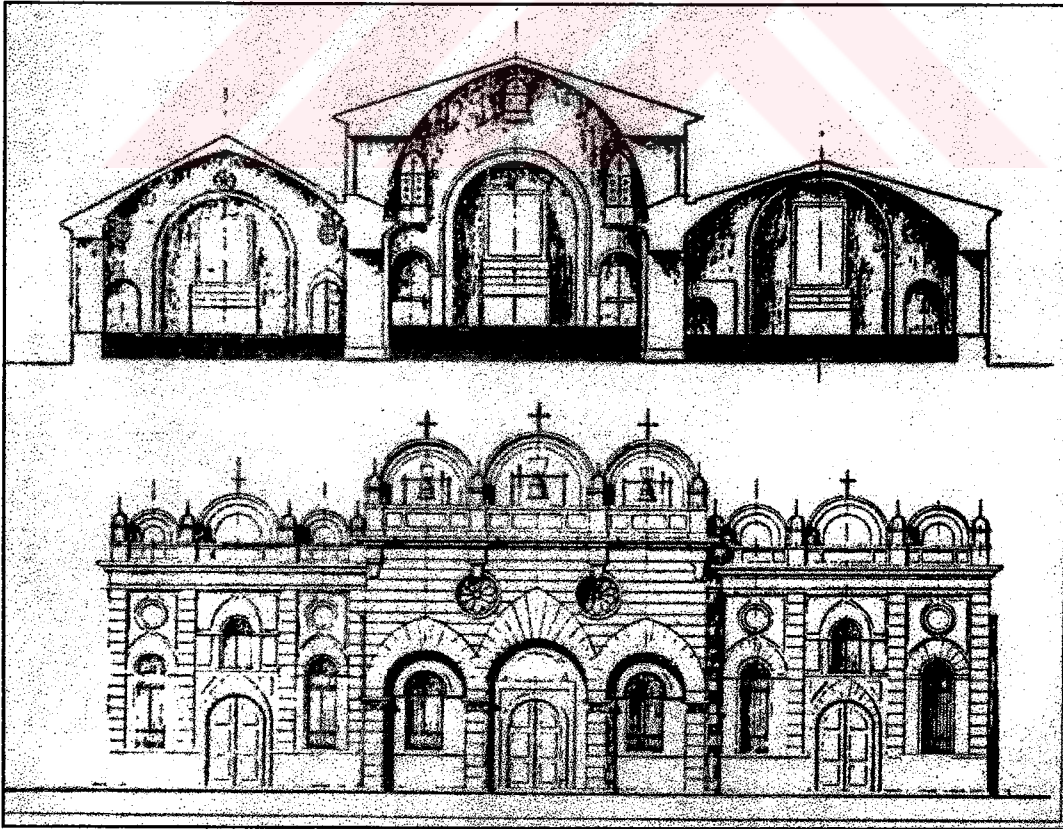

Resim 3.70 Karaköy Krikor Lusavoriç Kilisesi

Resim 3.71 Karaköy Krikor Lusavoriç Kilisesi

Resim 3.72 Karaköy Krikor Lusavoriç Kilisesi

Resim 3.73 Karaköy Krikor Lusavoriç Kilisesi

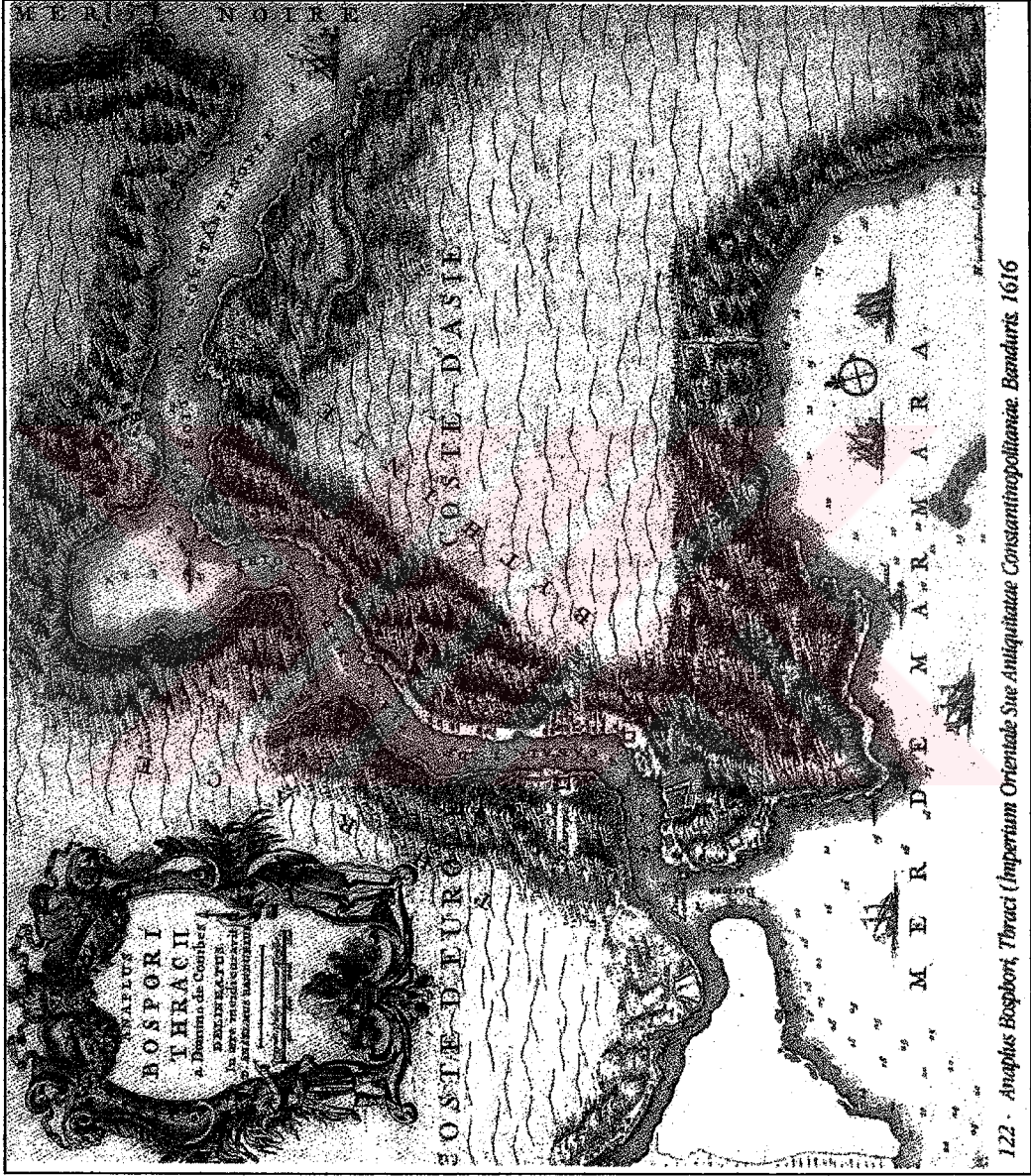
4. KADIKÖY - MODA SEMTİNİN VE YAKIN ÇEVRESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1 Bölgenin Tarihsel Gelişimi

4.1.1 Bizans Öncesi

Kadıköy, M.Ö 1000 yıllarında Fenike gemicileri tarafından, bugünkü Fikirtepe' de (Karhadon-Bir Fenike Tanrısının adı) bir ticaret kolonisi olarak kurulmuştur. İstanbul'da ve İstanbul'un Anadolu yakasında kurulan tarihin bildiği ilk kent burasıdır (Teoman, 1984). İkinci olarak Moda iskelesiyle Kurbağalıdere arasındaki kıyıda (Khalkedon-Yeni Kent) kenti kurulmuştur. Bu iki kent, Fenike' lilerin bir ticaret iskelesidir ve Karadeniz kıyılarında kurdukları kentlere gitmek için bir durak, eksikleri tamamlama yeri olduğu bilinmektedir. Moda burnunda Fenike yerleşim bölgesinde, pişmiş topraktan yapılmış ilkel kandiller, boyalı nakışlı vazo kırıkları, Şark tipinde öküz heykelleri, sakallı erkek başları ve Khalkedon kitabesinin yazılı Tunç levhası bulunmuştur. (Ekdal, 1996). (Arkeoloji Müzesinde bulunmaktadır.)

Daha sonraları kuzeyden Yunanistan'a inip savaşlarla İyonya'ya çekilen, Kalkedonya' lılar; Akaların (Akhun) bir kolu M.Ö 675 yıllarında Fikirtepe ve Moda' da iki Fenike kentini ele geçirerek Bahariye-Mühürdar-Moda kesimine yerleşirler ve böylece Kalkedon genişlemiş olur. Kısa bir zamanda Gebze'den İstanbul Boğazı' na kadar Anadolu yakasınının tümünü ele geçirerek Kalkedonya devletini kurarlar. Şimdiki Haydarpaşa deresinin bulunduğu alanda hipodromları, tapınakları, M.Ö V. Yüzyılda Kral Periut' un yaptırdığı ve Talen dedikleri kendi madensel paraları vardır. Pers' lerden, Bitinyalı' lardan (İzmit), Got'lara karşı savunma amacı ile Haydarpaşa – Kuşdili Çayırı arasında bir hisar yaptırmışlardır. M.Ö 658'de Kalkedonya' lılar - Akahalılar – yerli halk Fenikelilerle akraba olurlar. Anadolu'dan yeni gelen halkı bu topraklara yerleştirirler. Devletin başkenti (Kadıköy – Khalkedon) ve bölgenin coğrafya adı olur. (Harita 4.1) Kalkedonya'lılar Haliç' teki Traklarla, Fenike kentleriyle, İzmit' teki Bitinyalılarla ve Bergama devleti ile ticaret yaparlar. (Teoman, 1984)

122 - Anapli Bosphori, Thraci (Imperium Orientale Sive Antiquitate Constantinopolitanae. Banduris. 1616)

Harita 4.1 Anapli Bosphori, Thraci 1616

Kalkedonya Devleti M.Ö 6. yüzyılın sonlarında Pers'lerin Trakya'yı istilası sırasında Pers egemenliğine girer. Pers savaşlarının ardından İstanbul çevresindeki şehirler Atina önderliğindeki Delos birliğinin üyesi olurlarsa da M.Ö 431 – 404 arasında yapılan Peleponnesos savaşlarından sonra çevre şehirlerle birlikte bağımsızlıklarını kazanmaya çabalarlar. Kalkaedon'ya ya oldukça pahalıya mal olan bu mücadeleler sırasında Atinalılar şehri ele geçirirler ancak kısa bir sürede de püskürtülürler. Daha sonra M.S 133' de Bitinya ve Pentus krallıkları şehri kuşatarak ele geçirir, şehir bir süre sonra da Bergama Devleti'nin ve nihayet M.Ö 74 yılında Roma hakimiyetine girer.

4.1.2 Bizans Dönemi

Bizans Roma hakimiyetine girdikten sonra çevresindeki diğer yerleşimlere göre önemin oldukça artar. M.S 1 ve 4. yüzyılda yeniden imar ve inşa edilir. Buna karşın Khalkedon önemi gittikçe azalan bir yerleşme olarak varlığını sürdürür.

Khalkedon kuzey sınırında saldırılara maruz kalır ve M.S 258' de Karadeniz'den gelen Got akınları tarafından yağmalanır. Ardından gelen İskit akınları ve gittikçe şiddetini arttıran Hıristiyanlara karşı koyamaz. M.S 4. yüzyılın başında Khalkedon Roma' da iktidar mücadelelerine sahne olur ve Costantinus İstanbul' u aldıktan sonra Bizans'ın kaderini değiştirecek kararlar alarak başkenti Roma' dan Marmara kıyılarına taşır. Bundan böyle Bizans' ın Konstantinopolis adıyla dünya şehri olacak şekilde gelişirken Khalkedon yavaş yavaş bir çöküş sürecine girer.

İmparator Valens şehir surlarını yıktırarak taşları ile Bozdoğan Kemerini yaptırır. 1. Theodosus da Khalkedon' da ki çeşitli tapınakların taşlarını başkente kamu inşaatlarında kullanmak üzere yıkar. Arta kalanlardan bir kısmı Kanuni Sultan Süleyman ve Mihrimah Sultan (Edirne Kapı ve Üsküdar) camilerinin yapımında kullanılır.

(Teoman. 1984)

M.S 451 yılında piskoposluk merkezi olan Khalkedon' da 4. Evrensel Konsül toplanır. O güne kadar toplanan konsüllerin en büyüğü ve en iyi belgelenmiş olan Khalkedon Konsülüne 520 üzerinde piskopos ve piskopos temsilcileri katılır. Bu toplantı sonucunda Konstantinopolis ve Kudüs Patriklik olarak ilan edilir ve özel yetkiler tanınır. (Önce. 1998)

Khalkedon daha sonraki yıllarda da kuşatma ve saldırılara maruz kalır. Şehri Kuşatan Sosoni' ler 616 yılında ele geçirerek yakıp yıkarlar. M.S 668'de Arap Emevi Devleti komutanı bayraktar Zeytoğlu Halit (Eyüp Sultan), 781'de Abbasi Devleti Halifesi Harun Reşit' in komutanlarından Malatyalı Battal Gazi, Kalkedon'u alır. 1080 yılında da Kutlanmış oğlu Süleyman Şah tarafından kısa bir süre için Anadolu Selçuklu topraklarına katılan şehir 1097 yılında Haçlılarla, 1203 yılında Bizans' a karşı yapılan Latin saldırısında Venedik kuvvetlerine ve IV. Haçlı şövalyelerine üs görevi görür.

4.1.3 Osmanlı Dönemi

1453 Fatih, İstanbul'u aldığıında Kadıköy bugünkü çarşı civarında toplanmış Köy görünümülü bir kasabadır. Daha çok tarımla ve balıkçılıkla uğraşan yoksul Rumların yaşadığı Kadıköy' de fetihten sonrada uzun bir süre Türk nüfusunda artma gözlenmez. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul' u alınca bilginlerden Hızırbey Çelebi' yi, İstanbul Kadılığına (İstanbul efendisi – Belediye başkanı) atar ve Kadıköy'ü Kadı Hızırbey' e Arpalık olarak verir. Kadı Mehmed Hızırbey Efendi tarafından bugünkü Osmanağa Camii'nin yerine bir mescit yaptırılmış ve 1612 yılında bu mescidin yeri ne de Osmanağa Camii yaptırılmıştır. İlk Türk mahalleleri bugünkü Osmanağa Camii' nin bulunduğu yerde gelişmiştir. (Teoman. 1984)

Roma döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de Kadıköy üst düzey yöneticilerin rağbet ettiği sayfiye ve mesire yeridir. 16 Y.Y sonlarında III. Murad tarafından yöre nüfusunun artırılmasına yönelik çalışmalar yaptırılırsa da 18 Y.Y 'a kadar Türklerin ve Rumların yaşadığı Kadıköy' e Ermenilerin yerleşmeye başladığı görülüyor. İlk Ermeni kilisesinin 1720' de bugünkü Surp Tokover Kilisesinin yerine yapıldığı sanılmaktadır. (Giz.1988)

1776 (Harita 4.2) tarihli Kauffer haritasına göre Kadıköy hala bugünkü iskele ve çarşı çevresinde az çok belirginleşmiş birkaç yapı adasının dışında Moda bölgesinin otlak ve çayır olduğu görülmektedir. Lale Devri boyunca Kadıköy bölgesinin mesire olarak önemi iyice artar. Haydarpaşa Çayırı, Kuşdili ve Yoğurtçu Çayırları, Moda Çayırı ve Uzun Çayır halkın rağbet ettiği yerler olmakla kalmaz aynı zaman da saray ve devlet büyüklerinin atları ve ordu atları içinde otlak vazifesi görmektedir. (Giz.1988)

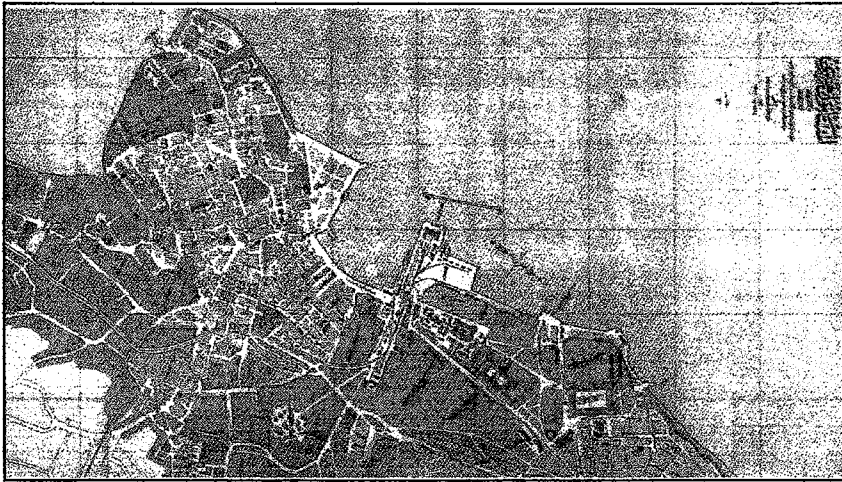

Harita 4.2 Fenerbahçe, Fr. Kauffer, 1776

19.Y.Y başlarında, 1839'da başlayan Tanzimat yılları bu dönemde yabancılara verilen haklardan dolayı ve aynı dönemde başlayan vapur seferlerinin de etkisi ile Kadıköy' e bir göç başlamıştır. Batı etkisi yaşam ve Batı' da gelişen makine sanayiinin yanı sıra ülkedeki seri ve ucuz imalat yabancı iş adamlarının Osmanlı İmparatorluğu' nun büyük şehirlerine yerleşmelerine neden olmuştur. Bu şehirlerin başında İstanbul geliyordu. Levantenler, Türkiye'nin ticari faaliyetine katılıyorlar ve nüfusun bütün diğer unsurlarıyla gündelik ilişkilerini sürdürüyorlardı. Moda' nın diğer bölgeleri de, bahçe içersinde köşkerin bulunduğu yazlık bir semt idi. Daha sonraları, batının o zamanki çağdaş ev düzenleri, üsluplarını İstanbul'a getiren böylece kent fizyonomisinin değişmesi açısından etkili katman, azınlık mahallelerde yeni yapılaşma olmuştur. Özellikle Moda' da Avrupalı görünümünün de yadsınamayacağı bir fiziksel ortam oluşmuştu. Batıya yönelik, modernleşme,

sadece sokakların görünümünü değiştirmekle kalmayıp halkın adetlerine de yenilik getirmişmiştir. Arazi boş olduğu için şehir belirli disiplinler içinde inşa edilmiş ve bu disiplin 1950 yıllara kadar bozulmamıştır. Sokaklar ana arterlere 90 derece ile bağlanmış yerine göre bitişik nizam yerine göre bahçeli köşkler ve konaklarla bezenmiştir. Kadıköy ve Moda da inşa edilmiş belli başlı yapıların tümü 1850 ve 60 yıllarda yapılmıştır. (Önce, 1998)

Daha çok sayfiye olarak kullanılan Moda, sonraları 1900'lerde Moda Burnu, Küçük Moda ve Moda Çarşısı olmak üzere yerleşim olarak bölgelere ayrılmıştı. Başta İngilizler olmak üzere yabancı İş Adamları İtalyanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler ve Müslüman Türk'lerden oluşan bir insan mozaigi söz konusudur. Moda Burnu' n da zenginlerin köşkları ve konakları, Küçük Moda' da şimdiki Moda ilk Okulu' nun bulunduğu bölge Ermeni ve Rumların sakız tipi evlerinden oluşan bir doku vardı. Bu evlerde 4 – 5 basamakla sahanlığa çıkılan bina girişi ve altından da bodrum kat girişi vardır. Küçük Moda' da Bomonti Gazinosunun bulunduğu yerde Mikhitarist Papaz okulu vardı. 1842 yılında P. Samuel Katircioğlu tarafından kurulmuştur. Katolik Ermeni rahip yetiştiren Mikhitarist okulu Kadıköy'de bir tane idi .Okulun öğrencilerinin bir kısmı halen küçük Moda 'da Bomonti çay Bahçesinin tam karşısında apartmanların yerindeki evlerde pansiyon olarak otururlardı. 1915 de Kolej yandı. Pansiyon olarak kullanılan evler yıkılıp, yerine apartmanlar yapıldı. (Ekdal, 1996) Lavanten' lerden oluşan zengin halkına hizmet eden esnafı bugünkü Moda Caddesi üzerinde Moda Burnuna kadar uzanan sıra dükkanları ile Moda Çarşısını oluşturmuşlardır. (Harita 4.3)

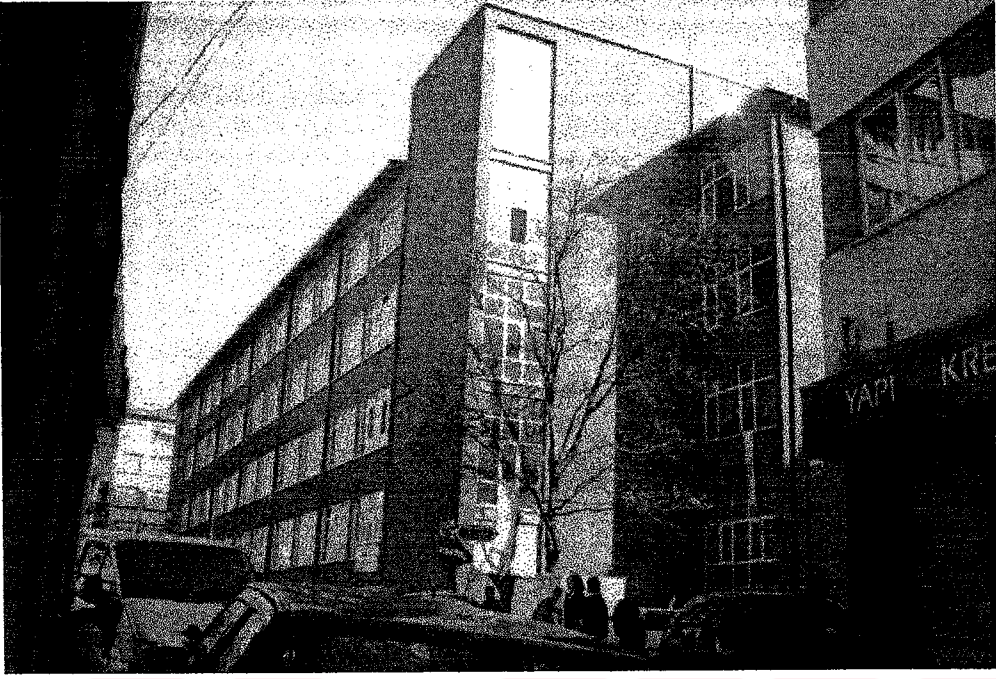

Harita 4.3 Kadıköy, 1918 İstanbul Şehremaneti Rehberi

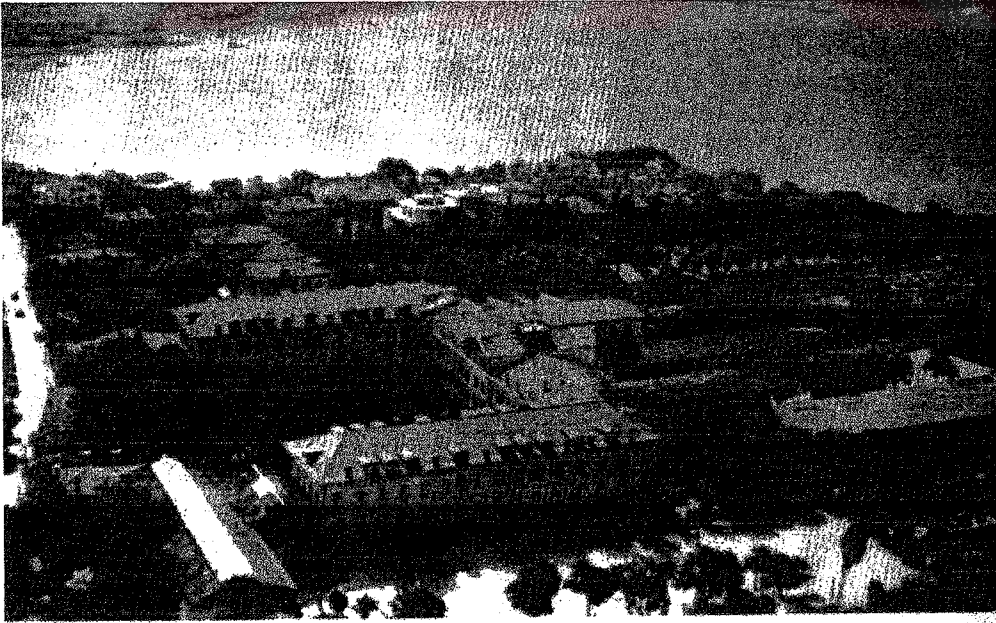
Ayrıca 1859 ‘dan sonraki yıllarda Fransız, İngiliz, İtalyan çocukların eğitimi için okullar açılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda İtalyan birliği kuruluncaya kadar Bütün Katolik okulları Fransız himayesinde idi. Dame De Sion Lisesi (1863), (Resim 4.1) bugünkü Kadıköy Kız Meslek Lisesinin yerinde idi. Rahibelerin kurduğu bu okul kilise arazisine yapılmış olu bir din okulu idi. 1910 yılından sonra Müslüman kız çocukları da bu okulda eğitim almaya başladı. 1914 1. Dünya Savaşı sırasında okul kapatıldı. Bir süre Dar’ül - Eytam yetim çocuk okulu olarak hizmet vermiştir savaştan sonra tekrar kız okulu olarak devam etmiştir. 1935 yılına kadar faaliyet gösteren okul yıkılarak daha sonra yerine Kadıköy Kız Meslek Lisesi inşa edilmiştir. (Resim 4.2) Saint Joseph Lisesi (1870) yılında kurulan okul bugünde faaliyet göstermektedir. (Resim 4.3) 1680 yılında Fransa’nın Reims şehrinde fakir çocukları okutmak için ‘Jean bapistede de la Salle tarafından “Frere’ ler Cemiyeti” kurulmuştu. 1841 de Türkiye ye gelerek, İstanbul ve İzmir deki fakir çocukların eğitimi için okul açmıştırlar. Lise 1857 yılında ilk Beyoğlu’ n da “Pansionat Saint Joseph” olarak kurulmuş, 1870 yılında Beyoğlu çıkan büyük yangında kullanılmayacak hale gelmiş ve aynı yıl Moda’ da ki Saint Joseph Lisesini kurulmuştur. İlk binası ahşap bir yapı olan lise daha sonraları genişletilerek ilaveler yapıldı. Okul Katolik okulu olarak kurulmasına rağmen daha sonraki yıllarda Yahudi ve Müslüman ailelerinde çocukları da bu okula gitmeye başlamışlar hatta yatılı olarak öğrenim görmüşlerdir. (Ekdal, 1996)

Resim 4.1 Dame De Sion Lisesi.

Resim 4.2 Kadıköy Kız Meslek Lisesi

Saint Joseph Lisesi'nin 1964 yılında havadan çekilmiş resmi.

Resim 4.3 Saint Joseph Lisesi

4.1.4 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminden sonra Moda' da nüfusunda artması ile gerekli olan mesken ihtiyacını karşılamak için eski ve harap binaların yerine yenileri inşa edilmeye başlamıştır.(Harita 4.4, 4.5) Yeni yapılarıdaki mimari tarz, daha önceleri köşklerde gördüğümüz Neo-Klasik tarz yerine Art Nouva ve Art - Deco stiline bırakmıştır. 1923' ten 1945' e kadar olan dönemde yapılan Art Nouva ve Art – Deco yapılar özgün Türk mimarisi ile beraber kullanılarak o dönemin mimari tarzını oluşturmuşlardır.

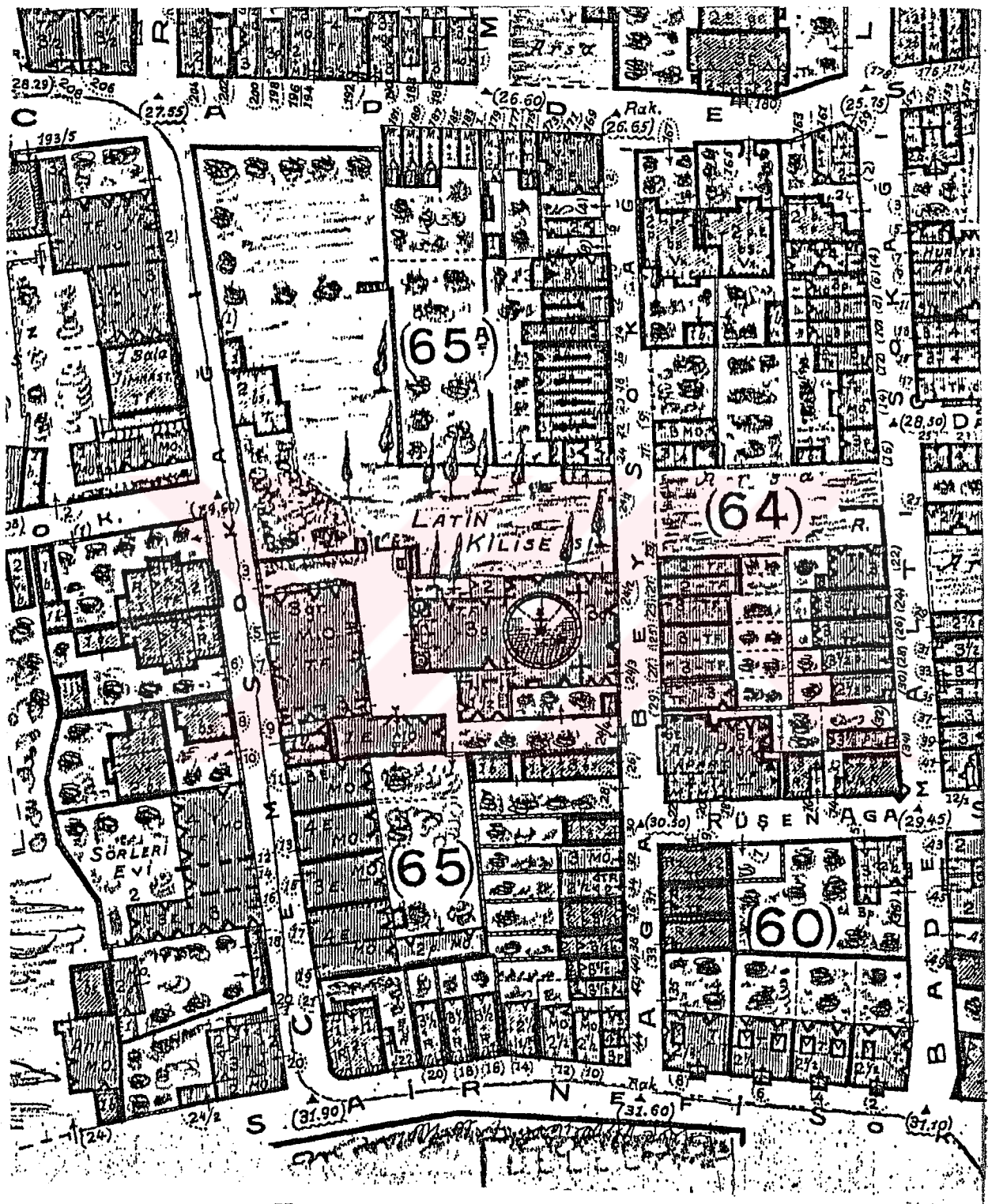
(Resim 4.4)

1928 yılından itibaren Kadıköy yakasında tramvay çalışmaya başlamıştır. Kadıköy'den Moda' ya tramvaylar iki istikamette yolcu taşımaktaydı. Kadıköy iskelesinden ve Altıyol Caddesinin başlangıcından Moda' ya iki büyük cadde ana cadde vardı. Biri doğrudan Moda caddesi yolu ile Moda' ya gider, diğeri de Bahariye Caddesi' nden Modaya giden tramvaydı. Tramvay güzergahı yolları arnavut kaldırımları granit yontma parke taş, kaldırım kenarları da aynı taştan yapılmış bordürle düzenlenmiştir. 1966 yılından sonra kaldırılmış olan tramvay yollarından bugün hiçbir iz kalmamıştır. (Önce, 1998)

1960 yılından sonra ki yıllarda gittikçe hızlanan göçler öncelikle eski yerleşim alanlarına yönelir. Ana şehir planını bozmamakla beraber, bir çok tarihi değeri olan bina yok edilerek yerine bir çok apartman ve bina (Sivil ve Resmi) yapılır. (Harita 4.6) Günümüzde Moda Caddesi İş merkezleri ve her semtte olduğu gibi bankaların istilasına uğramış durumdadır. Sadece eski esnafın birkaç tanesi bugüne kadar gelmiş olmasına rağmen, özgün dükkanları yerine caddenin iki yanında kolonlar arasındaki trotuarların, apartmanların zemin katlarında da ki yerlerini almışlardır.

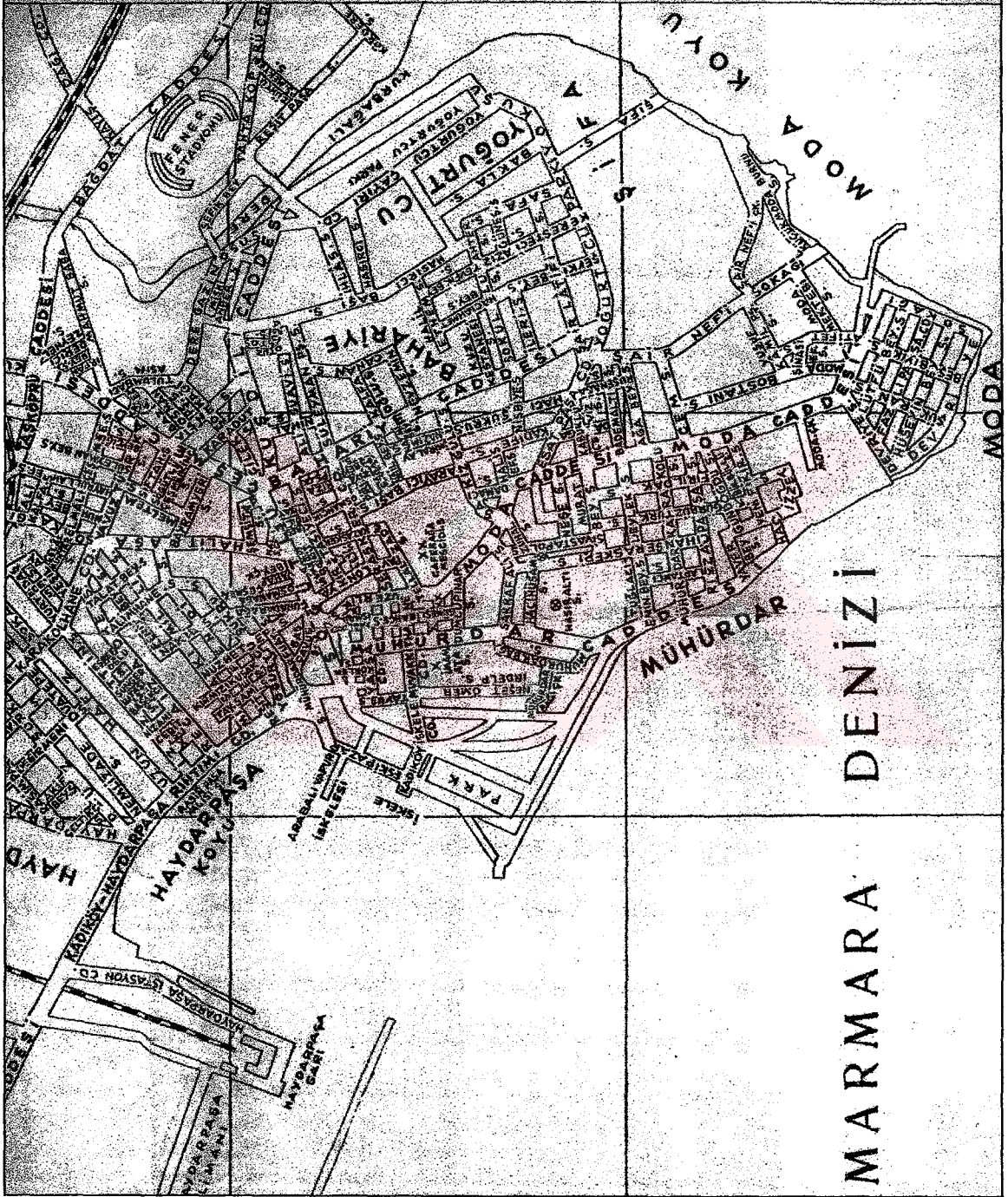
Resim 4.4 Art Nouva Tarzi Apartman

Harita 4.4 Perwitiçi Sigorta Haritası, 1939

Harita 4.5 Perwiñici Sigorta Haritası, Moda 1939

Harita 4.6 Kadıköy Kazası, Kadıköy Belediye Şubesi I. Haritası, 1960

5. L' ASSOMPTION FRANSIZ KATOLİK KİLİSESİ

5.1. Yapının Tarihiçesi

19 yüzyılın ikinci yarısında Ege adalarından özellikle de Rodos' tan gelen Katolik nüfusun artması ile kısa süre içersinde Kadıköy Moda' da Kilise ihtiyacı doğmuştur. Dönemin İstanbul' da ki papa vekili Mgr. Brunoni bu görevi Moda' da bulunan Guiseppe De Negri adlı Cenova kökenli kişiyi görevlendirmiştir. Kısa sürede kilisenin inşası için çalışmalara başlanmıştır. Fransız Konsolosluğuna gönderilen 1275 (1859) Şaban, tarihli bir imparator fermanı ile kilisenin yapımı için gerekli izin verilmiştir. (Sezer, 1997) Pahalıya mal olan yapı için Sakız Adası' ndan gelen Katolikler büyük bağışta bulunmuşlar, dönemin tanınmış Katolik ailelerinin yaptıkları yardımlar ile kilisenin inşası gerçekleşmiştir. Bu aileler arsında en tanınanları Tubini, Corbi, Nomico, Costelli, ve Oliva' dır. Lorando ailesi arsayı bağışlamış; Assomptionist misyonunun kurucusu, P. d' Alzon da kişisel yardımda bulunmuştur. (kitabede yazmaktadır.) Yapının ilk taşı 5 temmuz 1859' da Mgr. Paolo Brunoni tarafından konulmuştur. (Sezer, 1997)

Yapının projesi İtalyan mimar Giovanni Barborini' ye aittir. Üç yıl süren inşaat 1862' nin sonunda tamamlanmıştır. Kilisenin kuruluşunda büyük bir emek sarf eden papaz Negri bölge papazı olarak otuz yıl görevde kalmıştır. Kilise halk arasında "Moda Katedrali" olarak adlandırılmıştır. Vakıfçılar, yapının Meryem' in Assomption' una adanmasına isterken, bir grupta Bizans döneminde yaşamış olan azize Euphémie' ye adanmasını istemiştir. (Sezer, 1997)

2 Temmuz 1895 tarihli Adnitentibus Nobis kararnamesi ile Papa XIII. Leon tarafından Assomptionistler' e verilerek, Kadıköy' de gerekli olan tüm faaliyetleri yapma yetkisini tanımıştır. Böylelikle 1895 yılında, Assomptionist papazlar kilisenin yönetimini ellerine geçirmişlerdir. I. Dünya savaşı' ndan hemen önce 50.000 nüfuslu bölgede (Kadıköy bölgesinin tamamı) 2000 Katolik olduğu belirtilmektedir. Bunların 400' ü Tinos ve Syra' dan gelen Helenler, 500' ü İtalyan, 250' si Fransız, 450' si Alman, Avusturyalı veya Hırvat, 100' ü Arap, Melkit ve Suriyeli, 300' ü Katolik Osmanlı tabasındadır. Birkaç İngiliz, İspanyol, Gürcü ve İranlı aileye rastlanmakta olduğu belirtilmektedir. Yapı, 1975 yılından

itibaren Anadolu yakasında ibadet yerleri olmaması nedeniyle Süryani – kadim cemaatinin kullanımına açılmıştır. (Ekdal, 1996)

5.2 Assomptionist' ler

Fransa' da 1840 yılında Mére Marie Eugénie de Jesus tarafından oluşturulan Assomptionist rahibeleri kurumu ile gerçekleştirilmiştir. Bir yıl sonra, 1841' de Mére Marie Eugénie yine bir din adamı olan Pére Alzon ile yardımlaşarak, 1843 yılında Nimes' de yer alan Assomption de Marie adlı kolejın başına geçmiş ve okulu oldukça tanınan bir kurum haline dönüştürmüştür. D' Alzon 1845 yılında "Augustins de L' Assomption" adında bir Birlik kurmuştur. Nimes' deki kolej de yeni Birliğin merkezi olmuştur. Kurum doğuya din adamı yollamıştır. Nitekim, Osmanlı İmparatorluğu' na gelen Augustins de L' Assomptions' a bağlı din adamları Kadıköy' e yerleşmişlerdir.(Sezer, 1997)

1860 yılına doğru P. d'Alzon Papa IX. Pie ile görüşmüş ve Doğu ile ilgilenmeye başlamış, 1863 yılında da Osmanlı İmparatorluğu' nu ziyaret etmiştir. Şehirde üç ay kalan d' alzon Mgr. Brunoni ile tanışmıştır ve dini bir kadın teşkilatının gerekliliğini düşünmüştür. Bunun üzerine doğduğu yer olan Vigon evinde Marie Correnson ile birlikte 24 Mayıs 1865' de bir kadın teşkilatı olan " Oblates de L' Assomption" u kurmuştur. " Oblates de L' Assomption" rahibeleri ilk etkinlik alanı olarak Trakya ve Balkanlar' ı seçmişlerdir. Nitekim İstanbul' a gelen misyonerler, Saint-Benoit' da ki Saint Vincent de Paul rahibelerinin ev sahipliğinden sonra, Edirne' ye hareket etmişlerdir. Edirne' de bir okul, hastahane ve yetimhane kurmak için çalışmalara başlamışlardır. Daha sonra Kumkapı, Fenerbahçe, Bursa, Gelibolu, Eskişehir, Konya, Edirne ve Karaağaç' ta faaliyet göstermişlerdir. Kadıköy' e yerleşmiş olan Augustins de L' Assomption rahibeleri Haydarpaşa' da bir okul ve şapel açmışlardır. Zamanla Sainte-Euphémie pansiyonu adını alan ve yatılı olan okul 1935' e kadar faaliyetini sürdürmüştür.(Sezim, 1997)

5.3 Yapının Mimarı

Giovanni Battista Barborini, Fossati' den sonra İstanbul' da ilk büro sahibi mimarlardandır. Bürosu 1868 yılında Pera' da Sakızağacı Caddesi' dedir. 1 Nisan1867' de Champ – de Mars sarayında açılan Uluslararası Paris sergisi için Osmanlı pavyonunu yardımcısı Leon parvillée

ile beraber hazırlamıştır. Burada Osmanlı saraylarının, köşklerinin, camilerinin ve Türk hamamlarının minyatür modelleri inşa edilmiştir. (Nasır, 1991)

Osmanlı Mimarisini dünyaya tanıtmak amacıyla Osmanlı pavyonunda sergilenen çizimlerin büyük bir kısmı Barborini tarafından hazırlanmıştır. Rölövelerle tanıtılan yapılar; Bursa Yeşil Cami, sağında ve solunda sebil ve muvakkithane, bir hamam ve Boğaz' ın Asya yakasında o gün için bile ancak birkaç örneği kalmış, havuz revzen tepe pencereci eski köşklere esinlenerek yapılmış sedirli salonlu bir Boğaziçi yalıdır.

İlk olarak 1859 tarihinde İstanbul, Moda' da bir Latin Kilisesi inşa eden Barborini, muhtemelen bu tarihten itibaren İstanbul' da çalışmaya başlamıştır. Genellikle Türk mimarları için yabancı olan tiyatro binaları ile uğraşmıştır. Camlı girişinden dolayı Kristal Sarayı da denilen Fransız Tiyatrosu, ile Verdi Tiyatrosu mimarın eserlerindedir. Verdi Tiyatrosu bir ara yangın geçirmiş ve onarılarak odeon Tiyatrosu adını almış, daha sonra da Ekler Sineması olarak kullanılmıştır. Altıncı Daire-i Belediye de bugünkü Beyoğlu Belediye Sarayı Blacque Bey zamanında mimar Barborini' nin planlarına göre inşa edilmiştir. Şişhane meydanı ile kurduğu güçlü optik bağlantı ile Beyoğlu' nun girişinde, işlevi ve mimarisi ile Tanzimat sonrası bölge mimarisini temsil eden bir yapı niteliğindedir.(Nasır, 1991) Barborini, 1869 yılında Mahmut Paşa' nın başkanlığında kurulan Kadastro Komisyonunda mühendis Ritter, İbrahim Bey, Gavand ve Stampa ile birlikte görev yapmıştır. (Can, 1994)

Barborini, Paris Sergisinden beş yıl sonra , 1873 viyana Sergisi için Nafia Nazırı İbrahim Edhem Paşa tarafından hazırlatılan ve Osmanlı mimarlığında önemli yeri olan Usul – ü Mimari – i Osmani kitabının hazırlanmasına da katılmıştır. Beylerbeyi sarayında kalacak olan Fransız İmparatoriçesinin gelişi nedeni ile tophane ile Fransız Elçiliği arasındaki caddenin genişletilmesi görevi de Barborini' ye verilmiştir. (Nasır,1991)

Barborini' nin tek yapı ölçeğindeki uygulamalarının yanında şehircilikle ilgili çalışmaları vardır. Barborini, 1865 yangını sonrası, Guiseppe Fossati' nin de Venedik' ten teklif ve tavsiyelerde bulunduğu Çemberlitaş restorasyonu ve çevresi düzenlemesini gerçekleştirmiştir. (Can,1994)

5.4. Yapı Analizi

Konumu

L' Assomption Fransız Katolik Kilisesi Kadıköy – Moda semtinde Cem sokak ve Ağabey sokağı arasında avlu içinde yer almaktadır. Yapının yüksek duvarlarla çevrili avlusuna giriş Cem sokağındandır. (Resim 5.1) Avlunun batısında ön cephesi Cem sokağa bakan Piskoposluk Sarayı, kuzeyde kilise mezarlığı (Resim 5.2) ve kiliseye ait otopark, doğusunda kiliseye bağlı lojman yer almaktadır. (Ek. 01)

Resim 5.1 L' Assomption Katolik Kilisesi, Avlu Giriş Kapısı

Resim 5.2 L' Assomption Katolik Kilisesi, Mezarlık Girişi

5.4.1 Kiliseye Bağlı Yapılar

Kiliseye bağlı olarak 1878’ de bir erkek okulu açılmıştır. 53 ğrencisi ve 3 hocası vardır. Kilise arazisi içersinde olan Notre dame de Sion Katolik kız öğrenciler ise Sion Rahibelerinin eğitimi altındadır. Okul yıkılarak yerine Kız Meslek Lisesi inşa edilmiştir.

Cem sokakta, kilisenin bahçesinde daha önceleri ilk okul olan bir ahşap bina mevcuttur. (Resim 5.3) Bu bina Kilisenin papazı tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra burası Kadıköy Spor Kulübü olarak kullanılmış. Bugün Efes Pilsen takımının mlk olarak kullanılmaktadır.

Kiliseye bağlı Piskopos Sarayı’ nın cephesi Cem sokağına bakmaktadır. (Resim 5.3) Yapı  katlıdır. Katlar birlerinden silmelerle ayrılmıştır. İlk katın cephesi taş örgü belirlenmiş, ikinci kat diğer katlara nazaran daha yüksek ve özenli olarak ele alınmıştır. Dikdörtgen pencerelerin düz alınlıkları ile hareketlenen ikinci kat, loca düzenlemesi ile dikkati çekmektedir. Hacimli korint stnlarının arasına yerleştirilen kemerlerle oluşturulan düzenleme cepheye zenginlik katmaktadır. nc katın daha alçak, sade olarak ele alınmış ve böylece cephede karışıklıktan çok birbiri ile yarışmayan katlar elde ederek dar sokakta iyi bir etki yaratılmıştır. Bu gün rahipler ve rahibeler lojman olarak kullanmaktadırlar. Ağabey sokağa bakan cephesi çok sade olarak inşa edilmiştir. Dört katlı olan bu yapıda görevli ve yardıma muhtaç insanlar oturmakta olduğu lojman bulunmaktadır. (Resim 5.4)

Resim 5.3 L’ Assomption Katolik Kilisesi, Eski İlk Okul Binası

Resim 5.3

Resim 5.4 L' Assomption Katolik Kilisesi, Piskopos Sarayı

Resim 5.5 L' Assomption Katolik Kilisesi, L' Assomption Katolik Kilisesi, Lojman

5.4.2. Plan Özellikleri

Kilise haç planlı olup, (Ek. 02) ana nefle transeptin kesiştiği noktada oluşan transept karesinin üzerinde kubbe yer almaktadır. Planı narteks, nef, transept karesi, yan transeptler ve apsis belirlemektedir. Kiliseye giriş, batı cephesinde yer alan iyon başlıklı sütunlu kapı ile sağlanmaktadır. (Ek 11,12,13,14) (Resim 5.6)

Narteks dik dörtgen planlı olup üç bölümden oluşmaktadır. (Ek. 07) Tavanı üç ayrı çapraz tonoz ile geçilmiştir. Ortadan girilen mekânın iki yanında bölümlere geçiş kemerlidir. Kuzeyden yuvarlak planlı merdivenlerle, orgun bulunduğu narteksin üzerindeki galeri katına ve ayrıca çan kulesine çıkılmaktadır. Sağ tarafta merdivenin simetrisi olan yerde küçük bir odacık vardır. Ortadaki üç adet kapı ile kilisenin ana mekan olan nefte geçilmektedir.

Resim 5.6 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kilise Ana Giriş Kapısı

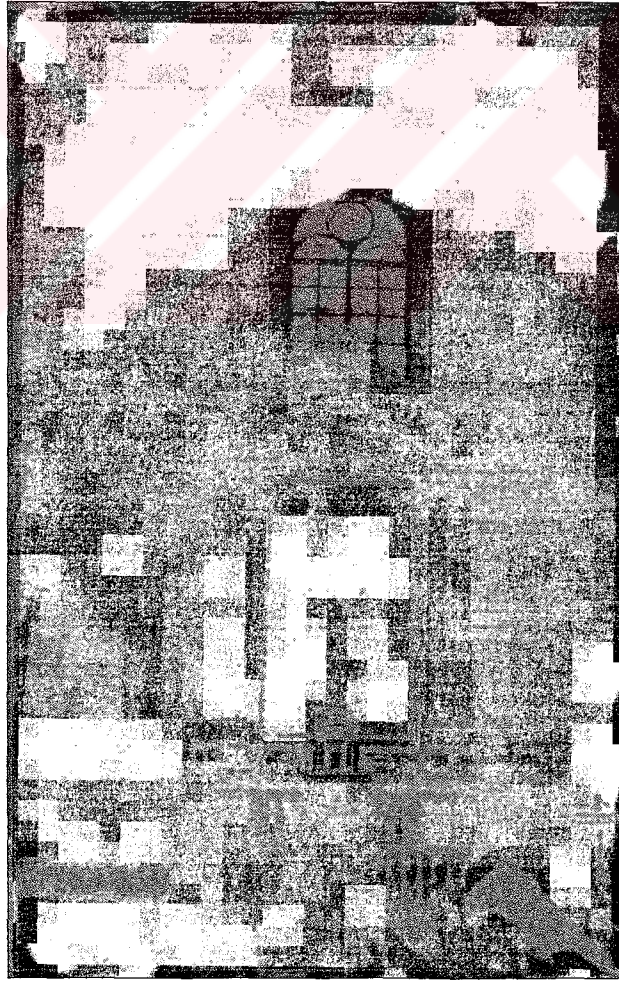
Ayrıca nartekste diğer bölümlerden daha küçük kapılarla nefe geçilmektedir. Narteksin dış cephe duvarında Türkçe ve Latince yazılmış bir kitabe yer almaktadır.

Nef, dikdörtgen formlu mekanın taban döşemesi mermerdir. Kilise cemaatinin ibadeti için ayrılmış bu bölümde dört sunak ve iki adet yarım daire şeklinde niş vardır. Nişlerde Hz. İsa ve annesinin heykelleri bulunmaktadır. Narteksin üzerinde org için bulunan galeri katı nefe bakmaktadır (Resim 5.7). Nef, beşik tonoz örtülü olmasına rağmen, bu tonozun içi kaburgalı çapraz tonoz örtülüsü gibi resimlenmiştir.

Resim 5.7 L' Assomption Katolik Kilisesi, Galeri

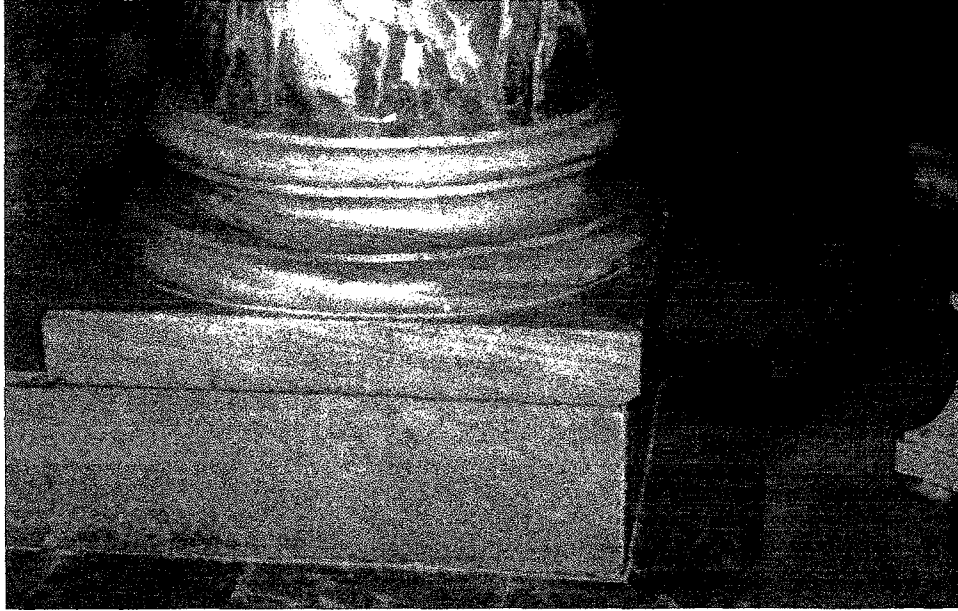
Apsisle nef arasında, kilisenin haç planlı olması nedeni ile transept oluşmuştur. Transept iki tarafa çıkıntı yapmaktadır ve büyük pencereler vardır (Resim 5.8). İki tarafta birer sunak bulunmaktadır. Bu sunaklar nefte bulunan sunaklara nazaran daha büyüktürler. İki basamakla çıkılan bu mekanların kenarları parapetle çevrilmiş ve masaları mermerdendir (Resim 5.9) (Ek 17,18,19,20). Bu yan mekanlardan köşelerdeki küçük galerilere çıkıldığı gibi kuzeyden kış şapeline, güneyden ise papaz odalarına geçilmektedir. Transept karesinden, köşelerde bulunan kolonlar üzerine oturan kemerle ayrılan yan bölümler beşik tonoz ile geçilmiş. Nefler de kullanılan kaburgalı tonoz süslemesi burada da çapraz tonoz olarak karşımıza çıkmaktadır. Transept karesinin dört köşesinde kaidelere oturan büyük kolonlar bulunmaktadır. (Resim 5.10) Kolonların başlıkları korent düzeni ve yaldızlı olup sütunlar kırmızı mermer görünümünde alçı sıvalıdır (Resim 5.11). Kubbe kasnağı kolonların taşıdığı kemerlerin üzerindeki pandantiflere oturmaktadır. Kasnağı yüksek ve sekiz adet pencere bulunmaktadır. Her pencerenin arasında dini resimler bulunmaktadır (Resim 5.12) Bu pencereler dışarıdan kemerli olmasına rağmen içeriden dikdörtgendir.

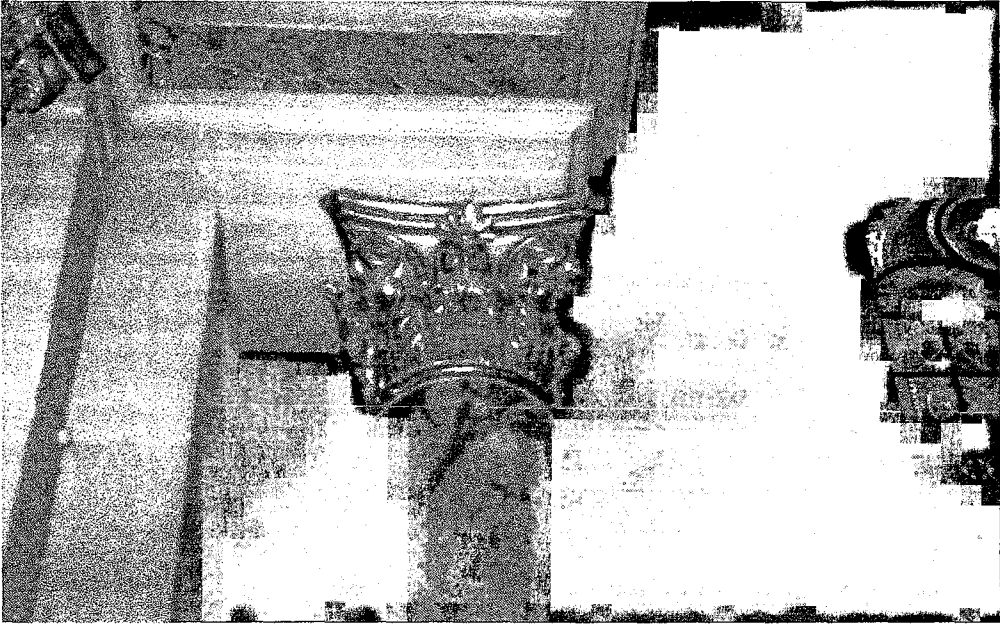
Resim 5.8 L' Assomption Katolik Kilisesi, Sunak

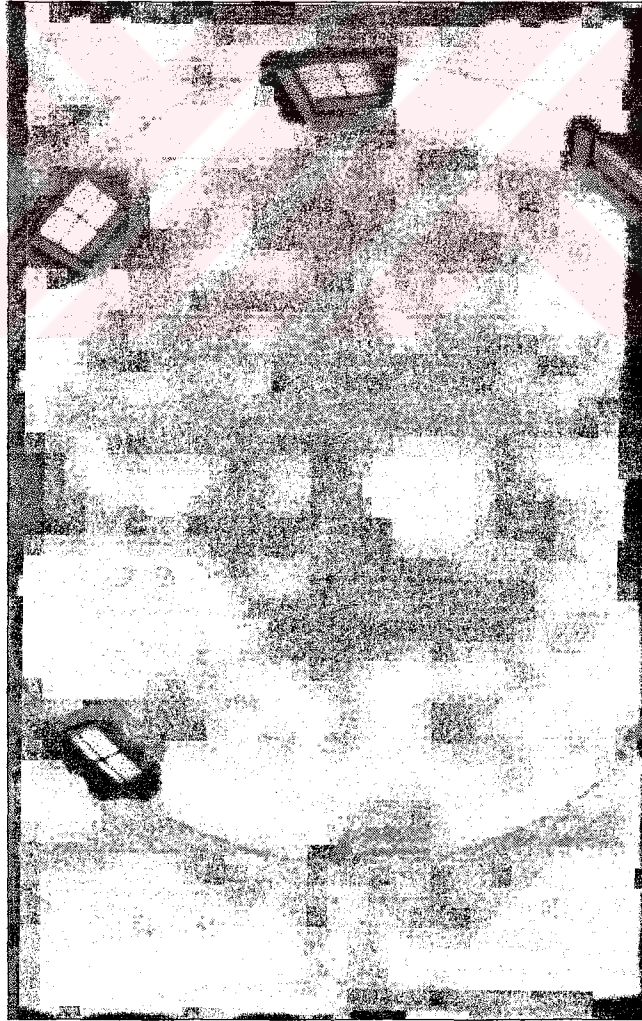
Resim 5.9 L' Assomption Katolik Kilisesi, Sunak

Resim 5.10 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kolon Ayağı

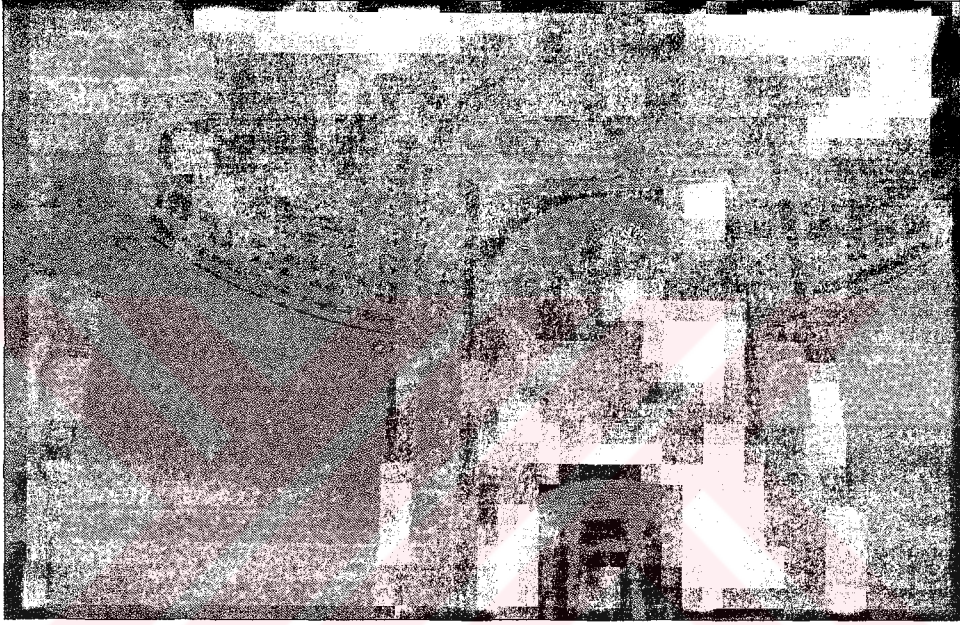

Resim 5.11 L' Assomption Katolik Kilisesi, Korint Başlık

Resim 5.12 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kubbe

Apsis, haç planlı kilisenin transept ten sonra gelen yarım daire şeklinde derin bir niş olarak düzenlenmiştir. Erken dönemlerde rahiplerin oturması için ayrılan ve halkın giremediği, apsisin önünde bulunan, iki basamaklı, bema bölümü yer almaktadır. Girişin tam karşısında olan bema yarım kubbedir. Transeptin kolonlarından apsisin başlangıç noktalarında iki adet bulunmaktadır Kolonların üzerindeki silmeler kiliseyi çepeçevre dolanmaktadır. (Ek 15) Apsis bölümünü transepti ayıran kemerin içi de çapraz tonozmuş gibi resimlenmiştir. Apsis bölümünde pencere bulunmamaktadır. (Resim 5.13)

Resim 5.13 L' Assomption Katolik Kilisesi, Apsis

Kuzeyde bulunan transept çıkıntısından kış şapeline girilmektedir. Daha önceleri bu bölüm kış aylarında kullanılırken, kilisenin ısıtma sorunu halledildiğinden sonra burası depo olarak kullanılmaktadır. Kış şapelinde bulunan diğer bir kapı ile bahçeye çıkılmaktadır ve dışarıda kapının sol üst tarafında küçük bir çan kulesi vardır. (Resim 5.14)

Güneyde bulunan transept çıkıntısından Papaz odasına geçilen koridora çıkılmaktadır. Bu koridora açılan kapılardan biri çatı arasına çıkan merdiven holüne açılmakta, diğer kapıdan papaz odasına girilmektedir. Koridordan ayrıca dışarıya açılan bir hole çıkılmaktadır. Holden, bahçeye çıkılmakta ve görevli pederler bu kapıyı kullanmaktadırlar. (Resim 5.15)

Resim 5.14 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kış Şapeli Küçük Çan Kulesi

Resim 5.15 L' Assomption Katolik Kilisesi, Papaz Odası Ön Cephesi

Üst Örtü

Yapının genişliği 20 m, absiden tambura kadar olan mesafe 36m, kubbenin çapı ise 10 m' dir. Kubbe, kemerler ve pandantifler üzerine oturmaktadır. Çok kenarlı kasnak yüksekliği 5 m' dir ve 8 pencere yer almaktadır. Kubbe örtü malzemesi kurşundur. (Resim 5.16) Doğu batı doğrultusunda hatilla ikiye, kuzey ve güney doğrultusun da nef üzerinde dörde, transept yan bölümlerinin üzerinde hatilla ikiye bölünmüştür. Hatıl araları beşik çatı ve kiremitle kaplanmıştır. (Ek 03) Dış cepheden de okunabilen planı İstanbul Latin kiliseleri içindeki ender örneklerdendir. Benzer plan şeması Bakırköy Notre dame du Rosaire kilisesinde görülmektedir. (Sezer. S) Papaz odası ve kış şapelinin çatı yüksekliği kiliseden daha aşağı kottadır. Papaz odası çatısı beşik çatı, kış şapelinin çatısı tek eğimli kiremit kaplamadır.

Resim 5.16 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kubbe Dış Cephesi

5.4.3 Cephe Özellikleri

Ön Cephe düzenlemesi Neo-Barok üslüptadır. (Ek 06) Cephe iyon başlıklı anıtsal sütunlar, katları birbirinden ayıran korniş, nişler ve nişlerin içerisinde yer alan heykelleriyle oldukça hareketli olarak ele alınmıştır. (Resim 5.17) Kilisenin girişi iyon başlıklı anıtsal iki sütunun arasında yer alan ana giriş kapısı ile sağlanmaktadır. (Ek 10) Giriş kapısının iki yanında birer kemerli pencere yer almaktadır. (Resim 5.18) Yapı, Latin Katolik kiliseleri arasında

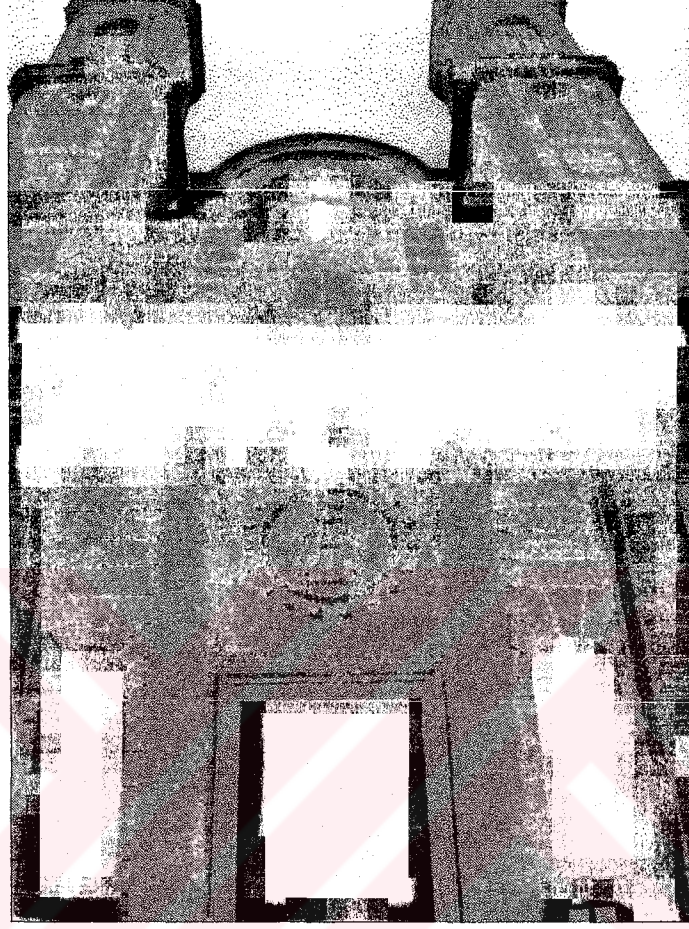
cephesinde ikiz çan kulesine sahip tek yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kare planlı çan kuleleri yukarı doğru kademelenerek küçülmekte ve pencereleri kubbedeki pencerelerle aynı özellikleri taşımaktadır. Ayrıca kulelerin üzerleri de kubbe ile örtülü ve kurşun kaplamadır. (Resim 5. 17)

Resim 5.17 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kolon Başlığı

Resim 5.18 L' Assomption Katolik Kilisesi, Giriş Kapısı ve Pencereler

Resim 5.19 L' Assomption Katolik Kilisesi, Ön Cephe

Giriş kapısının üzerinde Meryem' in sizi selamlıyorum anlamını taşıyan Ave Maria yazısı bulunmaktadır. Yazıt yıldızlardan oluşan bir daire ile çevrelenmiştir. Yapıyı sonuçlandırma kornişte de büyük harflerle Latince olarak “ Assomption est Maria in Coelum” yani Meryem gök yüzüne yükseldi yazısı bulunmaktadır. Kornişin üzerindeki nişlerde aziz heykelleri bulunmaktadır. Vurgulu silmeler, taş kaplamalar ve nişlerle cephede hareketlilik yaratılmıştır. Tüm bu elemanlarla kilisenin cephesi özgündür. Kilisenin, kendisini İstanbul’ da ki diğer Latin kiliselerinden ayıran anıtsal çan kulelerine sahip cephe düzenlemesi ve anayolda geride avlunun içersinde inşa edilmiş olmasıdır. Sadece ön cephesi hareketli olan yapının diğer cepheleri yalındır. (Resim 5.19).

Resim 5.20 L' Assomption Katolik Kilisesi, Ön Cephe

Kuzey cephesi kilisenin otoparkına bakmaktadır. (Ek 07) Sadece saçaklarda ince bir silme olan bu cephede kemerli pencerenin etrafında da sadece ince bir söve dönmektedir. (Resim 5.21) Cepheye normal sıva yapılmıştır. Arkadaki ek binalarının yan cephesi ile son bulmaktadır

Resim 5.21 L' Assomption Katolik Kilisesi, Kuzey Cephesi

5.4.4 Bezeme

İç mekan, yaldızlı korint başlıklı sütunları, profilli yatay bölümlenmeleri, üçgen alınlıklı sunak (Resim 22), renkli mermer, mavi renkli tónoz üzerindeki yaldızlı yıldız bezemeleri ile Neo-Barok tarzında oldukça zengin bir dekorasyona sahiptir. İç mekanda kullanılan mermerlerin büyük bir bölümü İtalya' dan getirilmiştir. Ancak kilisenin bütünüyle özgün tasarımına uygun biçimde tamamlanması mümkün olmamıştır. (Sezer, 1997) Ana sunağın dışında altı yan sunak vardır.

Resimler kubbe, duvar ve pandantiflerde yer almaktadır. Pandantiflerde St. Jean (kartal), St. Marc (aslan), St. Matta (insan), St. Luc (öküz) ellerinde İncillerle sarı fon üzerinde temsil

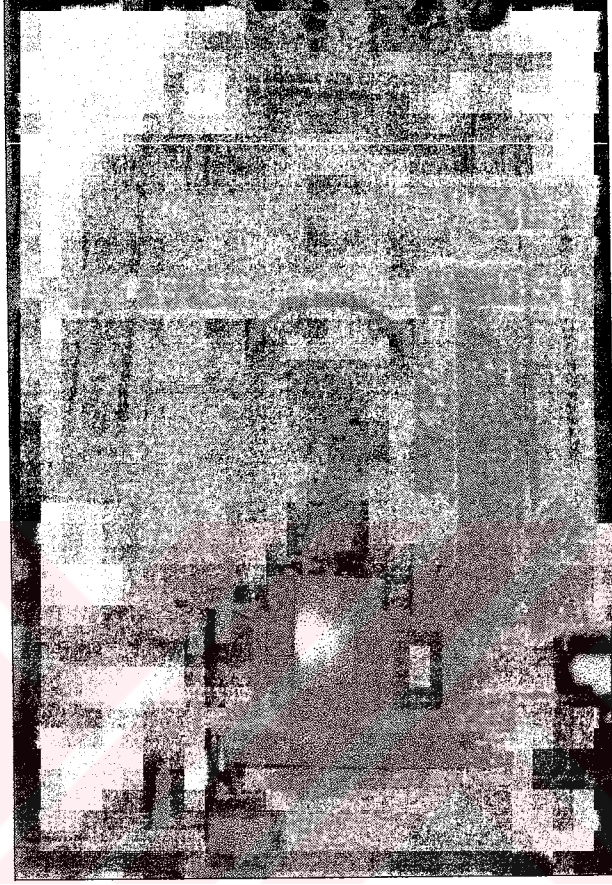
edilmişlerdir. Kubbenin tamburunda ise çok sayıda betimleme yer almaktadır. Tasvirler arasında önemli azizleri sembolleri ile görmek mümkündür.

Kompozisyonlar kilisenin mimari üslubuna uygun biçimde Neo-Barok olarak ele alınmıştır. Kubbede figürlerin gökyüzünde bulutların içerisinde uçar durumda verilmeleri mekanda derinlik yaratmayı ve mekanı genişletmeyi amaçlamaktadır. Resimlerin tüm bu özellikleri 17. - 19. yüzyılda Katolik kilisesinin benimsediği üsluba uygun olarak Neo – Barok örneklerdir. Tablolar sunaklarda yer almakta ve adandıkları azizin hayatından sahneleri betimlemektedir. St. Léon ve St. Euphemie şapellerinde yer alanlar Papa IX. Pius tarafından hediye edilmiştir. Absidde Romalı sanatçı Tirinelli' nin 1862 yılına ait resmi yer almaktadır. Kilisenin absidde ki tablo Meryem ' in göğe yükselişine adanmıştır. (Sezim, 1997)Tüm tablolar, duvar resimlerinde de görüldüğü gibi kilisenin mimari tarzı ile bütünlük içinde Neo – Barok üslubun örneklerini oluşturmaktadır.

Çocuk İsa' yı taşıyan azize Theresa ve Meryem ana ve Kucağında heykelleri alçıdandır, yapım yılı kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. (Resim 23)

Resim 5.22 L' Assomption Katolik Kilisesi, Küçük Sunak

Resim 5.23 L' Assomption Katolik Kilisesi, Heykel

6. SONUÇ

Farklı dil, din ve kültürel zenginliğe sahip olan İstanbul, bu zenginliği 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tanzimat' la başlayan yeni yapılanma ve alınan haklarla birlikte kentte sanat ve mimarlık alanında da yansıtan yapılar inşa etmişler ve kiliselerin onarımı ve yeniden inşası konusundaki sınırlamalar kaldırılmıştır. Bu dönemde Gayri-Müslim toplumu, Osmanlı vatandaşı olarak, ticari alanda yaptıkları ve aynı zamanda batınında sağladığı olanaklarla güçlenmiş refah düzeyi artmış, evleri ve insanların yaşam biçimiyle farklılaşma göstermiştir.

Osmanlı döneminde mimarideki sınırlamaların getirdiği birikim, Tanzimat' tan itibaren mimari faaliyetlere yansımıştır. Bu dönemde İstanbul' un bir çok yerinde yeni kiliseler inşa edebilmenin yanısıra, dini mimaride farklı plan tiplerine ve yeni üslup arayışlarına da yönelmiştir. Yeni kilise yapımları ile kiliselerin sayısı artarken, yeni mimari anlayışların uygulanabilmesi, dini mimariyi önemli ölçüde farklılaştırmıştır. Yeni dönemde kısa zamanda görülen değişim; gerek plan tipleri ve yapım tekniğinde, gerekse bezemede önemli boyutlara ulaşmıştır.

İstanbul' da Tanzimat' tan sonra inşa edilmiş kiliselerin yapım yıllarına göre tasnif edilmiş ve semtlere göre dağılımı irdelenmiştir. Adalar hariç olmak üzere kaynaklardan ve yerinde yapılan tespitler sonucunda yetmişüç adet kilisenin mevcut olduğu saptanmıştır. Mevcut olan bu kiliselerin bir kısmının kullanılmadığı, bir kısmında bulunduğu semtteki cemaatinin yok denecek kadar az olmasından dolayı sadece çok önemli günlerde yıl içersinde bir veya iki kez kullanıldığı saptanmış ve bu yapıların bakım ve onarım gibi sorunlarla karşı karşıya olduğu gözlemlenmiştir.

Tez konusu olarak Kadıköy-Moda bölgesi seçilerek, bölgenin tarihsel süreci ve fiziksel değişimleri incelenerek günümüzle karşılaştırma yapılmıştır. Tek yapı olarak L' Assomption Fransız Kilisesi bölgenin içindeki yeri, mimari, plan, cephe ve iç mekan özellikleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kilise, Latin Katolikler cemaatinin azalmış olmasına rağmen, 1975 yılından itibaren Süryani kadim cemaatinin kullanılmasına izin verildiğinden, cemaat tarafından bakılmakta ve masrafları karşılanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, .M. (1997), “Kilise”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, II:1010-1014, İstanbul
- A. Refik. (1988), Onuncu Asr-ı Hicri’ de İstanbul Hayatı (1495-1591), İstanbul
- Belge, M. (1999), İstanbul Gezi Rehberi, Kent Dizisi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, G. (1989), Alman- İngiliz Belgelerinin ve Siyasal Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914), Ankara
- Can, C. (1994) İstanbul’ da 19. Yüzyıl Batılı Mimarlar, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Cerasi, M. M. (1999), Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu’ nda 18. Ve 19. Yüzyılda Kent Uygurlığı ve Mimarisi, Tarih Dizisi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Z. (1998), 19. Yüzyıl’ da Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Çiçek, K. “20. Yüzyılın Başlarında İstanbul Hayatı”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, 5:10-91, 56-60.
- Dumont, P. Georgeon, G. F. (1996), Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Ekdal, M. (1996), Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü Kadıköy, Kadıköy Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Eker, B. (1997), 19. ve 20. Yüzyıl Yapılarında Neo – Gotik, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ercan, Yavuz. (1983) “Türkiye’ de XV. Ve XVI. yy. larda Gayrimüslimlerin İçtimai ve İktisadi Durumu.” Türk Tarih Kurumu Belleten, XLVII.: 1125
- Eyice, S. (1971), “ Fossati, Gaspare ve Guiseppe”, İstanbul Ansiklopedisi, 11:5818-5823.
- Eyice, S. (1965), “İstanbul’ un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme, Türkiyat Mecmuası, XIV: 215
- Giz, A. (1988), Bir Zamanlar Kadıköy, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hasol, D. (1993), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınları, İstanbul
- Haydaroğlu, İ. P. (1990), Osmanlı İmparatorluğu’ nda Yabancı Okullar, Ocak Yayınları, Ankara
- Johnson, C.R.(1995), İstanbul 1920, Belgesel 3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- İB, (1934), İstanbul Şehri Rehberi, İstanbul Belediyesi.

- İncicyan, P.Ğ. (1976), XVIII. Asırda İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yayınları 43, İstanbul.
- Karaca, Z. (1995), İstanbul' da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kayra, C. (1990a), Eski İstanbul' un Eski Haritaları, İBŞB Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Kayra, C. (1990b), İstanbul Mekanlar ve Zamanlar, Ak Yayınları, İstanbul.
- Koçu, E.R. "Ali Paşa Camisi" İstanbul Ansiklopedisi, 2:695
- Koçu, E.R. İstanbul Ansiklopedisi, 4:1560-1595
- Kömürcüyan, E. Ç. (1988), İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Kuban, D. (1996), İstanbul Bir Kent Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih vakfi Yayını, İstanbul.
- Kumbaracıbaşı, N. (1979), Metropoliten Alanı İçinde Kadıköy Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Kutluay, Z. ve Anakök, T. Kalkedonya Tarihi, Gençlik Kitapevi, İstanbul.
- Mamboury, Ernst. (1951), İstanbul Touristique, İstanbul
- Nasır, A. (1991), Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enst.
- Oyhon, E. Etingü, B. (1999), Churches in İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Önce, G.(1998), Kendine Özgü Bir Semt Moda, Kadıköy Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rona, Z. (1993), Osman Hamdi Bey ve Dönemi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Schubert, H. (1985), 125 Jahre Deutsche Evangelische Kirche İstanbul, 3-7
- Sezer, S. (1997)Tanzimat' tan Cumhuriyet' e İstanbul' da Latin Katolik Yapıları, Doktora Tezi, MSÜ Sosyal Bilimler Enst.
- Shaw, S.T, Shaw, E.Z. (1983), Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, e Yayınları, İstanbul.
- Şebin, E. (1998), Bursa' da Fransız Katolik Kilisesi Restorasyon Projesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Teoman, Z. (1984), Kadıköy ve Kadıköy' ün Öyküsü, Gençlik Kitapevi, İstanbul.
- Tuğlacı, P. (1991), İstanbul Ermeni Kiliseleri, Pars Yayınları, 96-195, İstanbul

Turan, Şerafettin. (1963) “Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları.” Tarih Araştırmaları Dergisi, I:197

Vahapoğlu, M. H. (1990), Osmanlı’ dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, Boğaziçi Yayınları, Ankara.

Yenen. M, (1994), “Kiliseler”, Dünden Bu Güne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 5:18-21

EKLER

EK 1	1/500 Vaziyet Planı
EK 2	1/100 Zemin Kat Planı
EK 3	1/100 Çatı Planı
EK 4	1/100 A-A Kesiti
EK 5	1/100 B-B Kesiti
EK 6	1/100 Ön Görünüş
EK 7	1/100 Kuzey Görünüşü
EK 8	1/100 Güney Görünüşü
EK 9	1/50 Giriş Kat Planı, 1/50 Balkon Planı
EK 10	1/50 Sistem Kesiti, 1/50 Görünüş
EK 11	1/20 Giriş Kapısı Plan, Kesit ve Görünüş
EK 12	1/2 Detay A-A, B-B
EK 13	1/2 Detay C-C
EK 14	1/2 Detay D-D, E-E
EK 15	1/2 Detay A
EK 16	1/20 Yan Sunak Planı
EK 17	1/20 Yan Sunak A-A Kesiti, 1/20 Yan Sunak Görünüşü
EK 18	1/20 Detay F-F
EK 19	1/20 Detay G-G
EK 20	1/20 Detay K-K

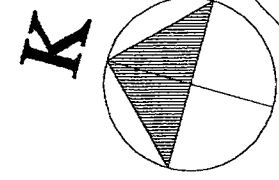
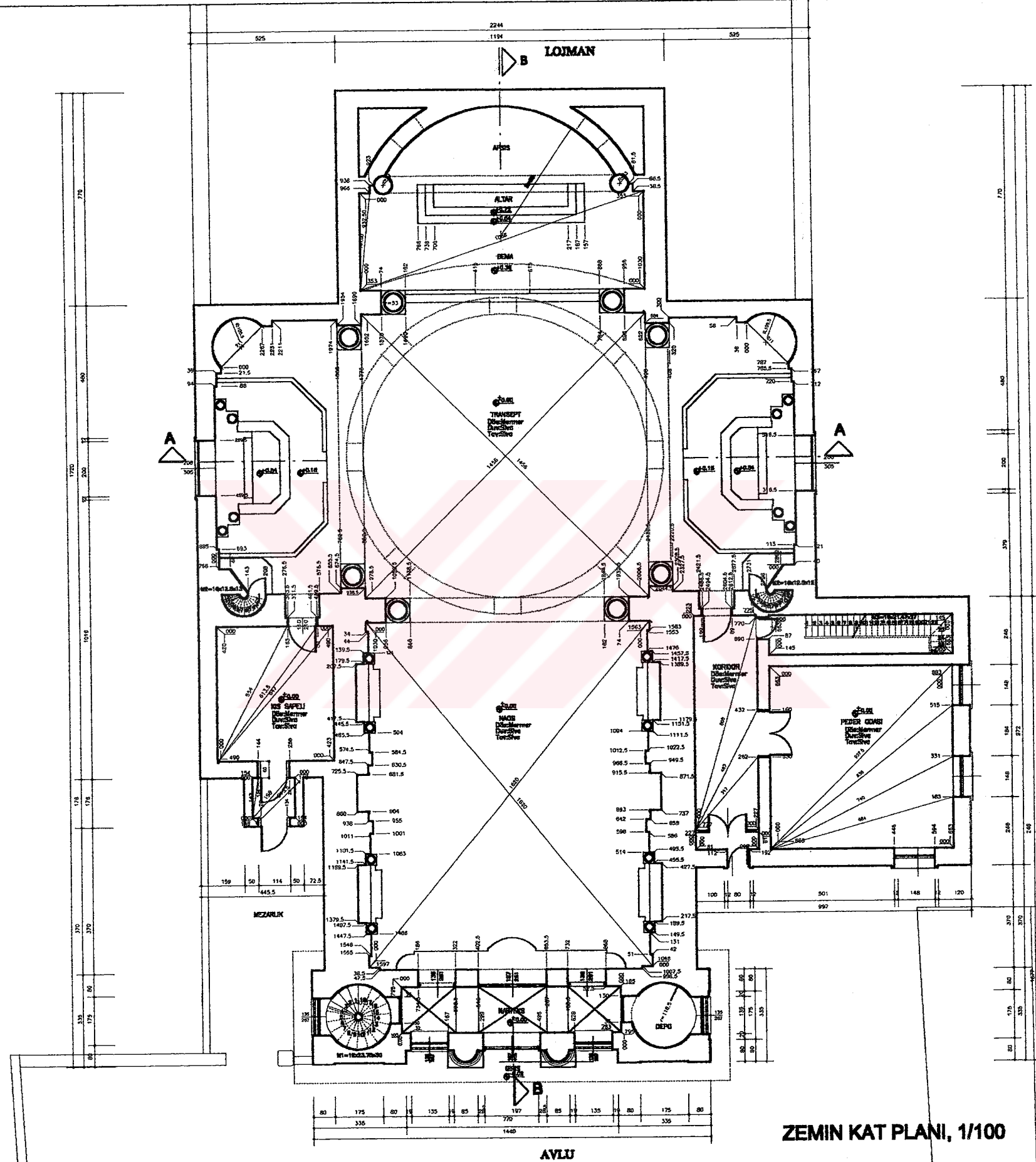
VAZİYET PLANI, 1/50

TEZ

YÖN: DOÇ.DR. FÜSUN ALİOĞLU

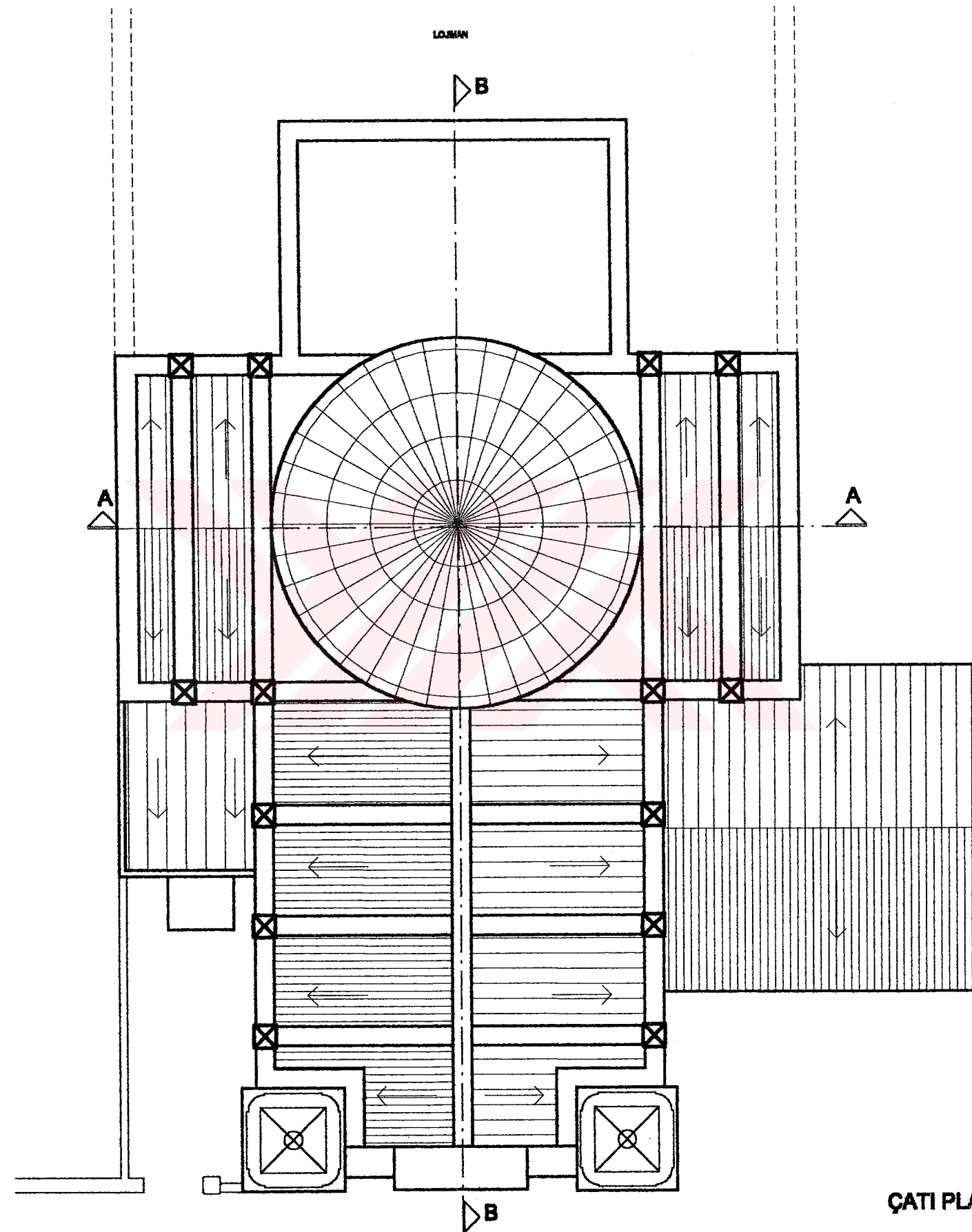
FUNDA KARABEY

OTOPARK

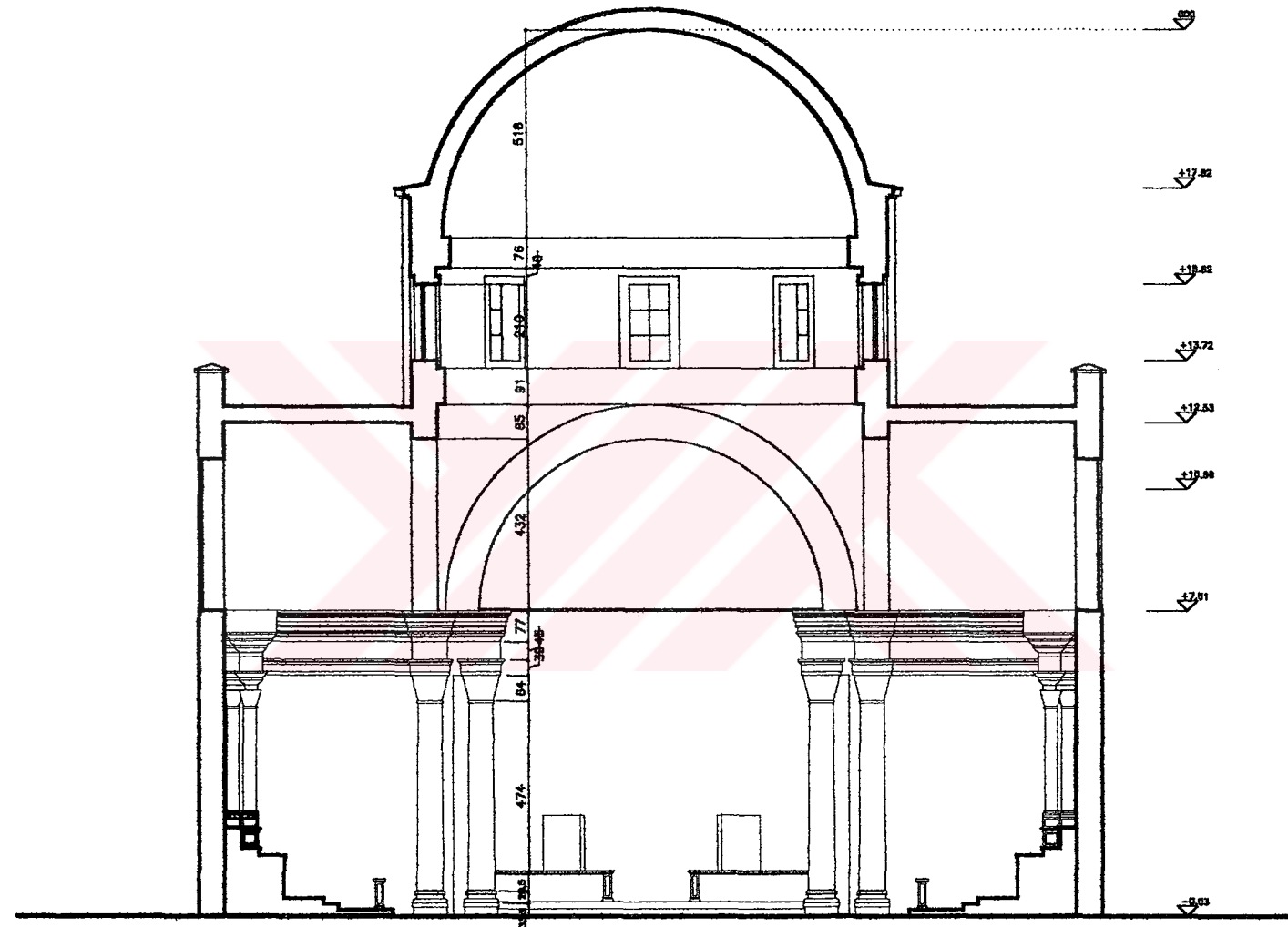

0 1 2 3M

RC MİMARLIK
MİMAR FÜSUN ALIOĞLU
MİMAR FÜSUN ALIOĞLU

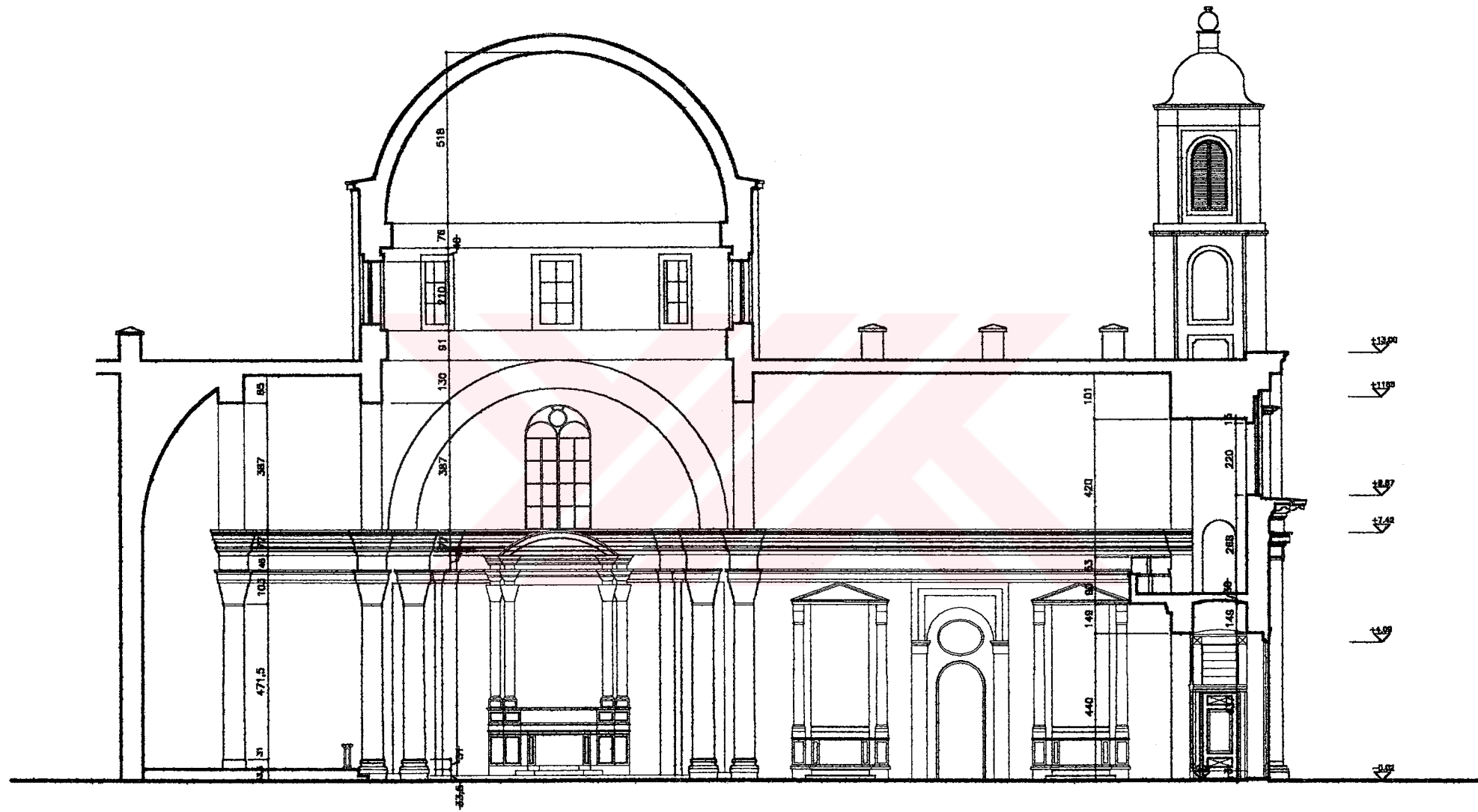

ÇATI PLANI, 1/100

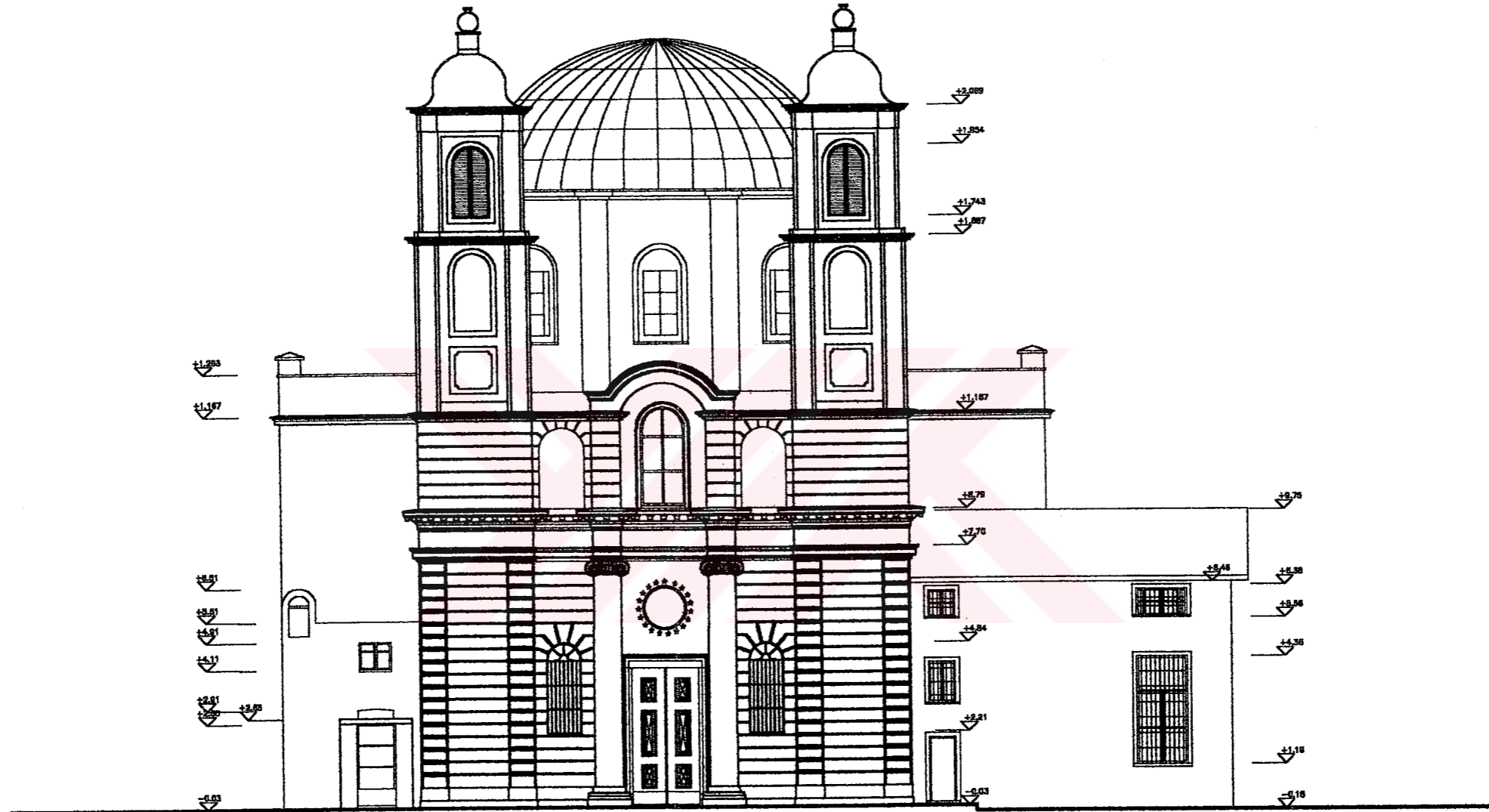
A - A KESİTİ, 1/100

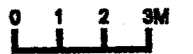

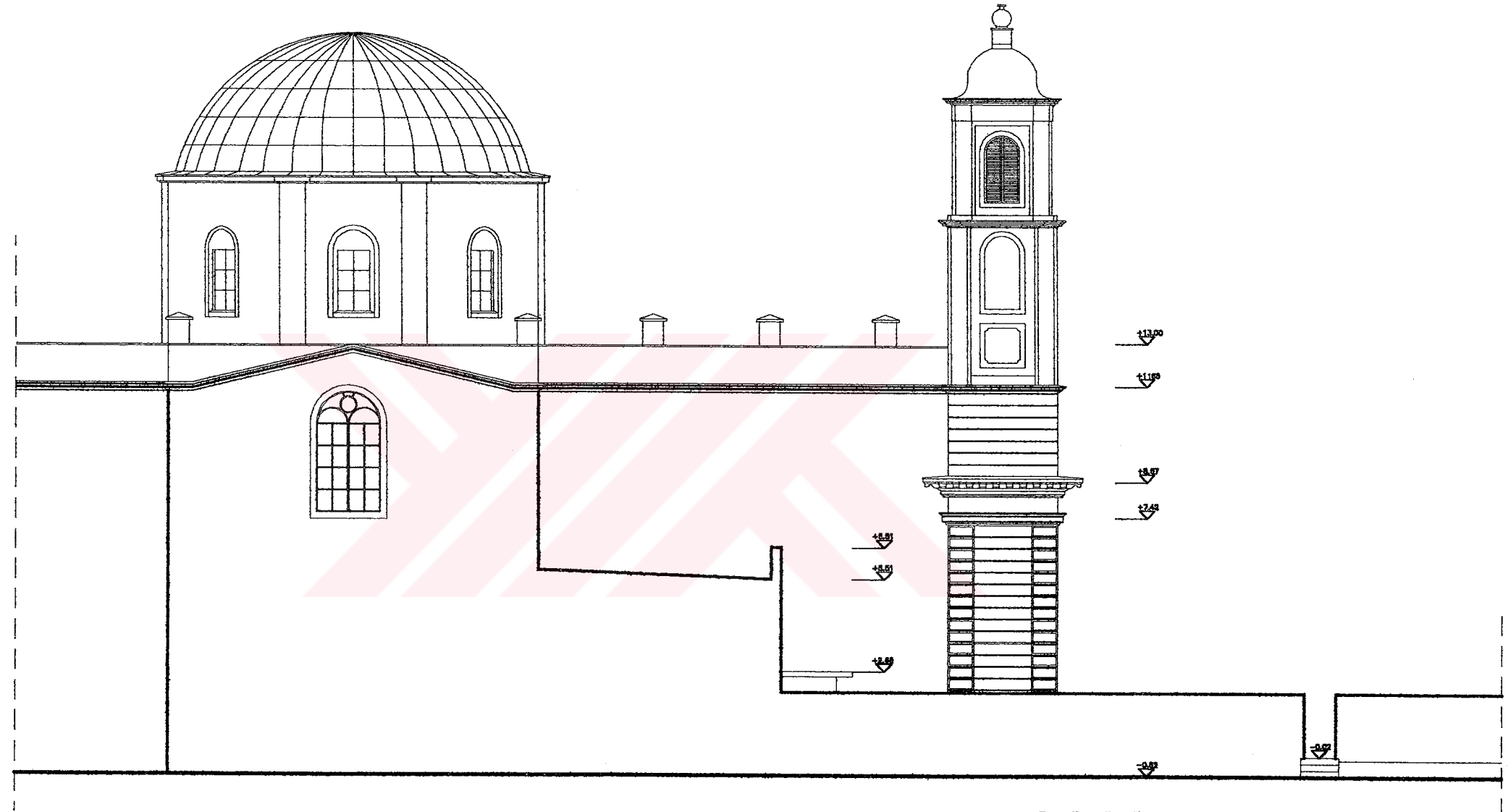
B - B KESİTİ, 1/100

0 1 2 3M

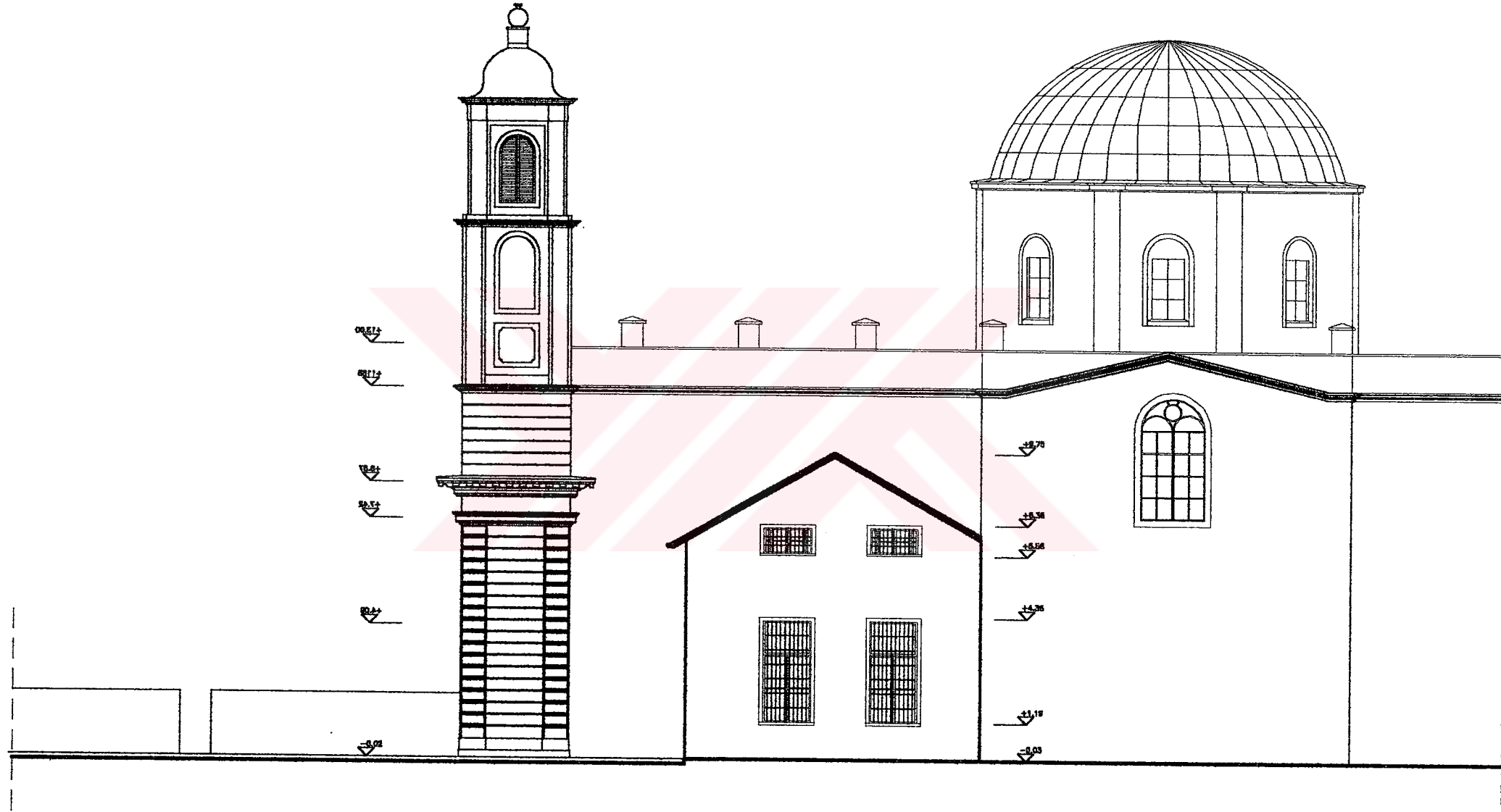
ÖN GÖRÜNÜS

KUZEY GÖRÜNÜSÜ, 1/100

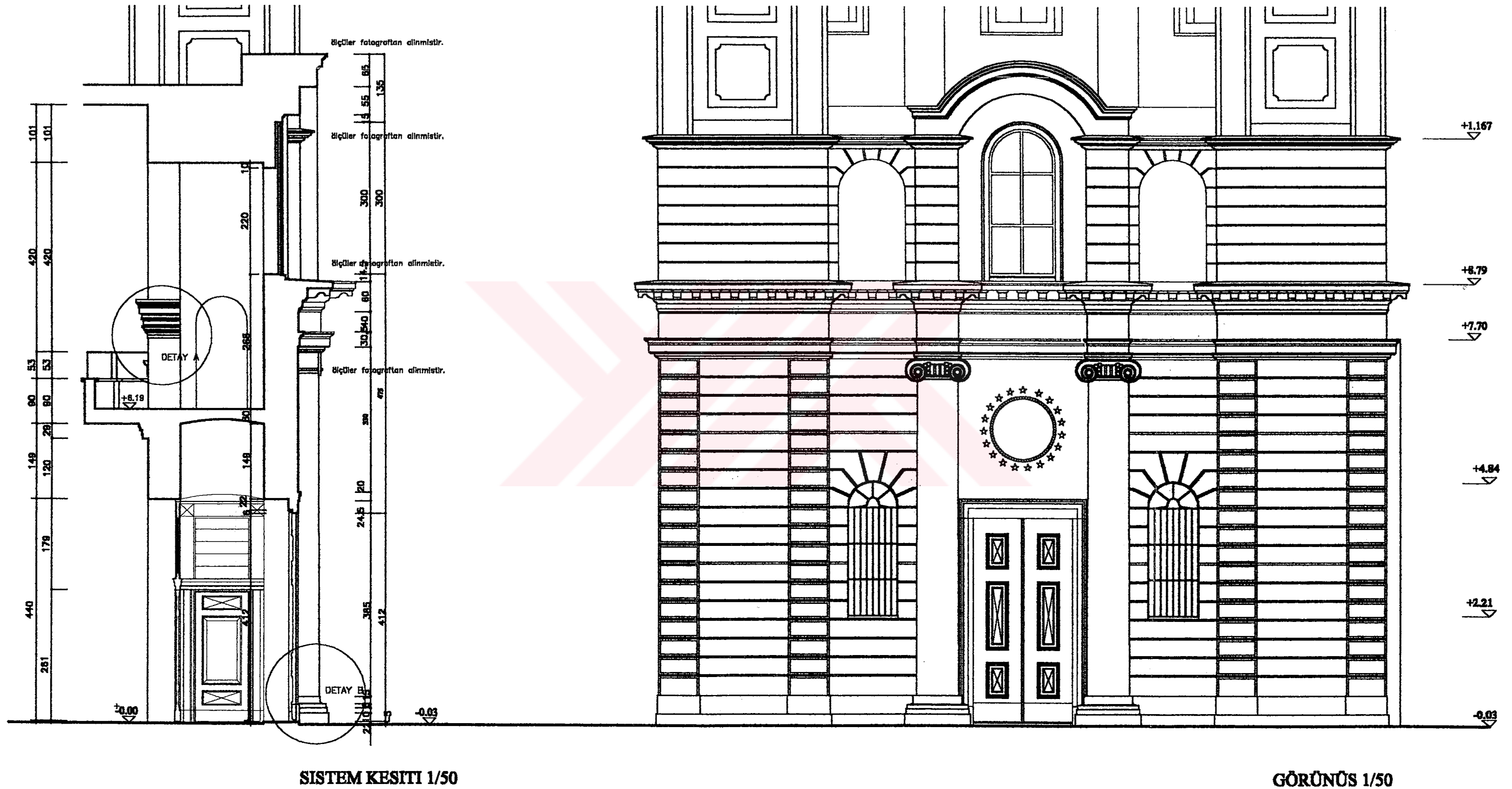

GUNEY GÖRÜNÜSÜ, 1/100

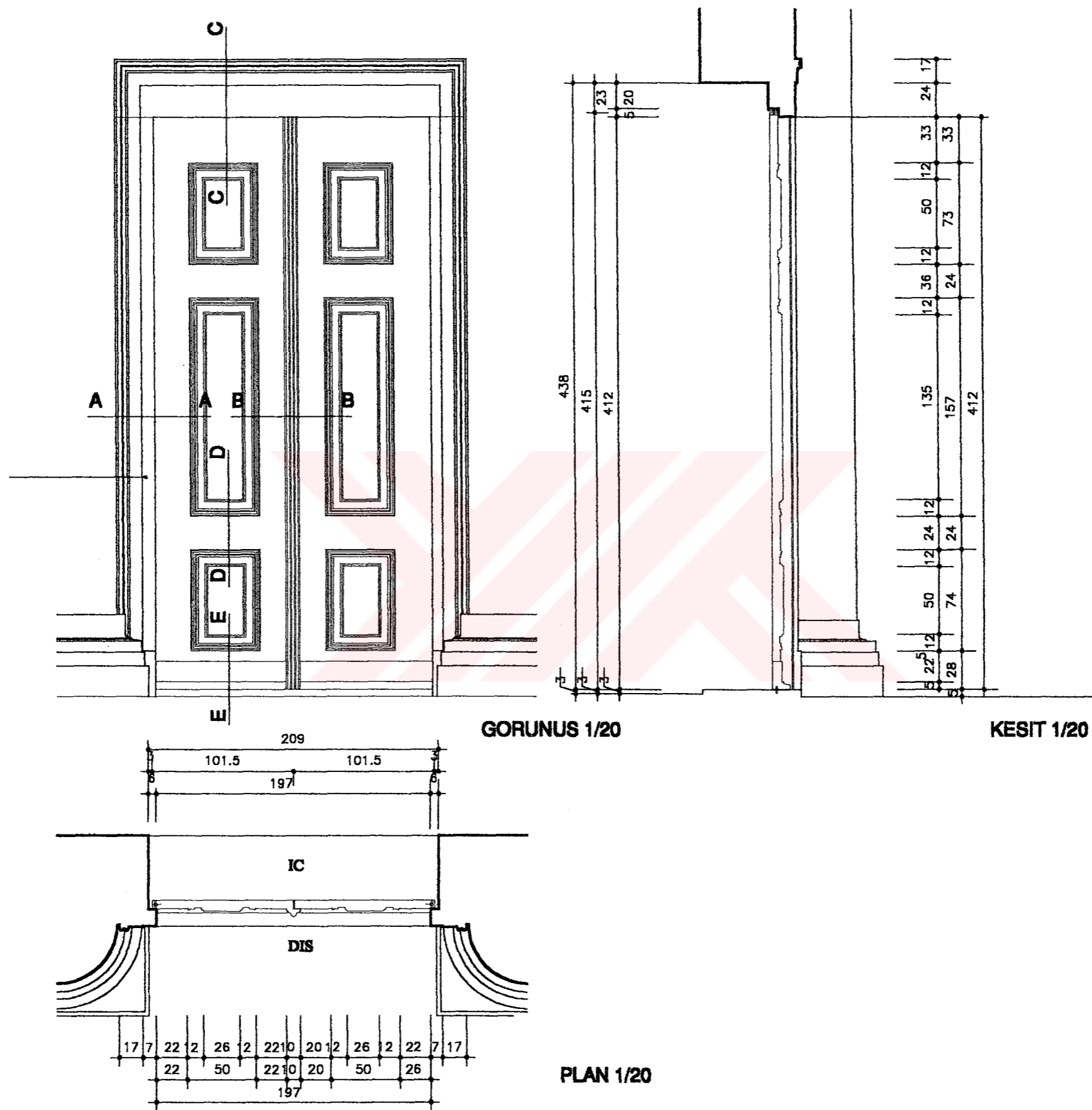

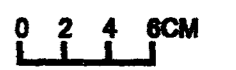
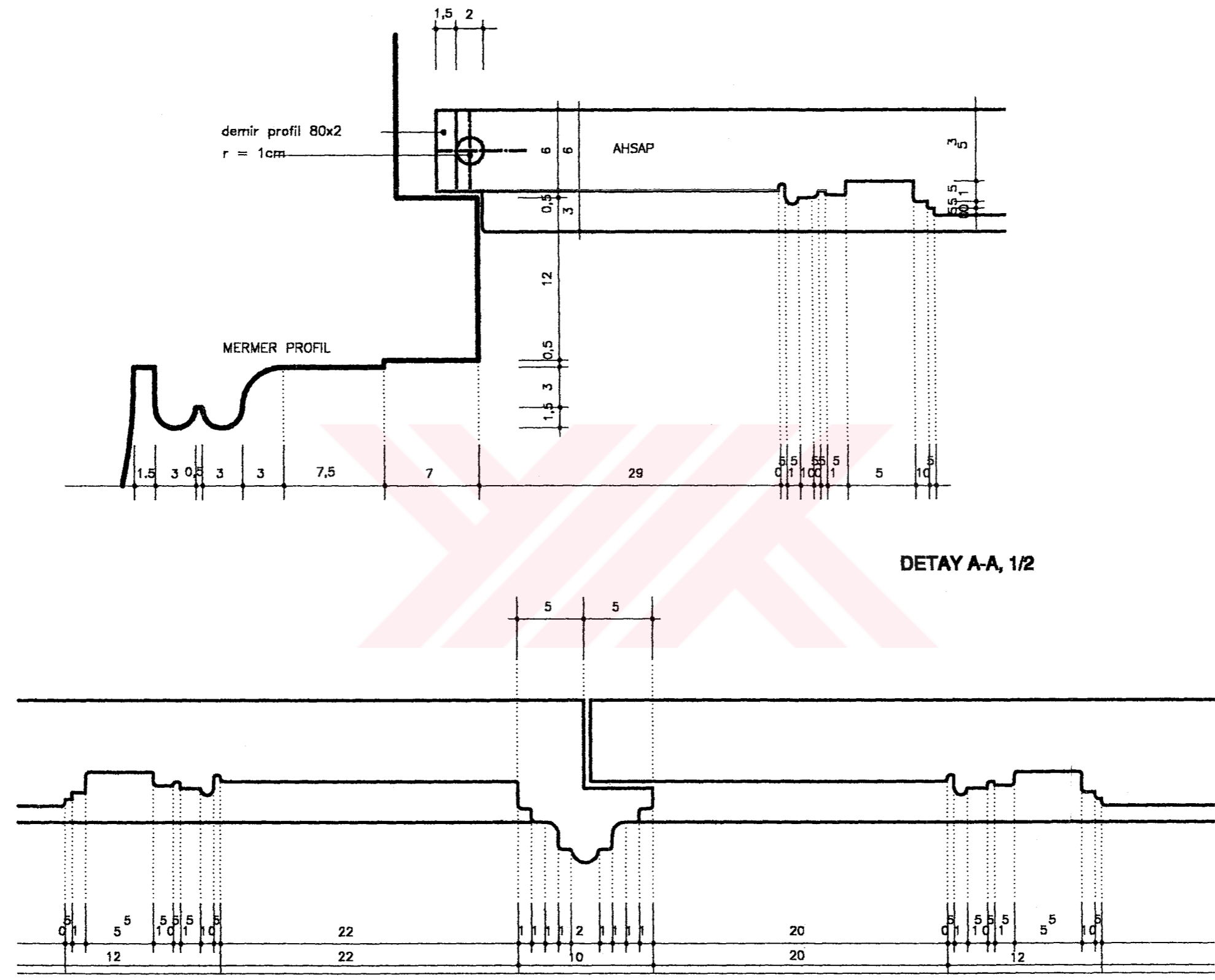
SİSTEM KESİTİ 1/50

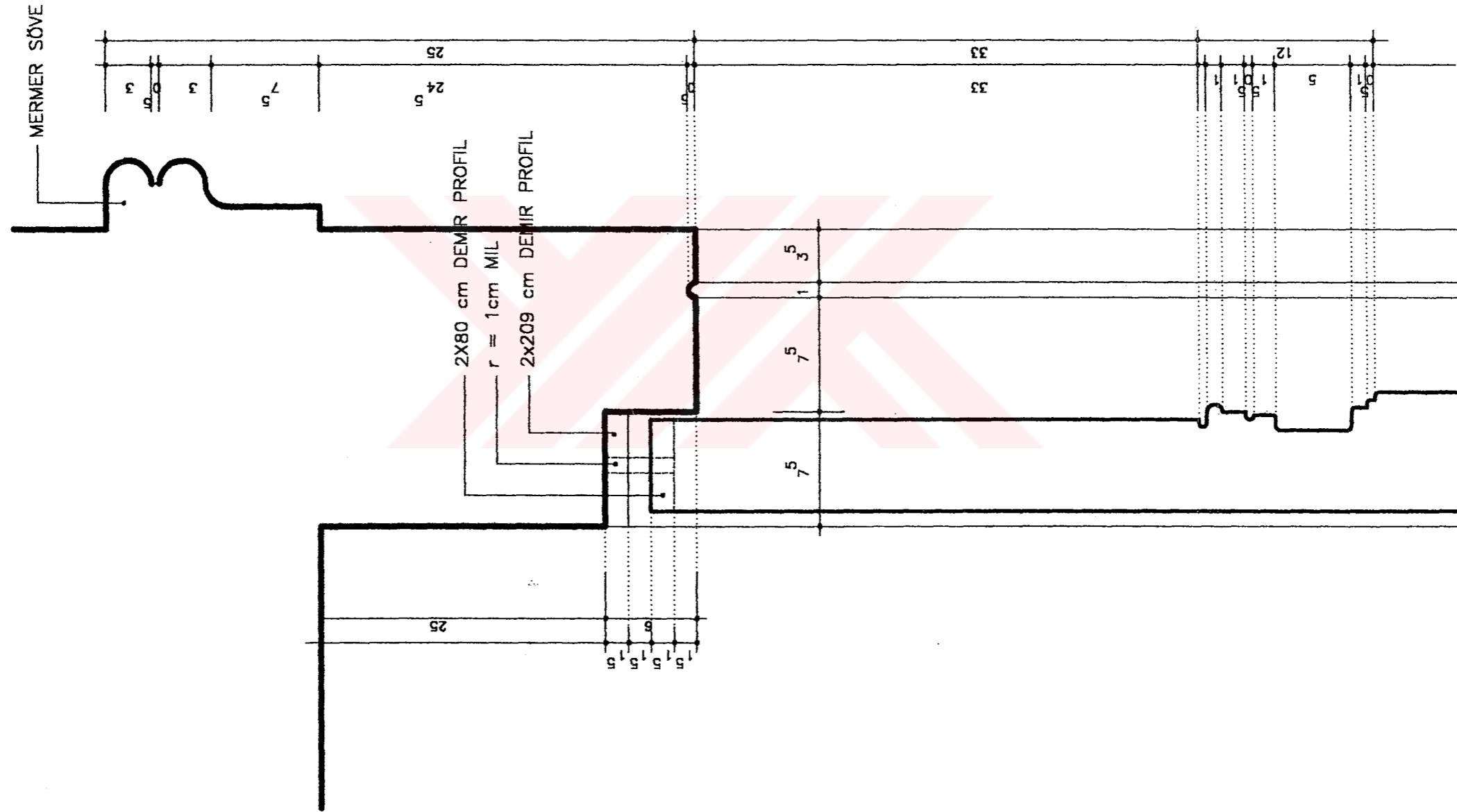
GÖRÜNÜŞ 1/50

0 0.10.20.3M

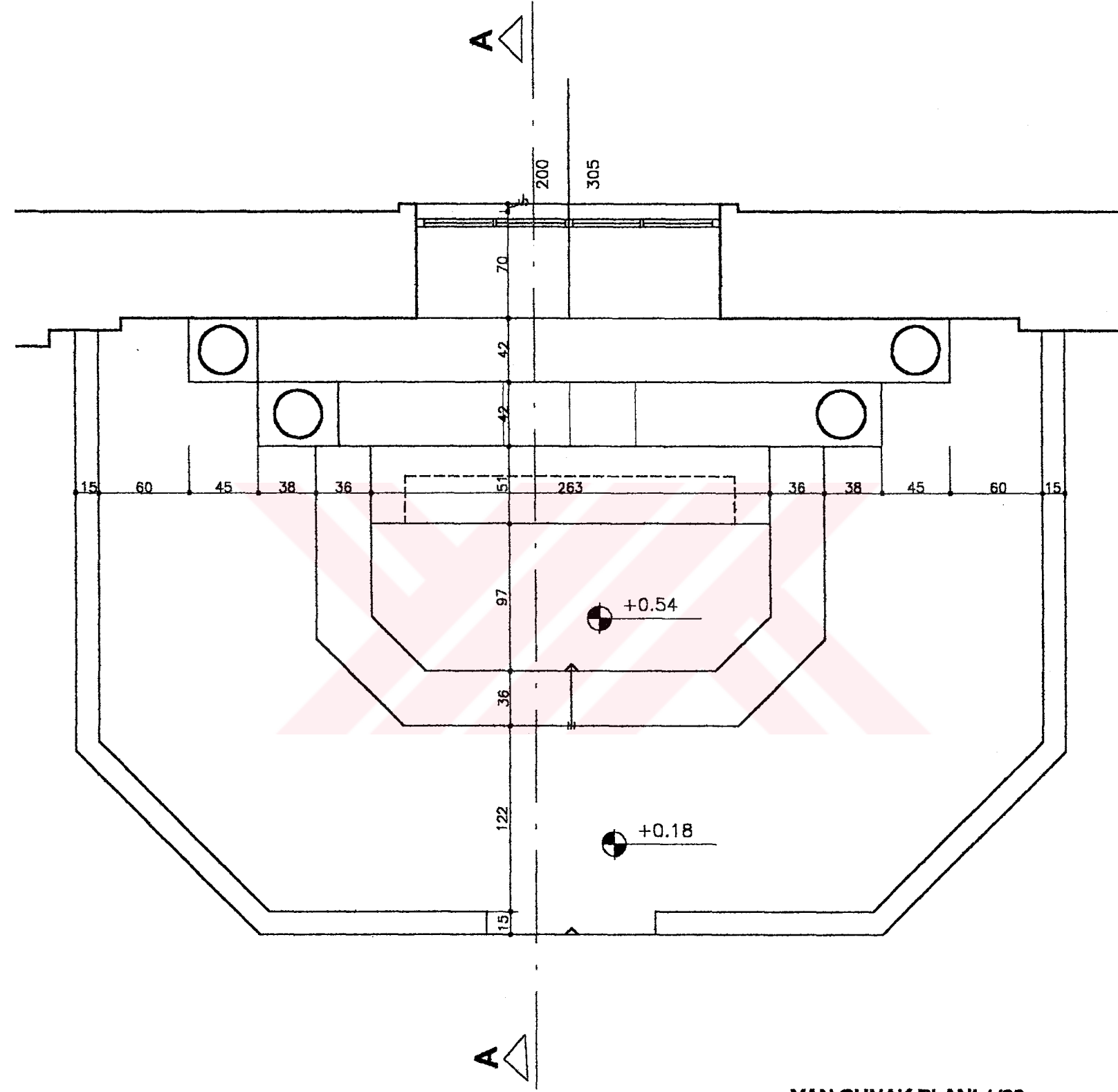

DETAY C-C, 1/2

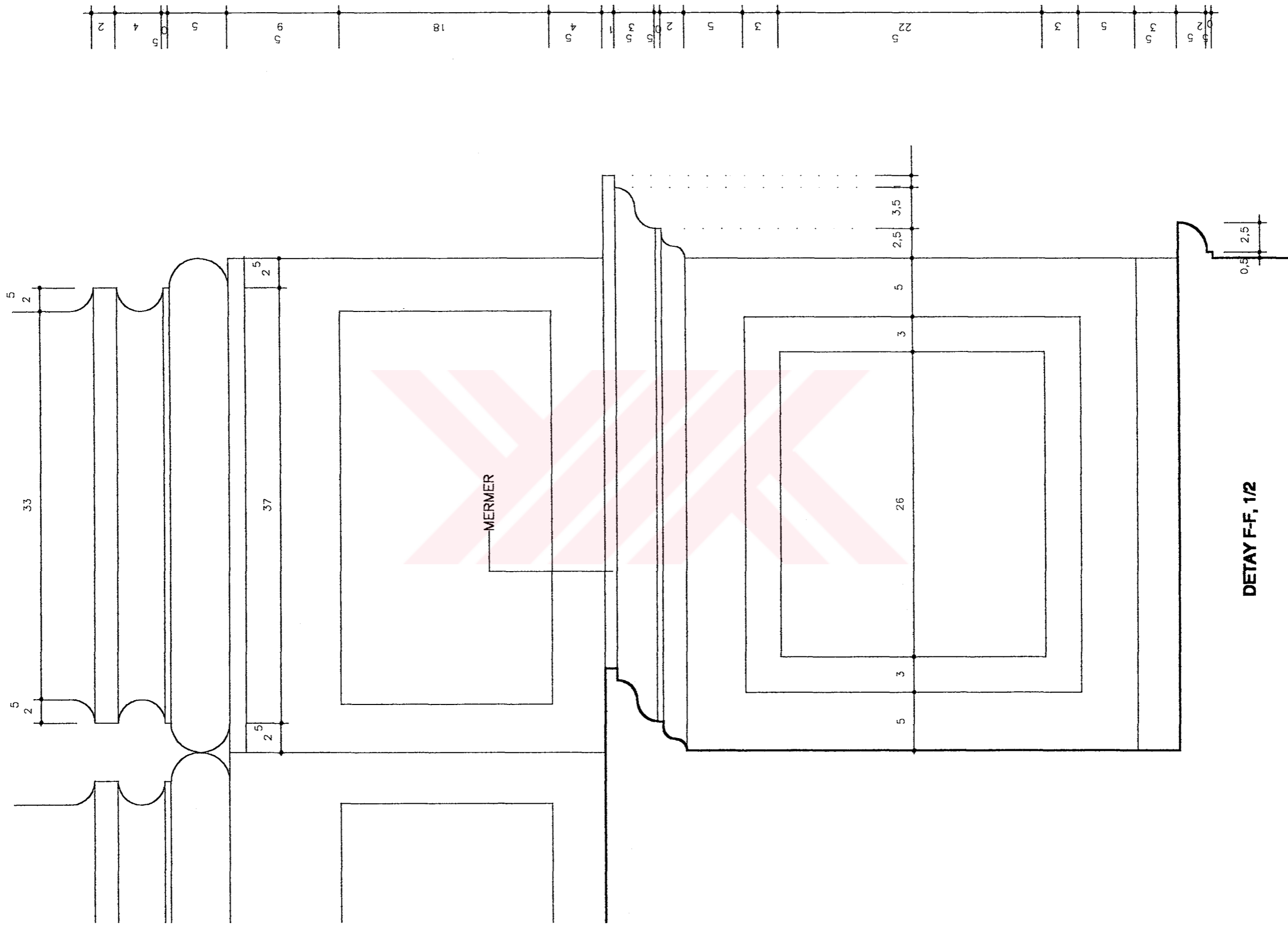

YAN SUNAK PLANI 1/20

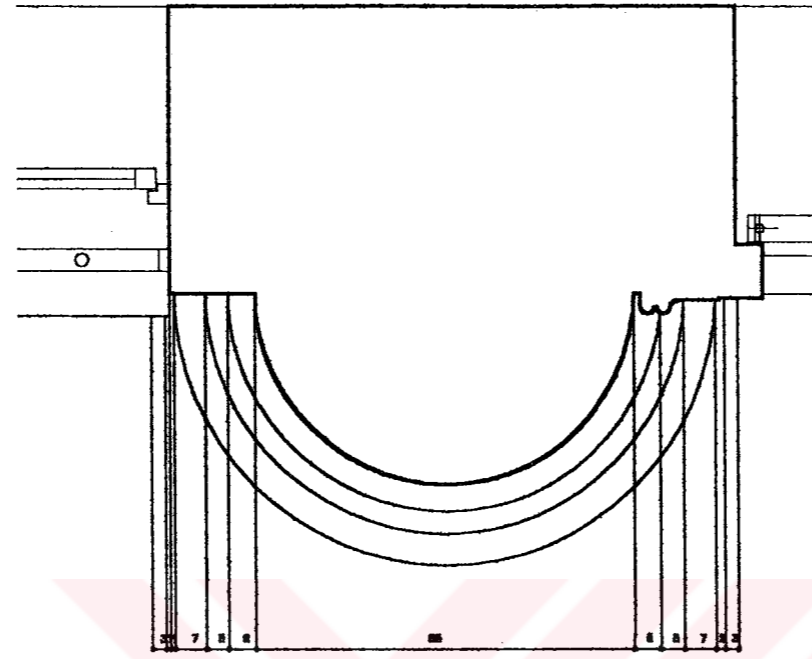
0 0.1 0.2 0.3M

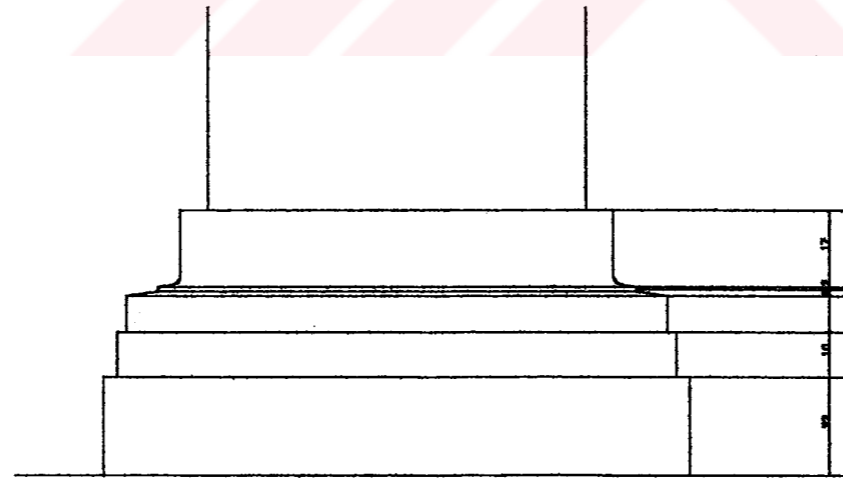

PLAN, 1/5

DETAY B GÖRÜNÜŞÜ, 1/5

0 0.10.20.3M

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	08.05.1961
Doğum Yeri	Hayrabolu / Tekirdağ
Lise	1977-1979 Hayrabolu Lisesi
Lisans	1981-1986 Trakya Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fak. Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1994-2001 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Rölöve Restorasyon Programı

Çalıştığı Kurumlar

- 1885 – 1886 Yıldırım SAĞLIKOVA Mimarlık Ltd. Şti., İstanbul
- 1886 – 1989 Doğan TEKELİ – Sami SİSA Mimarlık Ltd., İstanbul
- 1989 – 1994 Prof. Rob KRİER Bürosu, Viyana – Berlin
- 1997 – 1998 Beta İnş. Ltd. Şti., İstanbul
- 1998 – 2001 Serbest Çalışıyor, İstanbul